

Petra Mustonen 274963

”NARRATIIVI ON NIIN SELLAINEN IHMISMIELELLE RAKAS”

Journalismin kertomukset lukijoiden kokemina

Pro gradu -tutkielma

Itä-Suomen yliopisto

Kulttuurintutkimus, mediakulttuuri ja viestintä

Toukokuu 2021

Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta

Humanistinen osasto

Kulttuurintutkimuksen koulutusohjelma

Mustonen, Petra S. M.: "Narratiivi on niin sellainen ihmismielelle rakas" : Journalismin kertomukset lukijoiden kokemina

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua, 2 liitettä (6 sivua)

Toukokuu 2021

Avainsanat: Narratiivi, kertomus, narratologia, kokemus, journalismi, sanomalehti

Tiivistelmä: Kasvavan mediasisältötarjonnan maailmassa sanomalehdet joutuvat yhä enemmän kilpailemaan lukijoista. Tässä tutkimuksessa tarkastelen sitä sitouttamisen ja sitoutumisen prosessia, joka saa lukijan uppoutumaan journalistiseen tekstiin. Lähestyn aihetta narratiivisuuden näkökulmasta ja kysyn, millaisin kerronnallisoin keinoin sanomalehtijuttu sitouttaa lukijaa tekstiin, ja millainen kokemus tällaisen mukaansatempaavan lehtijutun lukeminen on. Koska sitouttamisen ja sitoutumisen prosessi pitää sisällään sekä tekstin että sitä lukevan subjektin, käytän tutkimuksessa kahdenlaista aineistoa. Tekstien osalta analysoin sanomalehtijuttuja narratologian ja kertomusten tutkimuksen teoriaan pohjautuen, eritellen sanomalehtijuttujen narratiivista diskurssia. Tämän lisäksi analysoin sanomalehtijuttujen lukijoiden haastatteluja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen viitekehyksessä. Haastateltavat lukijat valitsevat analysoitavat lehtijutut, ja lukijat kertovat haastatteluissa valitsemiensa juttujen lukukokemuksista.

Analyysin perusteella on selvää, että narratiivisuus lisää lukijoiden sitoutumista tekstiin, ja että narratiivisuutta voi lisätä tekstiin hyvin monenlaisin keinoin. Lukijoiden valitsemat lehtijutut voi jakaa niiden narratiivisuuden perusteella kolmeen narratiivityyppiin, joista narratiivisin muistuttaa kaunokirjallista journalismia, kun taas vähiten narratiivisessa hybridityypissä narratiiviset ja uutiselliset tekstiosuudet vuorottelevat. Narratiiviset keinot vaikuttavat monin tavoin juttujen lukukokemuksiin, ja narratiivisuus edistää syvällisemmän suhteen muodostamista lehtijutun välittämään tietoon. Näin narratiivisuus edistää tiedon omaksumista ja ymmärtämistä ja kannustaa kriittisyyteen. Lukijat liittävät lehtijuttujen narratiivin osaksi laajempaa, oman elämänsä narratiivia.

University of Eastern Finland, Philosophical Faculty

School of Humanities

Institute of Cultural Studies

Mustonen, Petra S. M.: "The Human Mind Loves Narrative So" : The Narratives of Journalism as Experienced by the Readers

Master's thesis, 83 pages, 6 page appendix

May 2021

Keywords: narrative, narratology, experience, journalism, newspaper

Summary: In the world of ever-increasing amounts of media content, newspapers are forced to compete for the attention of readers. In this study I examine the process of engaging and engagement that makes the reader feel immersed in the journalistic text. I look at the subject from the angle of narrativity and raise the following question: How does the newspaper article use narrative means to engage the reader, and what is the experience of reading such an engaging and immersive text like? And since the process of engaging and engagement involves both the text itself and the subject reading it, I use two kinds of data to study it profoundly. As for the texts, I analyze newspaper articles from the perspective of narratology and study of narratives, analyzing their narrative discourse. As for the reader, I analyze interviews of actual readers, using the approach of experience-centered narrative research. The readers interviewed have chosen the newspaper articles analyzed, and the readers discuss those specific articles in their interviews.

It becomes clear in the analysis that narrativity encourages the engagement of the reader, and that narrativity of the text can be increased using many different means. The articles chosen by the interviewees can be divided into three categories based on types of narrativity: the category with most narrativity being close to what is called literary journalism, and the one with least narrativity being a hybrid with both narrative and news-like text taking turns. Narrativity affects the reading experience in a variety of ways, and it helps the reader in creating a relationship with the information conveyed in the text. Narrativity enhances the assimilation and understanding of knowledge and encourages criticism. Readers also incorporate the narrative of newspaper article to the narrative of their own life.

Sisältö

1 Johdanto	2
1.1 Tutkimusongelma	3
1.2 Asetelma, aineisto ja tutkimusetiikka.....	4
2 Aikaisempi tutkimus	7
2.1 Journalismin narratiivit.....	8
2.2 Teksti koettuna ja kerrottuna	14
3 Teoreettinen ja metodologinen viitekehys	18
3.1 Narratologia ja journalismin kertomukset	18
3.2 Narratiivisuuden erittely lehtijuttuaineistosta	22
3.3 Narratiivinen kokemuksen tutkimus	26
4 Lehtijuttujen narratiivit	29
4.1 Kaiken takana on tarina	29
4.2 Narratiivi siellä, uutinen täällä	42
4.3 Hybridityyppi	49
5 Lukukokemukset.....	59
5.1 Lukeminen tiedonetsintänä	59
5.2 Konfliktit, odotukset ja sulkeumat	65
5.3 Kerronta ja arvio luotettavuudesta	68
5.4 Eletty elämä ja lukukokemus	72
6 Narratiivisuus sitouttaa ja lisää ymmärrystä – myös journalismissa	75
Kirjallisuuslähteet	79
Liiteluettelo.....	83

1 Johdanto

Suomalaiset ovat yhä kasvavan mediasisältötarjonnan maailmassakin lehtien lukijoita: 96 prosenttia yli 15 vuotta täyttäneistä suomalaisista lukee päivittäin sanomalehteä, ja aikakausilehtiä lukee kuukausittain 87 prosenttia (Media Audit Finland 2021). Yksittäisen sanomalehtijutun äärelle pysähtynyt lukija ei silti useinkaan yhden lehtijutun parissa kovin pitkään pysy; paperilehden nopea silmäily tai verkkolehden otsikoiden selaaminen juttuja avaamatta ovat monen tapa lukea lehteään kiireisen arjen keskellä. Myös uutisjournalismin perinteinen käännetyin kolmion malli¹ kannustaa lukemaan jutusta vain muutaman ensimmäisen lauseen. Toisaalta etenkin viikonloppuisin lehtiä luetaan pidempään, ja muulloinkin erilaiset pitkät feature-tyyppiset ja usein myös kirjoitustyyleiltään moninaiset artikkelit houkuttelevat lukijaa viihtymään jutun parissa, ei pelkästään etsimään siitä tietoa.

Mutta millainen on se sitoutumisen ja sitouttamisen prosessi, joka saa lukijan uppoutumaan tekstiin ja kokemaan sen mukaansatempaavaksi? Millaisia keinoja käyttämällä journalistinen teksti voi houkutella lukijaa uppoutumaan lukukokemukseen? Näitä kysymyksiä lähestyttäessä on ensimmäisenä kiinnitettävä huomiota siihen, että sitouttaminen ja sitoutuminen ovat prosessi, jossa on mukana paitsi teksti, myös sen lukija. Tekstin osalta on tutkimuksellisessa mielessä mielekästä tarkastella lehtijuttujen sisällön, kuten sen aiheen ja välittämän informaation, sijasta niitä keinoja, joiden avulla aiheesta on kerrottu ja informaatiota välitetään. Näin tavoitetaan lehtijutuista sellaisia sitouttamiseen liittyviä ominaisuuksia, joita on mahdollista hyödyntää hyvinkin erityyppisistä aiheista kertovissa lehtijutuissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että informaation välittäminen ja journalismin totuusarvo olisivat tarkastelussa merkityksettömiä. Myös ne keinot, joilla sisältöä välitetään, vaikuttavat tekstin totuusarvoon ja luotettavuuteen sekä siihen, kuinka lukijat näitä arvioivat.

Lukijoiden sitoutumista tekstiin ei ole mahdollista tavoittaa analysoimalla pelkästään tekstejä, sillä lukija kokevana subjektina ei ole luettavissa tekstistä. Sitoutuminen on viime kädessä ennen

¹ Käännetyin kolmion mallissa uutisen keskeisin ja tärkein informaatio esitetään ensimmäisenä, ja jutun loppua kohti esitetyn informaation merkitys vähenee.

kaikkea kokemus. Niinpä tarkastelussa on otettava huomioon myös todelliset lukijat ja heidän todelliset lukukokemuksensa. Kokemuksia tarkastelemalla sitouttamisen ja sitoutumisen prosessista voidaan tavoittaa esimerkiksi ajatuksia, tunteita ja miellejhtymiä. Tarkastelemalla sekä tekstiä että lukijaa on mahdollista tehdä sitouttamisesta ja sitoutumisesta syvällisempiä ja tarkempia johtopäätöksiä kuin kummankaan analysoiminen erikseen mahdollistaisi.

1.1 Tutkimusongelma

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä, millaisin keinoin sanomalehtijuttu sitouttaa lukijaa tekstiin, ja toisaalta millainen kokemus mukaansatempaavaksi koetun lehtijutun lukeminen on. Teoreettiseksi lähestymistavaksi olen valinnut narratologian sekä narratiivisen kokemuksen tutkimuksen, sillä lähestymistapa mahdollistaa sekä lehtijuttujen että lukukokemusten tarkastelun saman teoreettisen viitekehyksen sisällä, kerronnan ja kertomusten näkökulmasta. Narratiivisuus ei ole tyypillistä ainoastaan erilaisille teksteille, vaan se on yleismaailmallinen tapa, jolla ihmiset tekevät elämäänsä ja ympäröivää maailmaa merkitykselliseksi (Hartsock 2007, 272–273; Heikkinen 2018, 170, 176–177; Herman 2003, 303; Lehtimäki 2009, 32–34). Tarkemmin ilmaistuna päätutkimuskysymyksenä onkin seuraava:

Millaisin kerronnallisoin keinoin sanomalehtijuttu sitouttaa lukijaa tekstiin ja millainen kokemus tällaisen mukaansatempaavan lehtijutun lukeminen on?

Tutkimusongelmallani on kaksi puolta. Ensinnäkin minua kiinnostavat itse lehtijuttujen kerronnalliset keinot eli lehtijuttujen narratiiviset ominaisuudet. Nämä ovat luettavissa lehtijutuista, tutkimukseni luonnollisesta aineistosta. Toisaalta minua kiinnostaa myös lukija, ei tekstistä luettava kohderyhmänä vaan kokevana subjektina. Analyysini pohjautuukin kahdenlaiseen aineistoon, lukijahaastatteluihin ja lehtijuttuihin. Nämä linkittyvät toisiinsa siten, että lukijat valitsevat analysoitavat lehtijutut ja kertovat haastatteluissa juuri näiden lehtijuttujen lukukokemuksista. Ensisijaisesti lehtijuttuaineistoon pohjaava analyysi vastaa seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Millainen on lukijoiden valitsemien lehtijuttujen narratiivi?

Mitkä narratiiviset ominaisuudet toistuvat eri lukijoiden valitsemisissa lehtijutuissa?

Ensisijaisesti haastatteluaineistoon pohjaava analyysi puolestaan vastaa seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Mihin lehtijutun sisäisiin tekijöihin lukija paikallistaa lukukokemuksen herättämiä ajatuksia ja tunteita?

Mihin lehtijutun ulkopuolisiin tekijöihin lukukokemus linkittyy lukijan kertomuksessa?

Tutkimuksen johtopäätöksenä syntyy katsaus paitsi niihin narratiivisiin keinoihin, jotka sitouttavat lukijaa tekstiin, myös itse sitoutumisen prosessiin kokevan subjektin näkökulmasta. Kyseessä on tapaustutkimus, ja tulokset koskevat suoraan vain tähän tutkimukseen valikoituneita lehtijuttuja ja lukijoita. Tarkoituksena ei olekaan tavoittaa kaikkia sitouttamisen keinoja tai edes kaikkia narratiivisuuteen liittyviä sitouttamisen keinoja. Laadullisen tapaustutkimuksen antina on syväluotaava katsaus pieneen osaan laajempaa ilmiötä.

1.2 Asetelma, aineisto ja tutkimusetiikka

Tutkimuksessa käytetään kahdenlaista aineistoa: sanomalehtijuttuaineistoa ja haastatteluaineistoa. Aineistokokonaisuudet linkittyvät toisiinsa siten, että haastateltavat valitsevat tietystä tutkijan määrittämästä juttupertuaarista lehtijutut, joiden lukukokemuksesta he haastattelussa kertovat. Analysoitava sanomalehtijuttuaineisto koostuu ainoastaan näistä haastateltavien valitsemista lehtijutuista, ei siis koko juttupertuaarista.

Juttupertuaari on kerätty Sanomalehtien liiton Vuoden juttu 2017 -kilpailuun osallistuneiden juttujen joukosta, eli jutut ovat ilmestyneet vuoden 2016 aikana. Aineisto on kerätty useamman vuoden takaa ensinnäkin siksi, ettei juttuaiheiden ajankohtaisuus muodostuisi liian suureksi vaikuttimeksi, kun haastateltavat valikoivat juttupertuaarista mukaansatempaavia juttuja, koska

tuolloin jutun narratiivisten ominaisuuksien vaikutus jäisi vähäisemmäksi. Toisaalta tarkoituksena ei myöskään ole, että haastateltavat valitsisivat juttukilpailun voittajan vain siksi, että muistavat sen vastikään julistetun voittajaksi.

Kilpailussa on kolme sarjaa: uutiset, näkökulmat ja featuret. Näistä sarjoista sisällytän raaka-aineistooni ainoastaan uutis- ja feature-sarjan jutut, sillä näkökulmasarjan juttujen kohdalla narratiivisten ominaisuuksien vaikutus todennäköisesti peittyisi sen alle, ovatko lukijat näkökulman kanssa samaa vai erimieltä. Uutissarjaan osallistuneita juttuja on 37 ja feature-sarjaan 96. Koska lukijahaastateltavien tehtävänä on tutustua juttupertuaariin kokonaisuutena, siihen on valittu vain osa näistä jutuista. Ensin aineistosta on karsittu ruotsinkieliset lehtijutut. Sitten kilpailusarjan jutut on järjestetty kirjoittajan sukunimen mukaiseen aakkosjärjestykseen. Juttupertuaariin on otettu mukaan ensimmäisestä alkaen joka kahdeksas juttu kummastakin sarjasta.

Juttupertuaariin on vielä lisäksi sisällytetty molempien kilpailusarjojen voittaja. Tämä valikoiminen tehtiin siksi, että näin ollen on mahdollista kiinnittää huomiota myös siihen, valitsevatko haastateltavat juttupertuaarista samoja juttuja, jotka ovat pärjänneet kilpailussa. Tätä tietoa ei sinänsä tarvita tutkimusongelmani ratkaisemiseen, mutta aineiston erityisluonne mahdollisti tämän sinänsä mielenkiintoisen yksityiskohdan selvittämisen suhteellisen pienellä vaivalla. Ehkä hieman yllättäen haastateltavista yksikään ei valinnut sarjojen voittajia luettavakseen. Joka tapauksessa valmis juttupertuaari sisälsi näin ollen alun perin 19 juttua. Näistä yksi jäi vielä loppumetreillä juttupertuaarin ulkopuolelle teknisten ongelmien vuoksi.

Haastateltavia – ja näin ollen myös analysoitavia lehtijuttuja – on tutkimuksessa mukana viisi. Iältään he ovat noin 25–70-vuotiaita. Haastatteluaineisto on tutkimusta varten anonymisoitu ja ainoa yksittäiseen haastatteluun liitetty taustatieto on se, minkä lehtijutun kyseinen haastateltava on valinnut juttupertuaarista. Arkaluonteisia tietoja tai aiheita ei ole käsitelty. Haastateltavien valinnassa kriteerinä oli, että haastateltavilla on oltava riittävä suomen kielen taito lehtijuttujen lukemiseen ja haastattelujen toteuttamiseen suomeksi, ja että haastateltavien on oltava täysi-ikäisiä. Haastateltavat hakeutuivat haastateltaviksi Itä-Suomen yliopiston yhteisön sisäisessä viestintäkanava Yammerissa julkaistun haastattelukutsun kautta tai niin, että joku tuosta yhteisöstä vinkkasi haastattelukutsusta yhteisön ulkopuolelle. Haastattelut toteutettiin

koronaviruspandemian vuoksi etäyhteyksillä. Hyvissä ajoin ennen haastatteluja haastateltavat saivat tutustuttavakseen juttupertuaarin, josta he valitsivat tarkemmin luettavaksi ja haastattelun virikemateriaaliksi yhden jutun seuraavan ohjeistuksen saattelemana:

Tehtävänäsi on ennen haastattelua valita näiden lehtijuttujen joukosta yksi, jonka lukeminen tuntuu sinusta henkilökohtaisesti erityisen mukaansatempaavalta ja/tai joka herättää sinussa tavallista voimakkaamman tunnereaktion. Kaikkia juttuja ei tarvitse lukea kokonaan, vaan voit silmäillä niitä läpi oman kiinnostuksesi mukaan. Lue kuitenkin kokonaisuudessaan se yksi juttu, jonka valitset haastattelun lähtökohdaksi.

Haastatteluissa haastateltavia ohjattiin kertomaan lukukokemuksesta, esimerkiksi jutun herättämistä ajatuksista ja tunteista. Lisäksi haastateltavia ohjattiin pohtimaan jutussa käytettyjä kerroksen keinoja, lukiessa tekstiin ja siinä kerrottuihin asioihin muodostunutta suhdetta sekä tekstin luotettavuutta ja informatiivisuutta. Haastateltavia kehoitettiin myös kertomaan vapaasti sellaisistakin lukukokemuksesta tavalla tai toisella liittyneistä asioista, joista ei erikseen kysytty. Haastatteluja analysoimalla on mahdollista tavoittaa paitsi subjektiivinen lukukokemus, myös sen yhteys ainakin joiltain osin lehtijuttujen narratiivisiin ominaisuuksiin. Analyysimenetelmä on teoriaohjautuva lähiluku. Lehtijuttujen analyysia ohjaa narratologia ja kertomuksen teoria, kun taas haastatteluaineiston analyysi pohjautuu narratiiviseen kokemuksen tutkimukseen ja fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen.

2 Aikaisempi tutkimus

Lähestyn tutkimusongelmaani kahdesta eri suunnasta. Yhtäältä käytän narratologiaa ja narratiivista analyysia itse lehtijuttujen rakenteen analysoimiseen, toisaalta teen lukijahaastattelujen avulla tulkintoja todellisista lukukokemuksista, joita niitäkin tarkastelen kertomuksina. Aikaisemman tutkimuksen esittelyssä nämä tutkimukseni kaksi eri puolta on mielekästä ottaa käsittelyyn erikseen, sillä omaa asetelmaani täysin vastaavaa journalismin tutkimusta ei tietääkseni ole tehty. Jaottelenkin aiemman tutkimuksen kahteen aihealueeseen: journalismin narratiivisuuden tutkimukseen ja lukemiseen/lehtiin liittyvien kokemusten tutkimukseen.

Journalismia on tutkittu Suomessakin melko paljon narratologiasta lainatuilla työkaluilla: esimerkiksi Risto Kunelius (1993; 1996), Esa Reunanen (1994; 2003) ja Risto Eronen (1991a; 1991b) ovat hyödyntäneet narratologiaa useammassakin tutkimuksessa, jotka kaikki liittyvät nimenomaan uutisjournalismiin. Nämä soveltuvat kuitenkin huonosti oman tutkimusasetelmani esikuviksi, sillä perinteisessä uutistutkimuksessa ei ole juuri ollut sijaa subjektiiviseen kokemukseen liittyvälle analyysille. Enemmän kosketuspintaa oman tutkimukseni kanssa löytyykin sellaisista narratologiasta hyödyntävistä tutkimuksista, joissa käsitellään kaunokirjallista journalismia. Lajityyppinä kaunokirjallinen journalismi on jo lähtökohtaisesti sellaista, että se sitouttaa lukijaa tekstiin tunnetasolla (Lassila-Merisalo 2009, 83–83). Näin ollen soveltava katsaus kaunokirjallisen journalismin narratologiseen tutkimusperinteeseen on tarpeellinen oman tutkimusasetelmani asemoimisessa suhteessa laajempiin tutkimussuuntauksiin.

Lukemiseen ja lehtiin liittyvien kokemusten tutkimusta esittelevä osuus ei yhtä selvästi pohjaa tiettyyn tutkimussuuntaukseen. Sen sijaan esille nostetut tutkimukset sisältävät yhtymäkohtia omaan tutkimukseeni sen kautta, että niissä keskiössä on lukijan kokemus, joka aineistossa esiintyy muistitietoon perustuvana kertomuksena. Tässäkin tutkimuksessa haastavaa on juuri tämän monitasoisuuden huomioiminen: yhtäältä tulkittavana on teksti, toisaalta kokemus sen lukemisesta, ja kolmanneksi vielä kertomus tekstin lukemiskokemuksesta.

2.1 Journalismin narratiivit

Kaunokirjallinen journalismi, jota kutsutaan myös narratiiviseksi journalismiksi², ei ilmiönä ole uusi: sen juuret ulottuvat ainakin 1960-luvun ”uuden journalismin” nousuun, ja joidenkin tulkintojen mukaan se on itseasiassa perinteistä uutismallia vanhempi journalistinen tyyli (Hartsock 2007, 258, 265–266; Johnston & Graham 2012, 518). Nykyaikaisen uutis- ja sanomalehtijournalismin tapauksessa kaunokirjallinen journalismi on kuitenkin tehnyt läpimurron viime vuosituhannen loppupuolella, ja sitä on herätty tutkimaan 2000-luvun alusta alkaen (Hartsock 2007; Johnston & Graham 2012; Kramer 2000; Lassila-Merisalo 2009; Shaw 2006; Weldon 2008). John C. Hartsock (2007) tarkastelee kaunokirjallisen journalismin läpimurtoa aikana, jolloin murroksen jo yleisesti miellettiin tapahtuneen, mutta jolloin tuota muutosta ei vielä oltu empiirisesti, tieteellisin menetelmin todennettu. Hän käyttää aineistonaan yhdysvaltalaisia sanomalehtijulkaisuja ja yhdysvaltalaisen mediavaikuttajien tekstejä, ja hänen tuloksensa koskevat journalismia Yhdysvalloissa. Samainen murros on kuitenkin ollut käynnissä laajemmin, myös Suomessa. Kaunokirjallinen journalismi ei ilmiönä ole uusi, mutta se on jäänyt sanomalehtien osalta taka-alalle koko 1900-luvun ajaksi. Syitä tälle on kaksi: yhtäältä niukan palstatilan vuoksi lehdistössä otettiin käyttöön (yhä edelleen käytössä oleva) kärjelleen käännetyn kolmion uutismalli, toisaalta objektiivisen paradigma tuli journalismin keskeiseksi periaatteeksi. Näin ollen journalismi muuttui sekä sisällöiltään että muodoltaan sellaiseksi, ettei sitä voine tulkita kaunokirjalliseksi narratiiviksi. (Hartsock 2007, 258, 262.)

Kaunokirjallisen journalismin määrittelyssä voidaan hyödyntää esimerkiksi perinteisen tarinan-kerronnan ominaisuuksia, kuten kuvailevaa kerrontaa, juonta, hahmon kehitystä ja komplikatio-ratkaisumallia (Hartsock 2007, 258). Kuvaileva kerronta ja tietynlainen narratiivisuus on tyyppistä myös perinteisille feature-jutuille, mutta niissä kuvailu toimii ikään kuin esipuheena sitä seuraavalle, abstraktille ja ei-narratiivisesti esitettävälle informaatiolle. Kaunokirjallisessa journalismissa narratiivisuus on läsnä koko tekstissä, eikä siinä edes pyritä objektiivisuuteen. Loppupuoleissa kaunokirjallisen journalismin ja perinteisen narratiivisen feature-journalismin välisessä eronteossa kyse on kuitenkin painotuseroista. (Hartsock 2007, 262–264, 266.) Omassa tutkimuksessani näiden välille ei ole edes mielekästä vetää selkeää rajaa, sillä tarkoitukseni ei ole tutkia

² Englanniksi esim. *narrative journalism*, *literary journalism*, *literary reportage* tai *literary nonfiction*.

sitä, ovatko aineistoon kuuluvat jutut kaunokirjallista journalismia vaiko eivät. Narratiivisten piirteiden erittely teksteistä on mahdollista ilman tekstien kategorisoimista sellaisiin generajoihin, joiden määrittely on jo lähtökohtaisesti tulkinnanvaraista ja häilyvää. Tämän tutkimuksen aineistossakin on mukana sellaisia lehtijuttuja, joissa kuvaileva kerronta ja perinteinen uutismainen teksti vuorottelevat. Olen kiinnittänyt tähän huomiota analysoidessani sitä, kuinka narratiivisia aineiston jutut lopulta ovat. Kaikista on löydettävissä narratiivisuutta, mutta keskeiseksi kysymykseksi muodostuu se, onko narratiivisuus läsnä läpi tekstin.

Todistaakseen, että kaunokirjallinen journalismi todella on tehnyt paluun vuosituhaten vaihteessa, Hartsock tekee kattavan, tarkoin valikoidun katsauksen vuosituhaten vaihteen yhdysvaltalaiseen journalismiin. Hän tarkastelee muun muassa arvostettujen yhdysvaltalaisen journalismipalkintojen, kuten Pulizereiden voittajia ja voittajavalintojen perusteluja sekä yhdysvaltalaisen uutistoimiston Associated Pressin juttuja. Näistä aineistoista voi päätellä, että kaunokirjallinen journalismi on paitsi yleistynyt, myös muuttunut arvostetuksi journalismin muodoksi. (Hartsock 2007, 258–261, 267.) Onkin kiinnostavaa tarkastella sitä, millaisen kuvan tässä tutkimuksessa aineistona käytettävät Sanomalehtien liiton journalismikilpailuun osallistuneet jutut antavat kaunokirjallisen journalismin suosiosta ja arvostuksesta suomalaisessa kontekstissa. Se, että feature-sarjaan osallistuneita juttuja oli moninkertaisesti enemmän kuin uutissarjaan osallistuneita juttuja, kertonee siitä, että narratiivisuutta arvostetaan myös suomalaisella journalismin kentällä. Myös haastateltavista neljä viidestä valitsi luettavakseen feature-sarjaan kuuluneen jutun. Analysoitavista jutuista ainoastaan *Mistä Trumpin suosio johtuu?* (Pelli 2016) osallistui uutissarjaan.

Hartsock ei kuitenkaan tyydy todistamaan kaunokirjallisen journalismin murrosta, vaan hän kysyy myös sen suuremman kysymyksen: miksi? Vastauksia hän etsii muutaman yhdysvaltalaisen kaunokirjallisen journalismin puolestapuhujan lausumista aiheeseen liittyen. Yksi liikkeellepaneva syy journalismin narratiiviselle murrokselle on ollut uutisjournalismin entistä suurempi itsekriittisyys. Toinen syy linkittyy vahvasti siihen, mikä tekee tästäkin tutkimuksesta yhteiskunnallisesti relevantin: Sanomalehdet joutuvat kamppailemaan lukijoista, ja monimediaisessa nykymaailmassa lukijoiden mielenkiinnon herättäminen ja säilyttäminen vaatii enemmän kuin aiempina vuosikymmeninä. Juuri tästä syystä myös lehtijuttujen lukemiseen liittyvää sitouttamisen ja

sitoutumisen prosessia on mielekästä tutkia. Nimenomaan narratiivisuuden näkökulmasta sitä kannattaa tutkia, koska kaunokirjallinen journalismi koetaan lukijoiden keskuudessa kiinnostavammaksi kuin ei-kaunokirjallinen journalismi. Wilsoniin (2002, 10) viitaten Hartsock tulkitsee tämän johtuvan siitä, että perinteisen tarinankerronnan konventiot ovat ihmiselle luontainen tapa vastaanottaa tietoa. Narratiivinen kerronta saa lukijan käyttämään aktiivisesti mielikuvitustaan, arvioimaan lukemaansa ja tekemään sen pohjalta omat tulkintansa todellisuudesta. Tämä näkyy selvästi myös tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa siinä, kuinka tarkkanäköisesti haastattelut itse arvioivat lukemaansa ja lukukokemustaan. Lopuksi Hartsock nostaa esille journalismin objektiiviseen paradigmaan liittyvän ironian: paradigma sai alkunsa tieteellisyyden tavoittelusta, ja nyt juuri tie on sen periaatteita kumoamassa. (Hartsock 2007, 270–278.)

Nämä tulkinnot narratiivisuuden vaikutuksista siihen, miten lukija käsittelee lehtijutun informaatiota, ovat mielenkiintoisia myös medialukutaidon näkökulmasta. Sen sijaan, että ihmisiä opetetaan arvioimaan luonnottomalta tuntuvan uutisrakenteen luotettavuutta, voitaisiin ehkä pohtia sitä, miten lehtijutusta saa tehtyä sellaisen, että se kannustaa lukijaa luonnolliseen kriittisyyteen. Tästä näkökulmasta myös journalismin narratiivisuutta lisäävät keinot voisivat oikein käytettyinä olla tapoja tuottaa paitsi viihdyttävämpiä, myös informatiivisempia ja luotettavampia lehtijuttuja, ja niinpä näiden keinojen tutkimisella on yhteiskunnallista merkitystä. Olenkin lukukokemusten analyysissa kiinnittänyt huomiota myös siihen, millä tavoin haastateltavat etsivät lehtijutuista tietoa, millaista tietoa he lehtijutuista etsivät, ja millaiset (etenkin narratiiviset) seikat vaikuttavat lehtijuttujen luotettavuuden arviointiin.

Kaunokirjallista journalismia nykyaikaisena ilmiönä on tutkittu laajimmin juuri yhdysvaltalaisessa kontekstissa. Australialaistutkijat Jane Johnston ja Caroline Graham (2012, 517) toteavatkin, että erityisesti empiiristä ja määrällistä, sanomalehtien uutissivuille keskittyvää tutkimusta aiheesta on tehty liian vähän. Kaunokirjallisen journalismin he määrittelevät pitkälti samoin, kuin Hartsock sen määritteli (Hartsock 2007, 258; Johnston & Graham 2012, 518–519). Australiassa kaunokirjallinen journalismi kahden merkittävän australialaisen sanomalehden (*The Australian* ja *The Sydney Morning Herald*) uutissivuilla on vähentynyt vuodesta 2007 vuoteen 2009. Vuoden 2007 osalta tutkijat viittaavat Johnstonin (2007) aiempaan tutkimukseen, jonka tuloksia he vertaavat vuoteen 2009. Yhteensä näiden kahden tutkimuksen puitteissa luokiteltiin 5000 artikkelia niiden

sisältämien kerronnallisten piirteiden perusteella kolmeen kategoriaan, jotka olivat käännetty kolmio, kaunokirjallinen journalismi ja kolumni/kommentti. (Johnston & Graham 2012, 520–522.) Oman analyysini näkökulmasta merkittäviä ovat kaksi ensimmäistä kategoriaa sekä niiden suhde toisiinsa.

Kaunokirjalliseen journalismiin luokiteltavien juttujen suhteellinen määrä putosi tarkasteluvälillä 16 prosentista 11 prosenttiin. *The Australian* -lehdessä kaunokirjallisen journalismin määrä laski vain 1,4 prosenttiyksikköä, mutta *The Sydney Morning Heraldissa* jopa 8,8 prosenttiyksikköä. Vuonna 2007 kaunokirjalliseen journalismiin luokiteltavien juttujen osuus kaikista aineiston jutuista oli 16 prosenttia, vuonna 2009 vastaavasti 11 prosenttia. (Johnston & Graham 2012, 521–523.) Vaikka nämä määrälliset tulokset koskevatkin australialaista mediakenttää, toimivat ne kuitenkin muistutuksena siitä, ettei kaunokirjallisen journalismin tutkimuksessa voi unohtaa sitä tosiasiaa, että suurin osa uutisjournalismista rakentuu yhä käännetyn pyramidin mallin mukaan. Toisaalta merkittävää on sekin, että sekä kaunokirjalliset että kommentilliset piirteet, jotka ovat lähtökohtaisesti subjektiivisia, ovat näinkin vahvasti läsnä myös perinteisesti objektiivisuuteen pyrkivässä uutisgenressä. Kyseessä ei liene pelkästään australialainen ilmiö. Tämänkin tutkimuksen lehtijuttuaineistossa subjektiiviset ja objektiiviset tekstiosuudet vuorottelivat samoissa jutuissa.

Johnston ja Graham tekevät määrällisten havaintojen lisäksi aineistostaan myös laadullisia huomioita, jotka perustuvat uutisaineiston lisäksi australialaisen mediakentän toimijoiden haastatteluihin (Johnston & Graham 2012, 523). Nämä johtopäätökset resonoivat mielenkiintoisella tavalla myös oman tutkimusaineistoni kanssa. Ennalta määriteltujen kategorioiden lisäksi he löysivät aineistostaan kolmannen juttutyyppin, jota he nimittävät hybridiksi tai epätyypilliseksi käännetyksi pyramidiksi. Tällainen juttu oli pohjimmiltaan perinteinen ”mitä, missä, milloin” -rakenteeseen pohjautuva uutinen, mutta sisälsi myös narratiivisia ja/tai kommentaarisia piirteitä. Laskennallisesti nämä hybridit sijoitettiin käännetyn pyramidin kategoriaan ja niitä oli vuonna 2007 viisi ja vuonna 2009 yhdeksän prosenttia käännetyn pyramidin kategorian jutuista. (Johnston & Graham 2012, 522, 524–525.) Myös tämän tutkimuksen lehtijuttuaineistossa on juttuja, jotka yhdistävät voimakkaan narratiivisia osuuksia ja perinteisempiä uutismaisia osuuksia. Narratiiveja luokitelllessani olen nimittänyt tätä narratiivityyppiä hybridityypiksi.

Johnstonin ja Grahamin analysoimille hybridijutuille on tyypillistä, että uutinen alkaa tiivistelmän sijasta narratiivisella kerronnalla, ja että juttu sisältää keskusteluelementtejä eikä ole yhtä muodollinen kuin perinteistä mallia noudattava uutinen. Osa hybridijutuista alkaa narratiivisella kerronnalla, jossa otetaan lähtökohdaksi jonkun uutiseen liittyvän hahmon, kokijan, näkökulma. Tämän jälkeen fokus siirtyy laajempaan tapahtumakulkuun tavanomaisen uutisen mukaisesti. Tätäkin tavallisempaa on aloittaa muutoin perinteinen uutinen pätkällä narratiivista kerrontaa. Toisinaan taas uutisen kirjoittaja pysähtyy hetkeksi kesken uutisen kommentoimaan aihetta subjektiivisella, asenteellisella otteella, esimerkiksi korostaakseen jonkin tapahtuman absurdiutta tai humoristisia piirteitä. (Johnston & Graham 2012, 524–526.) Tämän tutkimuksen aineiston analyysissä olenkin kiinnittänyt erityistä huomiota juttujen aloituksiin ja niiden narratiivisuuteen. Muuta tekstiä narratiivisempi aloitus auttaa lukijoiden sitouttamisessa tekstiin. Tätä tehokeinoä käytetään myös kokonaisuutena hyvin narratiivisissa lehtijutuissa siten, että aloitus on vielä narratiivisempi, kuin itsessäänkin narratiivinen lopputeksti.

Suomalaisessa kontekstissa uutisiin tai ylipäättään sanomalehtiin kohdistuvaa kaunokirjallisen journalismin tieteellistä tutkimusta ei ilmeisesti juuri ole tehty ainakaan edellä esitettyjä tutkimuksia vastaavassa mittakaavassa. Sen sijaan aikakauslehtijournalismiin liittyvää narratiivisuutta on Suomessakin tutkittu. Väitöskirjassaan *Faktan ja fiktion rajamailla : Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä* Maria Lassila-Merisalo (2009) perehtyy siihen, millaisia narratiivisia tekniikoita suomalaisissa aikakauslehdissä käytetään, ja miten ne asemoivat tekstiä suhteessa faktan ja fiktion väliseen rajankäyntiin. Tutkimus on oman tutkimukseni näkökulmasta erityisen mielenkiintoinen juuri siitä syystä, että siinäkin on sovellettu narratologista analyysia yksittäisiin journalistisiin teksteihin poikkitieteellisessä, soveltavassa tutkimuksessa. Tutkimus on luonteeltaan orientoiva ja eksploratiivinen (Lassila-Merisalo 2009, 12).

Tutkimuksessa liikutaan varsin kiistanalaisella alueella journalistisen käytännön näkökulmasta. Kaunokirjallinen journalismi määritellään sellaiseksi journalismiksi, jossa faktuaalista sisältöä esitetään fiktion keinojen avulla. Tähän sisältyy väistämättä riskejä, sillä sisältö ja muoto eivät ole toisistaan erotettavissa. Faktatekstillä – ja ehkä aivan erityisesti journalistisella tekstillä – on eettisiä velvoitteita. (Lassila-Merisalo 2009, 12–13.) Kaunokirjallisen journalismin on oltava samaan aikaan subjektiivista ja todenmukaista. Sen todenmukaisuus ei kuitenkaan perustu objektiivisen

paradigman tavoin siihen, että todellisuudesta pyrittäisiin antamaan kuva sellaisena, kuin se on. Kaunokirjallisessa journalismissa sitä vastoin katsotaan, että koska todellisuudesta ei ole mahdollista kertoa ilman merkityksiä, pitää nuo merkitykset valjastaa osaksi journalistista käytäntöä. (vrt. Hartsock 2007, 276.)

Kaunokirjallista journalismia ei voikaan yksiselitteisesti määritellä faktaksi tai fiktioksi. Lassila-Merisalo määrittelee sen kuuluvaksi kolmanteen, ei-fiktion kategoriaan. Kategorian teksteillä on fiktiosta poiketen sekä faktuaalinen status (peräisin tekstin tekijältä) että faktuaalinen kelpoisuus (tekstin lukijoiden arvio tekstin faktuaalisuudesta). (Lassila-Merisalo 2009, 52–53.) Olenkin lukukokemuksia analysoidessani kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka haastateltavat ovat arvioineet juttujen faktuaalista kelpoisuutta. Lukijat arvioivat ei-fiktion luotettavuutta suhteessa lukijan omiin kokemuksiin ja todellisuudelle annettuihin merkityksiin (Lassila-Merisalo 2009, 53). Tästä syystä olen myös tässä tutkimuksessa halunnut huomioida lukukokemusten analysoinnissa sen, kuinka yhtäältä lehtijutun narratiivisuus, toisaalta lukijan henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan, arvoihin ja elettyyn elämään liittyvät tekijät vaikuttavat faktuaaliseen kelpoisuuteen.

Yksi tapa analysoida kaunokirjallista journalismia on analysoida sitä kerronnan digeettisyyden ja mimeettisyyden näkökulmasta. Digeettisessä kerronnassa kertoja ottaa etäisyyttä aiheeseensa ja tekee esimerkiksi yhteenvetoja tai yleistyksiä, kun taas mimeettisessä kerronnassa pysytään lähellä tarinaa, esimerkiksi raporttoimalla tapahtumia tai lainaamalla lähteitä. Perinteinen uutinen alkaa yleensä digeettisellä kerronnalla, joka voi olla luonteeltaan esimerkiksi ilmoitus. Ilmoituksessa jokin asia esitetään totena ilman viittausta informaation lähteeseen. Lassila-Merisalo nostaa esille Grunvaldin (2005) tulkin, että eniten valtaa uutisjutussa on sellaisella toimijalla, joka saa oman informaationsa sisällytettynä tällaiseen totena esitettävään digeettiseen ilmoitukseen. Hieman ristiriitaisesti uutisjournalismissa juuri tällainen lähteistä riisuttu informaatio mielletään kaikkein objektiivisimmaksi. (Lassila-Merisalo 2009, 75–76.) Kaunokirjallisessa journalismissa mimeettinen kerronta on huomattavasti digeettistä kerrontaa yleisempää, ja perinteiseen uutiseen verrattuna näiden kerrontatapojen funktiot ovat päinvastaiset: mimeettisellä kerronnalla on enemmän totuusarvoa, kun taas digeettistä kerrontaa käytetään horjuttamaan raportoitavan informaation uskottavuutta. Mimeettiseen kerrontaan nojaavassa kaunokirjallisen journalismin lajityyppiin kuuluvassa jutussa toimittaja-kertoja on aina personoitu. Mikäli sama kertoja

yrittää myöhemmin samassa tekstissä siirtyä digeettiseen kerrontaan esimerkiksi edellä esitellyn ilmoituksen avulla, vaikuttaa lähteiden ja kertojan roolin piilottaminen yhtäkkiä epäluotettavalta. (Lassila-Merisalo 2009, 76–78.) Tässä tutkimuksessa erilaisten kerronnan tapojen vaikutusta siihen, miten luotettavaksi teksti mielletään, on tarkasteltu todellisten lukijakokemusten kautta, ja analyysi on linjassa edellä esitellyn kanssa. Ainakin tässä tapaustutkimuksessa lehtijuttujen luotettavuutta todellakin arvioitiin hieman eri tavoin kerrontatavasta riippuen.

2.2 Teksti koettuna ja kerrottuna

Kertomukset lukukokemuksista ovat tässä tutkimuksessa keskeisessä roolissa. Silja Juopperi (2018) on käyttänyt näistä kertomuksista käsitettä *lukukokemuskertomus*, ja se sopii mainiosti myös oman tutkimukseni jäsentämiseen. Tässä tutkimuksessa lukukokemuskertomus yhdistää haastateltujen kokeman ainutlaatuisen lukuhetken siihen jälkikäteen muodostettuun haastatteluaineistoon, jonka kautta tuota lukukokemusta tutkimuksessa analyysin avulla lähestytään. Juopperi käsittelee kirjoihin liittyviä lukukokemuskertomuksia, mutta tuloksia on mielekästä verrata myös kaunokirjallisen (tai siitä vaikutteita ottaneen) journalismin lukukokemuskertomuksiin: tavoitteleeahan journalismi silloin lukijoita juuri (kauno)kirjallisuudesta lainattujen konventioiden avulla.

Kirjojen lukukokemuskertomukset on kerätty Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran *Elämää lukijana*-keruun vastauksista, ja ne käsittelevät kirjojen lukemista vapaa-ajalla. Kirjojen lajityyppiä ei ole keruussa rajattu, ja vastaajat kertovat lukukokemuksistaan ainakin kaunokirjallisten kirjojen ja tietokirjojen parissa. (Juopperi 2018, 62, 64, 69.) Aineistossa vastaajat ovat 1920–1980-luvulla syntyneitä, ja ajallinen muutos korostuukin analyysissä. Lisäksi huomattava osa vastaajien kerronnasta kohdistuu lapsuusajan lukukokemuksiin. Nämä tekijät osaltaan hankaloittavat tulosten vertaamista omaan tutkimusasetelmaani, mutta vertailu on mahdollista, koska kunkin teeman kohdistuminen niin ajalliseen kuin iälliseenkin haarukkaan on tuotu esille.

Vaikka lukemista on viime aikoina tutkittu paljon, on sen laadullinen tutkimus ainakin Suomessa jäänyt suhteellisen vähäiseksi. Kirjojen lukukokemuksia onkin tarkasteltu lukemisen tutkimusta ja muistitietotutkimusta yhdistäen. Mielenkiinnon kohteena ovat vastaajien omat

lukukokemuksille annetut merkitykset, ja menetelmänä käytetään teemoittelua. Merkitysten kautta tavoitetaan tietoa siitä, mitkä tekijät saavat ihmiset tarttumaan kirjoihin: mikä lukemisesta tekee ihmisille niin tärkeää? (Juopperi 2018, 62–64.) Vaikka tässä tutkimuksessa käytetyt käytännön tutkimusmenetelmät eroavatkin näistä menetelmistä, ovat kokemukset ja niiden kautta merkitykset keskeisessä roolissa myös omassa analyysissäni. Kirjojen lukemiseen liittyvän merkityksellistämisen voi jakaa viiteen keskeiseen teemaan: intohimoinen lukeminen, salaa lukeminen, tietoa etsivä lukeminen, eskapistinen lukeminen ja viihdyttävä lukeminen. (Juopperi 2018, 64–65.) Osa näistä teemoista sisältää elementtejä, joiden tarkastelu on mahdollista myös lehtijuttujen lukukokemuksia analysoitaessa.

Intohimoinen lukeminen ja salaa lukeminen liittyvät kertomuksiin lapsuusajan lukukokemuksista, mutta niihin sisältyy myös merkityksiä, jotka toistuvat aikuisiän kertomuksissa hieman erilaisissa temaattisissa kokonaisuuksissa. Molemmat esitetään kertomuksissa seurauksina jostain, mitä voidaan nimittää narratologian käsitteellä esteettinen illuusio. Esteettisessä illuusiassa lukija uppoutuu kirjan maailmaan ja haluaa palata sinne yhä uudestaan. Intohimoisessa lukemisessa kokemus kasvaa niin merkittäväksi, että lukija menettää lukemisen kontrollin, ja suhdetta lukemiseen voi kuvata riippuvuudeksi. Aikuisilla esteettisen illuusion aiheuttama lukuinto kuvataan hallitummaksi ja tietoisemmaksi, mistä johtuen se luokitellaan joko eskapistiseksi tai viihdyttäväksi lukemiseksi. (Juopperi 2018, 65–67.) Omaan tutkimukseeni nämä teemat linkittyvät juuri esteettisen illuusion kautta, sillä uppoutumisen kokemus voi olla läsnä myös journalististen tekstien lukukokemuksissa, vaikka sen seuraukset olisivat lukijoiden iästä ja tekstin tyypistä johtuen erilaiset.

Tietoa etsivä lukeminen on teemoista oman tutkimukseni kannalta ehkä mielenkiintoisin, sillä sanomalehdissä ilmestyvistä journalistisista teksteistä oletettavasti etsitään ensisijaisesti tietoa, tai ainakin tiedonetsintä on yhtenä tärkeänä syynä tekstin lukemiselle. Samoin tiedon välittäminen on keskeinen syy tekstin tuottamiselle. Kaunokirjallisessa journalismissa tietoa välitetään kaunokirjallisten keinojen avulla ja ohessa. Tiedon merkitys kaunokirjallisen tekstin lukemisessa tulee esille myös kirjoihin liittyvissä lukukokemuskertomuksissa: niistä etsitään tietoa tietoisesti ja tiedostamatta, ja saatu tieto auttaa ymmärtämään yhtäältä ympäröivää maailmaa, toisaalta lukijaa itseään. Lukemisen koetaan myös auttavan omien tunteiden sanallistamisessa ja

tarjoavan samaistumisen kohteita. (Juopperi 2018, 69–71.) Ymmärryksen lisääntyminen maailmasta ja itsestä sekä samaistumisen kokemus ovatkin asioita, joilla on analyysini perusteella roolinsa myös mukaansatempaaviksi koettujen lehtijuttujen lukemisessa.

Myös Anita Kärki (2004) on väitöskirjassaan *Sivusta seuraten : Sanomalehti lukijoiden kertomuksissa* ottanut lähestymistavakseen lukijan toimijuutta korostavan näkökulman (Kärki 2004, 9). Siinä missä Juopperi on kiinnostunut lukijoiden antamista merkityksistä liittyen lukemiseen toimintana, Kärkeä kiinnostavat merkitykset, joita lukijat liittävät yhteen lukemisen kohteeseen, sanomalehteen. Aineistona käytetään niin ikään ihmisten kertomusmuotoisia muistoja. Kertomukset ovat sanomalehtielämäkertoja, joissa sanomalehtien lukijat kertovat sanomalehtien roolista heidän arjessaan. Huomio kiinnittyykin luetun sijasta lukemisen tapoihin, joskin myös sanomalehtien sisällöt nousevat esiin paikallisuuden näkökulmasta. (Kärki 2004, 10–14.)

Omaan tutkimusasetelmaani verrattuna asetelma on varsin erilainen, sillä sanomalehti ei asetelmassa ole teksti tai tekstien kokoelma, vaan abstraktimpi sanomalehden idea, joka sijaitsee itse asiassa lukijoiden muistitiedossa. Analyysi jakautuu kolmeen osioon: lukemisen käytännöt, sanomalehdestä luettu paikallisuus ja lehden uskottavuus/lukijan luottamus lehteä kohtaan (Kärki 2004, 14–15). Nämä kolme aihepiiriä voisivat olla myös lehtijutun mukaansatempaavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Niiden anti tutkimukselleni liittyykin siihen huomioon, että lukijan henkilökohtaisella eletyllä elämällä on vaikutusta siihen, millainen kokemus lehtijutun lukeminen on. Tätä koskeva tieto ei ehkä ole yleistettävää, mutta saattaa hyvinkin nostaa esiin näkökulmia ja toimijoita, jotka jäisivät huomiotta, mikäli lukijat typistettäisiin vain lehtijuttuaineistosta luettavissa olevaksi kohderyhmäksi.

Sanomalehden lukemistilanteeseen liittyvistä merkityksistä huomionarvoinen osa liittyy itse sanomalehden sijasta arjen rutiineihin, joiden puitteissa sanomalehteä luetaan (Kärki 2004, 60). Sanomalehti kuuluukin olennaisena osana monen aamurutiineihin: lehden lukemisen kautta ihminen pääsee jo kotinsa sisällä kosketuksiin ulkomaailman kanssa ja saa varmuuden siitä, että tuo maailma on edelleen jotakuinkin entisellään. Lehti siis toimii yksityisen ja julkisen välisenä linkkinä ja päivän (ajallisenä ja tilallisena) rytmittäjänä. Sanomalehden rutiininomainen lukeminen koetaan positiivisesti ja siihen liittyy tunnelma, josta nautitaan, vaikka itse lehden sisältö

kertoisikin ikävistä asioista. Rutiinit myös toimivat kehyksinä, jotka lisäävät lukijoiden ontologista turvallisuudentunnetta. (Kärki 2004, 63–67, 94.) Nämä seikat voisivat osaltaan selittää sitä, miksi tässäkin tutkimuksessa haastateltavat kokivat valitsemiensa lehtijuttujen lukemisen yleisellä tasolla positiivisesti, vaikka juttujen aiheet olisivat olleet negatiivisia, samoin kuin ainakin osa lukemisen aikana heränneistä tunteista. Toisaalta analyysini osoittaa, että myös juttujen narratiivisella rakenteella on tähän vaikutusta.

Sanomalehden paikallisuuden kokemiseen liittyvät merkityksellistämisen prosessit voidaan jakaa kahteen kategoriaan: läsnäolevaan ja poissaolevaan paikallisuuteen. Ensimmäisellä viitataan lukijan nykyiseen elinympäristöön liittyvään paikallisuuteen, jälkimmäisellä sellaiseen paikallisuuteen, joka liittyy esimerkiksi henkilön synnyinseutuun, jossa tämä ei enää asu mutta jonka asioista hän on edelleen kiinnostunut. (Kärki 2004, 98–101.) Tämänkin tutkimuksen aineistosta välittyy, että lukijoiden sidokset lehtijutuissa esiintyneisiin paikkoihin vaikuttivat lukukokemuksiin ja saattoivat olla jopa yhtenä ratkaisevana tekijänä siinä, minkä jutun haastateltavat jutturepertuaarista valitsivat. Paikallisuudesta ei haastatteluissa erikseen kysytty, mutta se nousi kuitenkin esiin. Tämä kertoo siitä, että paikallisuuden kokemisella todella on huomattavaa merkitystä.

Oli kyse sitten kirjojen tai journalististen tekstien lukemisesta, lukija kohtaa tekstin aina omana itsenään, oman elämänhistoriansa muovaamana ja myös juuri siinä ajallisessa, tilallisessa ja henkisessä tilassa, jossa hän tekstiin tarttuu. Sama koskee taas uudestaan sitä kertomusta, jonka lukija tutkijalle välittää. Tutkija tuo aineistoa kerätessään ja analysoidessaan mukanaan vielä oman elämänhistoriansa, puhumattakaan vielä tutkimuksen lukijasta, ja niin edelleen. Kaiken tämän huomioiminen yhdessä tutkielmassa kuulostaa vaikealta, ellei mahdottomalta. Juopperi (2018) ja Kärki (2004) palauttavat kaikki nuo eletyt elämät tutkijan suurennuslasin alle ottamalla aiheisiinsa laadullisen, aineistolähtöisen ja jokaisen yksittäisen lukijan toimijuutta korostavan tieteellisen lähestymistavan. Samasta syystä myöskään lehtijuttuihin sitoutumista ei voi tutkia pelkästään lehtijuttuja analysoimalla, vaikka juuri nuo lehtijutut olisikin valittu mukaansatempaaviksi jonkinlaisen lukijajoukon toimesta. Mukaansatempaavuus ei ole löydettävissä lehtijutuista, vaan se syntyy vasta, kun lukija subjektiivisena kokijana kohtaa lehtijutun: syntyy lukukokemus.

3 Teoreettinen ja metodologinen viitekehys

Päästäkseni käsiksi siihen, kuinka sanomalehtijuttu sitouttaa lukijaa tekstiin ja millainen kokemus tällaisen mukaansatempaavan jutun lukeminen on, käytän analyysimenetelmänä teorialähtöistä laadullista analyysia, tarkemmin ilmaistuna käytännössä lähilukua. Lähiluvulla tarkoitetaan sellaista tarkkanäköistä ja järjestelmällistä lukemisen tapaa, jolla on mahdollista päästä käsiksi arkiajattelua syvällisemmin siihen, millaisia merkityksiä lukemisen kohde sisältää. Tässä tutkimuksessa harjoitan niin kutsuttua deduktiivista lähilukua, eli lähdän liikkeelle teoriasta ja lähiluen tutkimusaineistoa suhteessa teoriaan. Tällöin teoria tarjoaa ikään kuin sanaston tai kielen, jonka ehdoilla aineistona olevaa tekstiä on mahdollista lukea siten, että siitä saa esille juuri tietynlaista, uutta tietoa. (Brummett 2019, 2, 4–7.) Koska tarvitsen tutkimusongelmaan vastatakseni kahdenlaista, keskenään hyvin erityyppistä aineistoa, hyödynnän analyysissa myös kahdenlaista teoriaa. Sanomalehtijuttuaineiston lähilukua ohjaa narratologia ja kertomuksen teoria. Haastatteluaineiston analyysissa puolestaan hyödynnän lähilukua ohjaavana teoreettisena viitekehyksenä narratiivista kokemuksen tutkimusta, joka yhdistää kertomuksen teorian fenomenologishermeneuttiseen kokemuksen tutkimukseen. Seuraavissa alaluvuissa esittelen nämä käytännön analyysin pohjana toimivat teoreettiset viitekehykset.

3.1 Narratologia ja journalismin kertomukset

Tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen pohja on narratologiassa ja kertomuksen teoriassa. Narratologialle on tyypillistä, että kertomusta tutkittaessa varsinainen tutkimuskohde ei olekaan juuri tuo kyseinen yksittäistapaus kertomuksesta, tutkimuksen aineisto, vaan aineiston avulla tutkitaan myös kertomusta ja kertomista itseään. Kertova teksti ja kertomusteoria siis käyvät tutkimuksen edetessä dialogia, joka lisää tietämystä sekä tutkimuksen kohteena olevasta yksittäisestä kertomuksesta että – ainakin tietyn tyyppisestä – kertomuksesta yleensä, ja näin ollen tulokset kertovat jostain myös muista samantyyppisistä kertomuksista. (Lehtimäki 2009, 28.) Tässä tutkimuksessa tämä teorian ominaisuus mahdollistaa sen, että tutkimuksen tuloksena ei ole vain kuvaus tiettyjen mukaansatempaaviksi koettujen lehtijuttujen narratiivista ja niiden lukukokemuksesta, vaan tulokset kertovat jostain myös laajemmasta ilmiöstä.

Narratologiaan vahvasti liittyvä ominaisuus on myös teorian itsensä refleksiivisyys ja metateoreettisuus. Formalistiseen ja strukturalistiseen poetiikkaan pohjaavassa klassisessa narratologiassa pyrkimyksenä oli yksittäisten tekstien tarkastelun avulla ikään kuin löytää sellainen kertomuksen kielioppi, jonka sääntöjen mukaan kaikki kertomukset muodostuvat. Metateoreettisen keskustelun ja tieteenalojen välisen dialogin seurauksena on myöhemmin kehitelty useita eri näkökulmia korostavia ”narratologioita”, joihin viitataan myös käsitteellä jälklassinen narratologia. On esitetty myös, että ainakin osa näistä ”narratologioista” on etääntynyt klassisesta narratologiasta niin pitkälle, että niiden tapauksessa olisi järkevämpää puhua yleisemmästä kertomuksen teoriasta, joka ei ole sidottu narratologian strukturalismiin pohjautuvaan metodologiaan. Narratologiaa etäisesti muistuttavia teoreettisia ja metodologisia kertomusteoreettisia lähestymistapoja kehiteltiin 1980-luvulta lähtien eri tieteenaloilla niin laajalti, että voidaan puhua jopa paradigmanmuutoksesta, narratiivisesta käänteestä. (Lehtimäki 2009, 28–40.) Metateoreettiseen keskusteluun siitä, millainen kertomuksen tutkimus voidaan laskea narratologiaksi, on tämän tutkimuksen kontekstissa turha lähteä. Narratologian käsitteistöstä on hyötyä tutkimusongelmaan vastaamiseen, mutta puhtaaseen narratologiaan pyrkiminen ei edesauta tutkimusongelmaan vastaamista. Päin vastoin, tutkimusasetelmani vaatii vaikutteiden ottamista eri teoreettisista suuntauksista, kuten kokemusten tutkimuksesta, johon palaan myöhemmin. **Narratiivisuus** on kuitenkin koko tutkimuksen ajan mukana kulkeva näkökulma. Se tarkoittaa kaikkea sitä, mikä saa kertomuksen tuntumaan juuri kertomukselta (Abbott 2008, 25).

Kuten sanottu, tarkastelen tässä tutkimuksessa sekä lehtijuttuja että niiden lukukokemuksista kertovia haastatteluja kertomuksina. Kertomuksen teoreettinen määritelmä onkin koko narratologian teorian määrittelyn ytimessä (Jannidis 2003, 36). Narratologi Gerald Prince (1982, 4) on määritellyt kertomuksen olevan ”vähintään kahden sellaisen todellisen tai fiktiivisen ajallisesti peräkkäisen tapahtuman representaatio, joista kumpikaan ei ennalta määrää tai edellytä toista”³. Tähän narratiivin perusmääritelmään on usein lisätty vielä vaatimus tapahtumien liittymisestä toisiinsa. Tätä abstraktia määritelmää on mahdollista soveltaa hyvin monenlaisiin teksteihin ja esityksiin aina romaaneista runoihin ja elokuvista journalistisiin teksteihin. Toinen, hie- man helpommin käytännön tutkimuksessa hyödynnettävä tapa määritellä kertomus on esittää

³ Kirjoittajan suomenos. Alkuperäinen muoto: ”the representation of **at least two** real or fictive events in a time sequence, neither of which presupposes or entails the other” (Prince 1982, 4).

sen prototyyppi. Prototyypit ovat tällöin esimerkkejä tyypillisistä kertomuksista, ja näiden esimerkkien kautta on mahdollista esittää tarkempia kertomusta määrittäviä piirteitä ilman, että määritelmä tulee rajanneeksi ulkopuolelleen sellaisia kertomuksia, jotka eivät kaikilta osin vastaa näitä piirteitä. Kertomuksen prototyyppi voi siis olla esimerkiksi seuraava: joku puhuu jollekulle siitä, mitä on tapahtunut. (Jannidis 2003, 35–41.) Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tarkasteltavat lehtijutut eroavat tästä kertomuksen prototyypistä siinä, ettei niitä puhuta eli kerrota suullisesti. Muut prototyypin piirteet ovat lehtijutussa kuitenkin läsnä: toimittaja kertoo lukijalle jostakin, mitä on tapahtunut. On siis selvää, että lehtijutut ovat kertomuksia, vaikka ne eivät täydellisesti vastaakaan esitettyä kertomuksen prototyyppiä.

Tarina on narratologian viitekehyksessä eri asia kuin kertomus, ja näiden kahden keskeisen termin välinen eronteko selventää hyvin kummankin termin määrittelyä⁴. Kertomus syntyy, kun tarina kerrotaan: tarina itsessään on siis se, mitä on tapahtunut. Tapahtuneesta voi kertoa erilaisin tavoin, eli samasta tarinasta on mahdollista muodostaa useita erilaisia kertomuksia. Esimerkiksi tapahtumien ajallinen järjestys voi olla kertomuksessa erilainen kuin kerrotussa tarinassa: Tarinalla on alku, keskikohta ja loppu, mutta kertomuksen voi aloittaa vaikkapa tarinan lopusta. (Heikkinen 2018, 172–173.) Otetaan esimerkiksi vaikka seuraava fiktiivinen kertomus, jonka kertoja on luokahuoneeseen ryntäävä oppilas: ”Anteeksi, että olen myöhässä, unohdin laittaa herätyskellon soimaan ja nukuin pommiin.” Kertomuksen taustalla olevan tarinan alku on herätyskellon unohtaminen, keskikohta pommiin nukkuminen ja loppu oppitunnilta myöhästyminen. Oppilas kertoo ensimmäisenä tarinan lopun, sitten alun ja lopuksi keskikohdan. Myös perinteinen käännetyin kolmion mallin mukainen uutinen alkaa tyypillisesti lopputuloksen kertomisesta ja valottaa vasta myöhemmin sitä, millainen tapahtumaketju nykytilanteeseen on johtanut. Lehtijutuja analysoidessani kiinnitin erityistä huomiota kertomusten ajalliseen ulottuvuuteen. Tarinan ajallisesta järjestyksestä poikkeaminen voi olla vahva narratiivisuutta lisäävä kerronnan keino.

Mitä sitten on kertominen? Sitä prosessia, jossa tarinasta muodostuu kertomus, voi lähestyä sen kerronnallisen eli **narratiivisen diskurssin** kautta. Se pitää sisällään kerronnan tavan, muodon

⁴ Englanniksi *narrative* (kertomus) ja *story* (tarina).

ja välineet, kuten esimerkiksi tyylin ja juonirakenteen. Narratiivinen diskurssi on muodostunut historiallisesti ja kulttuurisesti. (Abbott 2008, 19; Heikkinen 2018, 173–174) Tässä tutkimuksessa hahmotan journalistisen käytännön mukaisen kerrontatavan tällaiseksi historiallisesti muotoutuneeksi kerronnalliseksi diskurssiksi, ja näin ollen tarkastelemani lehtijutut ovat tämän kerronnallisen diskurssin määrittelemien tapojen, muotojen ja välineiden mukaisesti rakentuneita kertomuksia. Esimerkiksi sellaisissa lehtijutuissa, joiden pohjana on henkilöhaastattelu, käytetään yleensä runsaasti suoria sitaatteja. Käytäntö on historiallisesti muotoutunut narratiivinen diskurssi. Mikäli lehtijuttu kuitenkin poikkeaa huomattavasti tästä diskurssista ja hyödyntää sen sijaan esimerkiksi kaunokirjallisuudesta lainattua narratiivista diskurssia, voi kyseessä olla narratiivisuutta lisäävä tehokeino. Tämän tutkimuksen lehtijuttuaineistossa etenkin *Pohjolan poika* (Huuhtanen 2016) hyödyntää tällaista tehokainoa.

Journalististen tekstien määrittelemisen kertomuksiksi kuulostaa ehkä radikaalilta, ja aiheesta onkin käyty journalismin tutkimuksen piirissä kiivastakin keskustelua (suomalaisittain kts. Pietilä 1995; Ridell 1994). Radikaalin ajatuksesta tekee se, että määritelmä näyttäisi haastavan journalismin todenmukaisuuden ja sitä kautta luotettavuuden. Kertomus on ennen kaikkea rakennettu esitys, joka ei voi olla täysin objektiivinen. Journalismin objektiivisuus on siis tästä näkökulmasta ”vain” journalistisen kerronnallisen diskurssin avulla tuotettu vaikutelma. Osa journalismia kertomuksena tarkastelleista tutkijoista on tämän perusteella kyseenalaistanut myös journalismin suoraviivaisen erottelun fiktiosta ja esittänyt, että tuo erottelu on sosiaalinen konstruktio: se on siis totta vain siksi, että uskomme niin olevan. (Frus 1994; Lassila-Merisalo 2009, 12–13, 52–53; Pietilä 1995, 42–43, 55; Ridell 1994, 102–103, 118.) Tässä tutkimuksessa kertomuksen käsitteellä ei kuitenkaan ole tarkoitus kyseenalaistaa journalismin laatua. Käytännön journalistisen työn piirissäkin tiedostetaan kyllä, että objektiivisuus on viime kädessä vaikutelma: tämä näkyy muun muassa siinä, että Julkisen sanan neuvoston Journalistin ohjeissa journalistin velvollisuudeksi on määritelty nimenomaan pyrkimys todenmukaisuuteen (JSN 2013).

Ne journalistisen tekstin ominaisuudet, joita tässä tutkimuksessa tarkastelen, ovat kuitenkin erityisen hyvin tarkasteltavissa juuri narratologian ja kertomuksen tutkimuksen näkökulmia hyödyntämällä. Lisäksi huomionarvoinen näkökulma on kaunokirjallisen journalismin tutkimuksessa toistuva ajatus siitä, että kertomuksellisuus – jolla nyt tarkoitan perinteiselle

kaunokirjallisuudesta tutulle kertomustyypille tyypillistä kerrontaa – tekee journalistisesta tekstistä lukijoille ikään kuin luonnollisemmalla tasolla ymmärrettävän (esim. Hartsock 2007, 272–273; Lassila-Merisalo 2009, 83–84, 196). Ajatus on syntynyt narratiivisen käänteen jälkeisessä, kognitiivisesta suuntauksesta vaikutusta ottaneessa paradigmassa, jossa narratiivisuus ja kertomukset nähdään perustavanlaatuisena, yleisinhimillisenä tapana jäsentää maailmaa ja kokemuksia. (Heikkinen 2018, 170, 176–177; Herman 2003, 303; Lehtimäki 2009, 32–34). Tämä näkemys osaltaan perustelee sitä, miksi journalismin kerronnallisuutta on tärkeää tutkia; onhan tavoitteena kuitenkin välittää informaatiota tavalla, joka tuntuu lukijoista suhteellisen vaivattomasti omaksuttavalta.

3.2 Narratiivisuuden erittely lehtijuttuaineistosta

Lukijoiden valitsemien lehtijuttujen narratiivisten ominaisuuksien erittelyssä hyödynnän aivan erityisesti H. Porter Abbottin (2008) teosta *The Cambridge Introduction to Narrative* kahdesta syystä: Ensinnäkin teos on muodostunut yhdeksi keskeisistä narratiiveja käsittelevistä perusteoksista. Toiseksi Abbott määrittelee narratiivin laajemmin kuin monet kollegansa, ja näin ollen teos sopii mainiosti myös sellaisten narratiivien analysoimiseen, joita emme ehkä intuitiivisesti kutsuisi narratiiveiksi (Abbott 2008, 13–14). Näin ollen ongelmaksi ei muodostu se, ovatko lukijoiden valitsemat lehtijutut helposti luokiteltavissa kaunokirjalliseksi journalismiksi.

Yksi hedelmällinen tapa analysoida narratiiveja on kiinnittää huomiota niiden narratiiviseen diskurssiin. Narratiivinen diskurssi liittyy läheisesti jo aiemmin kuvattuun eroon tarinan ja kertomuksen eli narratiivin välillä: narratiivi syntyy, kun tarina kerrotaan. Sitä tapaa, jolla tarina kerrotaan, kutsutaan narratiiviseksi diskurssiksi; toisin sanoen narratiivi muodostuu siis tarinasta ja narratiivisesta diskurssista. Analyysin kannalta keskeisiksi elementeiksi muodostuvat näin ollen **aika ja (tapahtumien) järjestys**. Toisin kuin ei-narratiivisissa teksteissä, narratiiveissa on aina läsnä kaksi eri aikaa ja järjestystä. Yhtäältä narratiivi sisältää sen ajan ja järjestyksen, jossa se on kerrottu. Toisaalta – ja tämä on se nimenomaan narratiiveille ominainen taso – narratiivit sisältävät myös sen ajan ja järjestyksen, jossa tarinan tapahtumat ovat tapahtuneet. Lukija rakentaa mielessään kronologisesti etenevän ajan ja järjestyksen myös silloin, kun tapahtumista on kerrottu epälineaarisesti. Narratiivinen diskurssi voi rakentaa aikaa myös muutoin kuin

tapahtumien järjestystä muuttamalla: kertomus saattaa pysähtyä pitkäksikin aikaa kuvailemaan silmänräpäyksessä tapahtunutta asiaa, tai loikata joidenkin tapahtumien ja pitkienkin aikajaksojen yli. (Abbott 2008, 16–19.) En tyydykään analysoimaan lehtijuttuaineiston ajallista ulottuvuutta ainoastaan siitä näkökulmasta, missä määrin tarinan ajallista järjestystä on muutettu kertomuksessa. Myös se, millaisella rytmillä kertomus liikkuu ajassa, on kiinnostavaa ja vaikuttaa kerronnan narratiivisuuteen.

Ajallisten ulottuvuuksien lisäksi narratiiveilla on **tilallinen ulottuvuus**. Myös tilaa voidaan tarkastella kahtalaisena: yhtäältä tarina, toisaalta kertominen tapahtuu tilassa. Analyysin kannalta merkittävin tila on se tila, jonka narratiivinen diskurssi luo lukijan mieleen kerrottujen tapahtumien tapahtumapaikkana. Teot tapahtuvat aina tilassa, ja siksi yleensä yksinkertainenkin narratiivi rakentaa jonkinlaisen tarinamaailman. Tilallisuus on ominaisuus, jota suorastaan odotamme kertomukselta: kun kuulemme mitä on tapahtunut, haluamme myös tietää, missä se tapahtui. Toisinaan kertomukset hyödyntävät tätä ominaisuutta jättämällä tilan kuvauksen puutteelliseksi, mikä luo kertomukseen omanlaistaan jännitettä. (Abbott 2008, 20, 160–162, 169.) Lehtijutuissa tilallista ulottuvuutta rakennetaan perinteisesti vain siinä määrin kuin se on tarpeellista tapahtumien ymmärtämiseksi ja sijoittamiseksi kontekstiinsa. Jos tilaa kuitenkin rakennetaan tätä monipuolisemmin esimerkiksi ympäristön yksityiskohtaisella kuvailulla, se lisää tekstin narratiivisuutta.

Kaikista narratiiveista on mahdollista eritellä myös vähintään yksi, yleensä useampi **entiteetti**. Entiteetit saavat aikaan tarinan tapahtumat. Entiteetit voivat olla hahmoja eli sellaisia entiteettejä, joilla on ihmiseen liitettäviä ominaispiirteitä, kuten toiminnan tarkoituksellisuus. Nimenomaan entiteetin käsite on kuitenkin narratiivien analyysissä hyödyllinen siksi, että tapahtumia aikaansaava entiteetti voi olla myös jotakin sellaista, jota ei voida määritellä hahmoksi. (Abbott 2008, 19.) Ajatellaan esimerkiksi kertomusta, jossa oppilas myöhästyy oppitunnilta, koska herätyskello olikin rikki eikä siksi soinut aamulla. Oppilas on tässä kertomuksessa entiteetti, jota voidaan kutsua hahmoksi. Tapahtumien kulkuun vaikutti kuitenkin myös herätyskello, joka ei soinut odotetusti. Se on entiteetti, mutta ei hahmo. Tällaisia ei-hahmoiksi luokiteltavia entiteettejä on hyödynnetty aineiston lehtijutuista *Isän tyttö* -jutussa (Pyykkö 2016).

Kertomuksen tapahtumia voidaan eritellä esimerkiksi jakamalla ne **olennaisiin** ja **täydentäviin tapahtumiin**⁵. Olennaiset tapahtumat ovat sellaisia tapahtumia, jotka vievät tarinaa eteenpäin ja johtavat seuraaviin tapahtumiin. Olennaisten tapahtumien poistaminen muuttaisi tarinan toisenlaiseksi. Täydentävät tapahtumat sen sijaan ovat sellaisia tapahtumia, jotka ovat tarinan tapahtumien etenemisen kannalta epäolennaisia. Ne eivät kuitenkaan ole merkityksettömiä, päinvastoin – ne saattavat olla kertomuksen merkityksen ja vaikutuksen näkökulmasta erittäin tärkeässä roolissa. (Abbott 2008, 22–24.) Olennaisten ja täydentävien tapahtumien erittely journalistisista teksteistä onkin tässä tutkimuksessa erityisen valaisevaa, sillä perinteisessä, käännetyn kolmion mallin mukaan rakennetussa uutistekstissä yleensä vain olennaiset tapahtumat ansaitsevat palstatilaa. Sen sijaan kaunokirjallisen journalismin keinoja hyödyntävissä journalistisissa teksteissä juuri täydentävät tapahtumat ovat keskeisessä roolissa tuomassa tekstiin narratiivisuutta.

Toisinaan narratiivit pitävät sisällään pienempiä narratiiveja, joskus jopa useita sisäkkäin. Tällaisten sisäistettyjen narratiivien analysoimisessa voidaan käyttää käsitettä kehystäminen. **Kehystävä narratiivi** pitää sisällään sisäistetyn narratiivin. Kuten täydentävät tapahtumat, myös kehystävän narratiivin käyttö voi olla tapa lisätä tekstin narratiivisuutta. (Abbott 2008, 28–30.) Kehystävän narratiivin käyttö on nimenomaan narratiivisuuteen pyrkivässä journalismissa varsin helppo työkalu, sillä lehtijutut perustuvat usein haastatteluihin. Narratiivisuutta voidaan lisätä yksinkertaisesti rakentamalla haastattelutilanne kehystäväksi narratiiviksi. Aineiston lehtijutuista kaikkein selkeimmin kehystävää narratiivia on käytetty *Isän tyttö* -jutussa (Pyykkö 2016). Toinen nykyjournalismin kannalta erityisen mielenkiintoinen narratiivin piirre on elektronisten narratiivien **hypertekstuaalisuus** eli muiden sisältöjen linkittäminen narratiiviin (Abbott 2008, 32–33). Tällaista rakennetta hyödyntää aineistossa *Mistä Trumpin suosio johtuu?* -juttu (Pelli 2016).

Useimmat narratiivit niin mediassa kuin yleisestikin käsittelevät tavalla tai toisella **konflikteja**, ja usein nämä konfliktit suorastaan jäsentävät narratiivin. Konfliktit voivat olla esimerkiksi entiteettien, ideoiden, arvojen, tunteiden ja maailmankuvien välisiä. Jos narratiivi pitää sisällään konfliktin, odotamme sen ratkeavan viimeistään kertomuksen lopussa. Tätä kutsutaan **sulkeumaksi**.

⁵ Engl. *constituent events* ja *supplementary events* (Abbott 2008, 22).

Sulkeumaa ei pidä sekoittaa kertomuksen loppuun, sillä sulkeuman ei välttämättä tarvitse sijaita kertomuksen lopussa, tai se saattaa puuttua kertomuksesta kokonaan. Koska sulkeuma on vahvasti sidoksissa siihen, mitä me ihmiset luonnostaan odotamme narratiivilta, se on vahva retorinen keino. Sulkeuman odottaminen luo jännitettä, ja mikäli sulkeuma tapahtuukin odottamattomalla tavalla, se yllättää. (Abbott 2008, 55–57, 64.)

Abbott mukailee Roland Barthesin kooditeoriaa ja jakaa sulkeumat kahdelle eri tasolle, **odotusten** ja **kysymysten tasolle**. Odotusten tasolla tunnistamme narratiivista tapahtumaketjun ja luomme etukäteisodotuksia sille, mitä tapahtuu seuraavaksi ja mihin tapahtumat johtavat. Toivomme narratiiveilta yhtäältä odotustemme täyttymistä, toisaalta yllättäviä käännteitä. Kysymysten tasolla toivomme, että saamme vastauksia kertomuksen edetessä nouseviin kysymyksiin. Mikäli kysymyksiin ei vastata tyydyttävästi, sulkeumaa kysymysten tasolla ei tapahdu. Koska luemme tekstejä eri tavoin, myös toiset meistä saattavat löytää sulkeuman sellaisesta tekstistä, josta toiset eivät sitä löydä. Kyse on siis osittain myös tulkinnasta. (Abbott 2008, 58–64.) Journalistisia tekstejä lukiessa sulkeuman puuttuminen odotusten tasolla lienee helpommin hyväksyttävissä kuin kysymysten tasolla, sillä olemme tottuneet siihen, etteivät todellisuuden tapahtumaketjut välttämättä johda siistiin loppuratkaisuun. Sen sijaan lehtijuttu, joka ei vastaa esittämiinsä kysymyksiin, koetaan helposti puutteelliseksi.

Käsitlemättä on vielä yksi tämän tutkimuksen kannalta keskeinen narratiivin ominaisuus, **kerronta**. Narratiivin kertoja on eri asia kuin sen kirjoittaja, sillä kirjoittaja rakentaa narratiivin ja tekee valintoja sen suhteen, kuinka hän tarinan kertoo. Näistä valinnoista muodostuu kirjoittajasta erillinen kertoja, jonka suulla tarinaa kerrotaan. Kertoja on siis ikään kuin kirjoittajan valitsema ja käyttämä työkalu, joka on luettavissa tekstistä. (Abbott 2008, 68–69.) Journalistisessa tekstissä kertojan ja tekstin kirjoittaneen journalistin eroa voi hahmottaa esimerkiksi sen kautta, että journalistisen tekstin kerrontaan vaikuttavat monet journalistiset käytännöt, joista journalisti ei voi tai hänen ei kannata poiketa. Esimerkiksi uutisen kertojan olisi oltava mahdollisimman puolueeton, vaikka uutisen kirjoittanut toimittaja ei sitä olisikaan.

Kerrontaa voi eritellä esimerkiksi sen perusteella, kuinka siinä käytetään **suoraa, epäsuoraa** tai **vapaata epäsuoraa** kerrontaa. Suorassa kerronnassa siteerataan suoraan hahmojen puhetta

tai ajatuksia, kun taas epäsuorassa kerronnassa niitä referoidaan. Vapaa epäsuora kerronta taas kuvailee hahmon ajatuksia tai puhetta ilman, että sitä osoitetaan millään erillisellä lauserakenteella tuon hahmon puheeksi tai ajatuksiksi. (Abbott 2008, 69–70, 77.) Kerrontaa voi eritellä myös kiinnittämällä huomiota sen **ääneen, fokalisaatioon** ja **etäisyyteen**. Näistä helpoimmin lähestyttävä lienee ääni, sillä liikkeelle voi lähteä yksinkertaisesti siitä, onko äänessä kieliopillisesti minä-kertoja vai hän-kertoja. Ääni on kuitenkin vain tätä jaottelua hienojakoisempi käsite. Se viittaa siihen, millaisen hahmon miellämme kertovan tarinaa. Fokalisaatio puolestaan viittaa siihen, kenen silmin katsomme tarinan tapahtumia kullakin hetkellä. Etäisyydellä taas tarkoitetaan sitä, kuinka vahvasti kertoja on osallisena niissä tapahtumissa, joista hän kertoo. (Abbott 2008, 69–75.)

3.3 Narratiivinen kokemuksen tutkimus

Narratologian ja kertomusten tutkimuksen viitekehyksen mukaisesti myös haastatteluaineistoa on mielekästä tulkita kertomuksina. Haastateltavat kertovat siis eräänlaisen kertomuksen siitä, millainen heidän valitsemansa lehtijutun lukukokemus oli. Nimenomaan näihin haastatteluaineiston kertomuksiin liittyy kuitenkin ominaispiirre, jota ei voi jättää huomiotta: ne ovat kertomuksia nimenomaisesti **kokemuksista**. Tästä syystä perinteinen, tapahtumakeskeinen kertomusteoria soveltuu haastatteluaineiston analysoimiseen jokseenkin huonosti. Aineiston ja tutkimusasetelman asettamiin haasteisiin vastaakin parhaiten fenomenologis-hermeneuttisesti suuntautunut narratiivinen kokemuksen tutkimus. Lähestymistapa on yhdistelmä kahdesta erillisestä tutkimusperinteestä: edellisessä luvussa esitellystä kertomusten tutkimuksesta ja fenomenologis-hermeneuttisesta kokemusten tutkimuksesta. Kokemus määritellään tällöin fenomenologisesta ja hermeneuttisesta filosofiasta ja ihmiskäsityksestä käsin, ja näin ollen myös näiden tutkimusperinteiden pääperiaatteiden tunteminen on tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. (Squire 2013; Tökkäri 2018, 77.)

Fenomenologisen ihmiskäsityksen ytimessä on ihmisyyksilön ja ympäröivän maailman vuorovaikutuksellinen suhde, yksilön maailmasuhde. Ihminen elää ja suhteutuu ympäröivään maailmaan ennen kaikkea kokemalla, ja jokainen yksilö kokee elämän omasta perspektiivistään, omasta minästään käsin. Kokeminen on fenomenologisen filosofian mukaan ennen kaikkea merkityksiä,

joita liitämme kokemaamme todellisuuteen, ja siksi kokemuksia tutkitaan tutkimalla merkityksiä. Kokemiseen vaikuttaa minän elämänhistoria, kuten aikaisemmat kokemukset ja arvot, ja niinpä samaan yhteisöön kuuluvilla yksilöillä maailmasuhteessa on yhteisiä piirteitä. Täysin identtisiä yksilöt eivät kuitenkaan koskaan ole – näin ollen jokainen yksilö myös kokee saman tilanteen omalle minälleen ainutlaatuisella tavalla: jokainen kokemus on erilainen. (Laine 2018, 29–32.) Näin ollen tämän tutkimuksen haastatteluaineiston analyysissä on tärkeää huomioida myös sellaiset haastateltavien elettyyn elämään ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvät asiat, jotka ovat vaikuttaneet lukukokemukseen. Muutoin ei olisi perusteltua puhua niistä kokemuksina.

Käytännön tutkimuksessa kokemuksia lähestytään usein siten, että yksilö kommunikoi eli ilmaisee omaa kokemustaan tutkijalle, ja tutkijan täytyisi jollakin tavalla tavoittaa toisen minän kokemus, siis tulkita sitä mahdollisimman oikein. Tähän prosessiin on fenomenologisen filosofian pohjalta kehitetty **hermeneuttinen metodi**. Yksinkertaisesti ilmaistuna tutkimuksen aineiston tuottava yksilö, esimerkiksi haastateltava, välittää tutkijalle tietoa kokemuksistaan ilmaisuilla, kuten eleillä ja puheella. Nuo ilmaisut sisältävät merkityksiä, jotka ovat kokemisessa avainasemassa. Tutkijan tehtävänä on ymmärtää tutkittavan kokemusta tekemällä tulkintoja siitä, millaisia merkityksiä ilmaisut sisältävät. Hermeneuttinen metodi auttaa tässä prosessissa: sen avulla tutkija ikään kuin moneen kertaan tarkastaa omat tulkintansa vertaamalla kokonaisuutta sen osiin ja osia jälleen kokonaisuuteen, saavuttaen lopulta tutkimuskohteestaan sellaista tietoa, johon arkiajattelu ei pääse käsiksi. Tätä toistuvaa yksityiskohtien tulkintaa suhteessa kokonaisuuteen ja kokonaisuuden tulkintaa suhteessa yksityiskohtiin kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. (Laine 2018, 33–35; Freeman 1997, 172–173.) Omassa tutkimuksessani hermeneuttinen lähestymistapa tulee osaksi analyysia siinä vaiheessa, kun teen tulkintoja siitä, mitä haastateltava on kokenut lehtijuttua lukiessaan. Se kulkee käsi kädessä lähiluvun kanssa.

Kun edellä esitelty fenomenologis-hermeneuttinen käsitys kokemuksesta yhdistetään kertomusten tutkimisen perinteeseen, päästään pureutumaan nimenomaan sellaisiin kertomuksiin, jotka käsittelevät kokemuksia. Narratiivisessa kokemuksen tutkimuksessa fenomenologis-hermeneuttiseen ihmiskäsitykseen lisätään vielä kerronnallinen aspekti: ihmiset tekevät eletystä elämästä merkityksellistä muodostamalla siitä jälkikäteen narratiivin, joten elämä tulee osaksi ihmisen tietoisuutta narratiivin kautta. Kun ajattelemme meille tapahtuneita asioita ja kokemusiamme,

juonellistamme niitä, oli kyse sitten tutkimushaastattelusta tai arkipäiväisestä ajattelusta. Niinpä itseymmärryksemme rakentuu suurelta osin jälkikäteen muodostettujen kertomusten kautta. Nämä kertomukset eivät kuitenkaan ainoastaan esitä menneitä tapahtumia ja kokemuksia, vaan niissä myös arvioidaan, representoidaan ja rekonstruoidaan sitä, mitä on tapahtunut ja mitä on koettu. (Freeman 1997, 172–173; Freeman 2010, 4, 154; Squire 2009, 48, 50–51; Tökkäri 2018, 65.) Tämän tutkimuksen haastatteluaineistossa tämä näkyy muun muassa siinä, että haastattelutilanteessa haastateltavat pohtivat tutkijan esittämien kysymysten pohjalta sellaisiakin lukukokemuksensa liittyneitä asioita, joita he eivät ehkä itsenäisesti olisi tulleet pohtineeksi. Rekonstruktio lukukokemuksesta syntyy siis vasta haastattelutilanteessa. Tämä ei narratiivisen kertomuksen tutkimuksen viitekehyksessä kuitenkaan siis tee lukukokemuskertomuksista mitenkään vähemmän autenttisia. Haastatteluaineistot ovat kertomuksia, vaikka tutkija onkin kysymyksillään ja minimipalautteellaan vaikuttanut kertomusten muotoutumiseen.

Narratiivisessa kokemuksen tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat myös sellaiset kerronnan osat, jotka poikkeavat varsinaisesta kerrottavasta tarinasta, mutta ovat kuitenkin osa kertovan subjektin omaan itseymmärrykseen liittyvää narratiivia. Tällaista kerrontaa, johon perinteisen kertomusteorian työkaluin on vaikeampi pureutua, on esimerkiksi haastateltavan oma teoretointi kerronnan teemoihin liittyen ja omien kokemusten arvioiminen jälkikäteen. Myös henkilökohtaisesta kokemuksesta kertova kertomus sisältää kuitenkin aina merkityksiä sekä jonkinlaista etenemistä tai muuttumista, eli aivan mitä tahansa aineistoa ei voi tarkastella kertomuksena. (Squire 2013, 47–48.) Oman aineistoni tapauksessa ehdot kuitenkin täyttyvät, sillä vaikka aikajänne niissä onkin vain yhden artikkelin lukemisen mittainen, ehtii lukukokemuksen aikana tapahtua vähintäänkin jonkinlaisen suhteen muodostuminen luettavaan tekstiin. Haastattelussa syntyvä kertomus siis kertoo ainakin tuon suhteen muotoutumisesta.

4 Lehtijuttujen narratiivit

Tässä ensimmäisessä analyysiluvussa eritellään haastateltavien valitsemien lehtijuttujen narratiivisia piirteitä. Tarkastelussa on juttujen narratiivinen diskurssi eli se, millä tavalla tarinasta on tehty kertomus. Eri lehtijuttujen tarkastelussa painottuu hieman eri tavalla eri narratiivisten ominaisuuksien hyödyntäminen, mutta kaikkien kohdalla on tarkasteltu sekä sitä, millaisista elementeistä narratiivi koostuu (esimerkiksi millaisia konflikteja ja sulkeumia narratiivi sisältää) ja millaista kyseisen narratiivin kerronta on. Käsittelen aineiston lehtijuttu kerrallaan, sillä kokonaiskuvan muodostaminen jokaisen yksittäisen lehtijutun narratiivista toimii pohjana lukukokemusten analyysille. Narratiivisuuden aste eli se, kuinka tarinalliselta juttu vaikuttaa, vaihtelee aineiston juttujen välillä melko paljon. Olen luokitellut jutut narratiivityyppeihin sen mukaan, millainen rooli jutussa on yhtäältä kaunokirjallisuudesta vaikutteita ottaneella, voimakkaan narratiivisella kerronnalla, toisaalta uutismaisemmalla, perinteiseen journalistiseen käytäntöön nojaavalla kerronnallisella diskurssilla.

4.1 Kaiken takana on tarina

Tässä alaluvussa käsittelen haastateltavien valitsemista lehtijutuista ne, jotka eivät juurikaan sisällä uutismaista, objektiivisuusparadigmalle tyypillisillä kerronnan keinoilla rakennettua tekstiä. Näissä jutuissa pääosassa on tarina, ei yleistettävä informaatio. Tähän narratiivityyppiin sopii jutuista kaksi, Lapin Kansan ja Pohjolan Sanomien yhteisessä Viikonvaihdelukemisto Luossa 12.11.2006 ilmestynyt artikkeli *Isän tyttö* (Pyykkö 2016) sekä Salon seudun sanomien Viikonvaihte-liitteessä 18.12.2016 ilmestynyt artikkeli *Lajinsa viimeinen* (Siekkinen 2016). Nämä artikkelit ovat aineistossa lähimpänä puhdasta kaunokirjallista journalismia.

Ensimmäisenä otan tarkasteluun näistä kahdesta jutusta narratiivisemmän, *Isän tyttö* -artikkelin (Pyykkö 2016). Juttu kertoo 72-vuotiaan Raili Heikkisen suhteesta isään, jota hän ei koskaan tavannut. Isä oli saksalainen sotilas, äiti kemijärveläisen pienviljelijäperheen vanhin tytär, joka palkattiin Misin sotilastukikohtaan pesemään ja parsimaan vaatteita vuonna 1943. Juttu on pitkä, leipätekstin pituus on noin 12 000 merkkiä välilyönnit mukaan lukien. Myös kuvia on runsaasti.

Kun mukaan lasketaan jutulle omistettu Luppo-liitteen kansilehti, juttu kattaa neljä kokonaista sivua. Kuvituksena on käytetty paitsi juttua varten otettuja valokuvia, myös vanhoja valokuvia ja yhtä postikorttia Raili Heikkisen kotialbumista.

Kaikista tässä tutkimuksesta analysoitavista lehtijutuista juuri *Isän tyttö* on se, jossa narratiivisuutta on rakennettu kaikkein monipuolisimmin: yhtäältä tekstissä on käytetty hyvin monenlaisia keinoja narratiivisuuden lisäämiseksi, toisaalta osa näistä keinoista on viety muihin aineiston lehtijuttuihin verrattuna pidemmälle. Jutun narratiivinen diskurssi on monipuolinen ja se leikittelee sekä ajallisella että tilallisella ulottuvuudellaan. Kertomus alkaa tarinan lopusta, ja jutun alku rakentaa lukijan mieleen välittömästi tilan, joka fokalisoidaan ikään kuin lukija olisi ensin tilanteessa mukana karpäsenä katossa. Sitten fokalisaatio vaihtuu Raili Heikkilän mielenmaisemaksi, ja juttu rakentaa uudenlaista tilaa, tällä kertaa kuvitteellista:

Rovaniemeläisessä kerrostalokaksiossa soi puolatar **Pola Negrin** salaperäinen ääni. // Kun sotia edeltävien vuosikymmenten jumaloitu näyttelijä ja laulaja aloittaa *Tango Notturnonsa*, olohuoneessaan istuva **Raili Heikkilä**, 72, nostaa kädet silmilleen. // Hän näkee isänsä ja äitinsä tanssimassa. Näyttämönä on saksalainen sotilasparakki keskellä metsää. Gramofonin jauhamalla levyllä Negri laulaa kaipuusta ja rakkaudesta, joka ei saanut mahdollisuutta. // – Äiti kertoi, että *Tango Notturno* oli heidän kappaleensa, Heikkilä sanoo ja pyyhkäisee kyyneleen silmänurkastaan. // Hänen äitinsä oli kemijärveläinen **Helvi Kylmäniemi** ja isänsä – niin, Saksan armeijan sotilas. // Mutta kuka? Millainen? Ja mitä hänelle tapahtui? // Raili Heikkilä etsi vastauksia yli 60 vuotta. (Pyykkö 2016.)

Aloitus toimii myös kehystävänä narratiivina pian alkavalle sisäistetylle narratiiville, joka kertoo Raili Heikkilän vanhempien tarinan. Itse asiassa jo tässä lyhyessä aloituksessa on kehystävä ja sisäistetty narratiivi, sillä rovaniemeläisessä kerrostalokaksiossa tapahtuva musiikin kuuntelu kehystää saksalaisessa sotilasparakissa tapahtuvaa kuvitteellista tanssia. Pian palataan kuitenkin takaisin kerrostalokaksioon ja nykyhetkeen. Kehystävä, nykyhetkeen sijoittuva narratiivi ja sisäistetty, menneisyyteen ja muistoihin sijoittuva narratiivi välittyvät leipätekstin lisäksi myös jutun kuvituksesta: Viikonvaihte-liitteen etusivulla kuvituksena on valokuva (oletettavasti) Railin käsistä, joilla lepää vanha valokuva hänen isästään.

Edellä lainatun aloituksen lopussa kertoja ottaa etäisyyttä Railin kokemusmaailmasta ja fokalisaatio vaihtuu jälleen: nyt kertoja esittää kysymykset, jotka lukija todennäköisesti tässä kohtaa

esittää. Se toimii ikään kuin lupauksena siitä, että ainakin jonkinlainen sulkeuma kysymysten tasolla on jutun aikana tulossa. Viimeinen lause nostaa myös odotusten tasolle odotuksen sulkeumasta: Jos Raili Heikkilä kerran on etsinyt vastauksia isästään kuusikymmentä vuotta, lukija odottaa, että jonkinlaisia vastauksia on myös löytynyt. Ei siksi, että vastausten löytyminen olisi itsestään selvä seuraus vastausten etsimiselle, vaan siksi, että lukuisia kertomuksia elämänsä aikana kuullut lukija on tottunut siihen, että tarina, jossa protagonistista lähtee suorittamaan tehtävää, päättyy vaikeuksien kautta lopulta siihen, että tehtävä on suoritettu. *Isän tyttö* hyödyntää siis ilmeisen tietoisesti mallitarinaa⁶, joka on kaikille tuttu. Jutun edetessä mallitarina vielä tarkentuu, kun kertomus hyödyntää salapoliisitarinan piirteitä johtolankoineen ja niiden pikkutarkkoine kuvailuineen:

Raili Heikkilä näyttää kellastunutta postikorttia. Kantta koristaa viisi valkoista ruusua. Kortissa isä lähettää rakkaat terveiset Helvilleen ja Raililleen. Postileima on Danzigista 14. toukokuuta 1944. Lomalainen on juuri astunut laivasta. // Seuraavana kesänä posti toi äidille ja tyttärelle vielä kaksi tervehdystä Mannheimista. // Sitten Fritz Bohakista ei kuulunut enää mitään. Ei kortteja, ei kirjeitä. // Sitä kesti yli 60 vuotta. (Pyykkö 2016.)

Hän löysi äidin laatikoista kuvia, joiden hän ymmärsi liittyvän isään. // Äiti kertoi asiasta vain vähän – silloin kun katsoi sopivaksi. Jos tytär teki aloitteen, äiti vaikeutui heti. // – Älä kysele sellaisia. // Kaipuun äiti kätki sisäänsä, piiloon lähimmiltäänkin. // Tytär sai tietää isästään sentään nimen, ja satunnaisesti jotain muuta – vähän kuin ohimennen. // Joskus, kun äiti ja tytär kävivät nukkumaan vierekkäin, Helvi sipaisi Railinsa kasvoja. // – Sinä räpsyttelet silmiäsi juuri niin kuin Fritz. // Ja kun radio soitti *Lauantain toivottuja levyjä*, tyttärestä näytti kuin eräs laulu veisi äidin aivan toiseen maailmaan, kauas arjesta. // Kappaleen nimi selvisi hänelle vasta paljon myöhemmin. Se oli *Tango notturno*. (Pyykkö 2016.)

Pelastusarmeija ei löytänyt Fritz Bohakia, eikä Punainen Risti. // Johtolangatkin olivat hentoisia. Oli vain nimi, tieto palveluksesta Misissä, jokunen valokuva, sotakaverin nimi ja postikortti. Kirjeetkin olivat päätyneet elatusapuhakemuksen liitteiksi vuonna 1944 ja jääneet sille tielle. (Pyykkö 2016.)

Ajallisesti ja tilallisesti polveileva kerronta jatkuu läpi koko tekstin ja fokalisaatio vaihtuu hetimitäin niin, että tapahtumat nähdään Railin äidin, Helvin silmin. Journalistiselle tekstille ehkä radikaalein kerronnallinen valinta on tehty siinä kohtaa, kun Helvin oletettuja ajatuksia ja

⁶ Engl. masterplot. Mallitarinat ovat tuttuja tarinarakenteita, joita kerrotaan uudestaan ja uudestaan eri muodoissa. Osa niistä vaikuttaa olevan hyvinkin universaaleja, osa taas kulttuurisia. (Abbott 2008, 46–47.)

kokemuksia on kuvattu käyttämällä vapaata epäsuoraa kerrontaa, kuten seuraavan lainauksen ”Ja mikä tanssija!” huudahduksessa:

Helvi Kylmäniemi saapui Misiin vuonna 1943 pesemään pyykkiä ja parsimaan vaatteita. // Hän oli 32-vuotias, pienviljelijäperheen vanhin tytär Kemijärven Luusuan Itärannalta. Tumma ja kaunis, työteliäs ja iloinen nainen, joka oli yhä naimaton, koska ei tuntenut kohdanneensa sitä oikeaa. // Ei ennen kuin tuli Misiin. (...) Bohak ei ollut poikanen. Misiin tullessaan hän lähestyi 30. ikävuottaan. Hän oli tumma ja sydämellinen, elämää nähnyt mies, joka viihdytti ystäviään soittamalla haitaria. // Ja mikä tanssija! Niin varmoin askelin Helvi Kylmäniemeä ei ollut koskaan viety. // Hän oli mennyttä naista. // Tapaamisesta *Tango Notturnon* soidessa ei seurannut ohimenevää, kevyttä romanssia, vaan rakastuminen. // Seurasi siitä muutakin. // Lyhyen seurustelun jälkeen Helvi Kylmäniemi alkoi odottaa lasta. (Pyykkö 2016.)

Helvi Kylmäniemeä ei ole voitu juttua varten haastatella, ja lisäksi hänen kerrotaan kertoneen tyttärelleen vain hyvin vähän suhteestaan tämän isään. Kertoja kertoo kuitenkin yllä asioita, jotka vain Helvi Kylmäniemi voisi tietää. Lukija pystyy toki tekstin kontekstista päättelemään, että kyseessä on jonkun kuvitelma – ehkä Railin, ehkä jutun kirjoittajan. Myös Railin ajatuksista kerrotaan toisinaan vapaana epäsuorana kerrontana, kuten tässä Railin lapsuusmuistoista kertovassa kohdassa:

Hän muistaa, miten torjui jo tyttönä päättäväisesti mahdollisuuden, että äiti ottaisi uuden miehen. // Entä sitten, kun isä tulee takaisin? Miten hänelle selitettäisiin, että olet myöhässä? // Ei, Raili ei tarvinnut uutta isää, eikä hänen äitinsä rakastunut uudelleen. // Mutta odotettua prinssiäkään ei kuulunut. (Pyykkö 2016.)

Kertojan ääni on jutun alusta loppuun varsin myötämielinen Railin ajatuksille ja oletuksille. Tarina, joka kerrotaan, on itse asiassa Railin kuvitelma, jota ei kyseenalaisteta edes silloin, kun kerrotaan asioista, joita Raili ei voi todellisuudessa tietää. Fritz Bohakin motiiveja ei kyseenalaisteta, ja se, että hän oli itse asiassa naimisissa, mainitaan vain ohimennen:

Loppuvuodesta 1942 Bohak oli vihitty Weinheimissa saksalaisen **Emman** kanssa. Sukulaisten myöhempien muisteluiden mukaan puoliset ehtivät nähdä toisiaan vain jonkun kerran. (Pyykkö 2016.)

Kerrontaan ja kertojaan liittyvien ominaisuuksien lisäksi narratiivisuutta on rakennettu juttuun lukuisten täydentäviksi tapahtumiksi luokiteltavien tapahtumien kautta. Koko nykyhetkeen sijoitettu kehystävä narratiivi koostuu tällaisista täydentävistä tapahtumista, sillä kehystävän

narratiivin puuttuminen ei olennaisesti muuttaisi tarinaa. Se on puhtaasti narratiivisuutta lisäävä työkalu.

Tapahtumat, jotka ovat luokiteltavissa oleellisiksi tapahtumiksi, kerrotaan jutussa kronologisessa järjestyksessä, joskin välillä palataan hetkeksi kehystävään narratiiviin. Tarinan olennaiset tapahtumat voisi tiivistää seuraavasti: Railin äiti Helvi palkattiin Misin sotilastukikohtaan > saksalainen sotilas pyysi Helviä tanssimaan kanssaan > lyhyen seurustelun jälkeen Helvi alkoi odottaa lasta > isä sai siirron Kuusamoon > seurustelu jatkui kirjeitse > Raili syntyi > isä katosi > Helviä ja Railia karsastettiin ja Railia kiusattiin koulussa, koska hänen isänsä oli saksalainen sotilas > Helvi ei halunnut kertoa Railille tämän isästä > Raili kaipasi isäänsä, ja aikuisena hän alkoi etsiä tätä > Helvi menehtyi saamatta koskaan tietää, mitä Railin isälle tapahtui > vuonna 2005 Railille selvisi, että isä oli kaatunut Latviassa lokakuussa 1944 > Raili löysi Kansallisarkistosta elatusapuhakemuksen liitteeksi toimitettuja kirjeitä, jotka isä oli lähettänyt äidille > Kirjeitä lukemalla Raili sai selville, millainen hänen isänsä oli ollut.

Myös tässä sisäistetyssä narratiivissa on kuitenkin mukana täydentäviä tapahtumia. Ne kertovat pääasiassa Railin muistoista ja kokemuksista, esimerkiksi:

Ympärillä oli onneksi sellaisiakin, joille hän oli muuta kuin äpärä. // Oli isovanhemmat, jotka pitivät häntä siipiensä suojissa, ja eno, jonka seurassa oli turvallinen olla. // Taloon poikenneet savottajätkät ja voimalaitosrakentajat hyppyyttivät tyttöä ilmassa ja saattoivat panna pirtissä hatun kiertämään tämän hyväksi. (Pyykkö 2016.)

Lapsi katseli piilossa isästä valokuvia, jotka pelkäsi äidin hävittävän. // Mutta kuviakin tärkeämpi oli isä, jonka Raili oli rakentanut mieleensä. // Komea, kiharapäinen mies, joka polttelee piippua takan loimussa ja silittää tyttärensä mustia hiuksia, joiden väri on peritty isältä. // – Odotin aina, että hän tulee pelastamaan meidät ja aloitamme yhdessä uuden elämän. (Pyykkö 2016.)

Satakielet lauloivat. Tuuli leyhytteli hellästi suuria mäntyjä saksalaisten sotilaiden hauduksella Beberbekissä, lähellä Latvian pääkaupunkia Riikaa. // Vaikka siitä on yli seitsemän vuotta, Raili Heikkilä muistaa sen kuin eilisen. // Hän oli ostanut kukat jo edellisenä päivänä. Nyt oli aika laskea ne. // Ryhmä 9, rivi 2, hauta 345. Siinä, valkeasta graniitista tehdyn ristin alla, lepäsi alikersantti Fritz Bohak. // – Paikka oli tavattoman kaunis. Isän on hyvä nukkua siellä. (Pyykkö 2016.)

Täydentävät tapahtuvat lisäävät jutun narratiivisuutta monellakin tavalla. Ne esimerkiksi hidastavat tarinan aikaa rakentamalla lukijan mieleen tarkan kuvan tilasta ja tilanteesta, tuoden mukaan näköaistin lisäksi myös muita aisteja: tuntoaistin, kun isä silittää tyttären hiuksia, ja kuuloaistin, kun satakielet laulavat. Siinä missä tarinan oleelliset tapahtumat levittäytyvät vuosikymmenten mittaiselle ajanjaksolle, täydentävät tapahtumat ankkuroivat lukijan hetkeksi tiettyyn hetkeen. Tällainen ajallisen ulottuvuuden ajoittainen venyminen ja tihentyminen lisää narratiivisuutta verrattuna tasaiseen tahtiin etenevään tapahtumaketjun kuvaukseen.

Kertomuksen tärkeimmät hahmot ovat ilman muuta Raili Heikkilä, hänen äitinsä Helvi Kylmäniemi ja isänsä Fritz Bohak. Muitakin hahmoja mainitaan. Vähemmän palstatilaa saaneista hahmoista tarinan etenemisen kannalta merkittävin on saksalaissotilaiden lapsista kirjaa koonnut Irja Wendisch, jota ilman tarinan olennaisia tapahtumia olisi jäänyt tapahtumatta: hän nimittäin löysi tiedon Fritz Bohakin kaatumisesta. Narratiivisuuden näkökulmasta mielenkiintoisempia ovat kuitenkin entiteetit, joita ei voi luokitella hahmoiksi. Niitä on kertomuksessa kaksi: Pola Negrin esittämä Tango Notturmo, joka saa aikaan siirtymän kehystävästä tarinasta sisäistettyyn, kun Raili alkaa kuvitella vanhempiansa suhdetta, sekä Fritz Bohakin kirjeet, joiden kautta saavutetaan tarinan sulkeuma, kun Raili pääsee tutustumaan isäänsä kirjeiden välityksellä. Nämä molemmat entiteetit on nostettu kertomukseen niinkin vahvasti, että niiden sisältöä lainataan suoraan:

Saksalaisten illanvietossa, jonne naisetkin oli kutsuttu, alkoi tanssi. Pian parakin täytti **Adolf Hitlerinkin** suosikiksi sanotun Pola Negrin matala ääni. // – Ich hab’ an dich gedacht... // Kun Tango Notturmo alkoi soida, kiharapäinen alikersantti kumarsi Helvi Kylmäniemelle. Tanssiin-kutsu toistui illan aikana uudestaan ja uudestaan. (Pyykkö 2016.)

Yhtäkkiä hän tajusi pitelevänsä käsissään elatusapuhakemusta. Liitteenä oli kirjeitä, jotka Fritz oli lähettänyt rakkailleen, joita ei päässyt katsomaan. // Yhdessä niissä isä lupaa huolehtia tyttärestään myös taloudellisesti. // *Lapsen tulee saada kaikki, että se suureksi tultuaan saa käyttää sen mennäkseen eteenpäin.* // – Kirjeet luettuani olin varma, että hän rakasti meitä. Jos isä ei olisi kaatunut, hän ei olisi hylännyt minua eikä äitiä. Niin uskon. (Pyykkö 2016.)

Kirjeitä on lainattu kertomuksessa useampaankin kertaan. Niiden voi toki ajatella olevan myös suoria lainauksia Fritz Bohakilta, mutta toisaalta niiden tarkasteleminen erillisenä entiteettinä korostaa kirjeiden roolia ikään kuin johtolankana, joka johdatti protagonistin tehtävänsä ratkaisun jäljille. Tulkintaa siitä, että kirjeet ovat oma entiteettinsä, tukee myös se, että niiden

siteerauksessa on käytetty erilaista muotoilua kuin hahmojen suorissa lainauksissa: vuorosana-
viivan sijasta on käytetty kursivointia.

Sen lisäksi, että Fritz Bohakia ja hänen Helville lähettämiään kirjeitä voi tarkastella erillisinä enti-
teetteinä, on mahdollista tehdä häneen liittyen vielä kolmas jaottelu. Yhtäältä kertomuksessa on
hahmona todellinen Fritz Bohak, toisaalta Railin mielikuvien isä, joka ei ole palautettavissa todel-
liseen Bohakiin:

Koulussa Raili joutui silmätikuksi. // – Missäs isäs on? // Kun tyttö ei voinut tietää, hän keksi
tarinoita. // – Isä on tulossa hakemaan, keväällä. // Kun kevät meni, eikä isää kuulunut, hän
sanoi kyselijöille, että isä pääseekin vasta syksyllä. // Ajatusleikki jatkui, tarina vain vaihtui. Ker-
toja oppi uskomaan niihin itsekin. // – On helpompi elää toivossa kuin ilman sitä, Raili Heikkilä
sanoo. (Pyykkö 2016.)

– Kirjeet luettuani olin varma, että hän rakasti meitä. Jos isä ei olisi kaatunut, hän ei olisi hylän-
nyt minua eikä äitiä. Niin uskon. // Raili Heikkilälle hetki oli elämän suurimpia. // – Tunsin, että
olin saanut takaisin isän, jota olin odottanut yli 60 vuotta. // Sitten oli jo aika sanoa hyvästi.
(Pyykkö 2016.)

Raili Heikkilän mielikuvissa hän elää aivan kuten silloin, kun tämä oli vielä pieni. // Kiharapäi-
senä, komeana miehenä, joka polttaa piippua takan ääressä, vierellään tummasilmäinen ty-
tär, joka tuntee tulen lämmön ja isänrakkauden. // – Kun näen sen kuvan silmissäni, minulle
tulee ihana olo. Jaksan taas pitkään. (Pyykkö 2016.)

Myös konflikteja on kertomuksesta eriteltävissä hyvin monella tasolla. Hahmojen välisistä kon-
flikteista eniten palstatilaa on saanut Railin ja hänen äitinsä välinen konflikti, kun äiti ei ole halun-
nut vastata tyttärensä kysymyksiin tämän isästä, ja suhde heidän välillään oli muutenkin ajoittain
hankala. Raili muistaa äitinsä ankarana vanhempana, joka ei antanut positiivista palautetta,
vaikka lapsi teki parhaansa. Konflikti Railin ja hänen äitinsä välillä saa sulkeuman, kun Raili aiku-
sena ymmärtää, miksi hänen äitinsä toimi niin kuin toimi. Täysin odotuksia tyydyttävä sulkeuma
ei ehkä ole, sillä jutussa ei kerrota, ehtikö Raili puhua tästä äidilleen ennen tämän kuolemaa.

Ajatusten ja tunteiden tasolla kerrotaan Railin sisäisestä konfliktista: hän halusi aina uskoa rakas-
tavaan isään, vaikka ei tiennyt, miksi isä oli jättänyt hänet. Tämäkin konflikti päättyy sulkeumaan,
kun Railille selviää, että isä oli kaatunut eikä siksi voinut palata. Lisäksi isän kirjeet vahvistavat
mielikuvaa rakastavasta isästä. Laajempaan yhteiskunnalliseen viitekehykseen liittyvä

sotilaallinen konflikti heijastuu myös tarinan hahmojen välisiin konflikteihin, kun Lapin sota entisestään vaikeuttaa Railin ja hänen äitinsä asemaa yhteisössä, jossa he elävät:

Aseveljistä oli tullut Lapin-polttajia. Kotiensa raunioille palanneet lappilaiset oppivat halveksimaan saksalaisia ja kaikkea sitä, joka muistutti saksalaisajasta. // Saksalaisten sotilaiden naiset ja lapset saivat niskoilleen vihan ja häpeän. // Raili Heikkilä sai kuulla olevansa saksalaisen äpärä, penska tai huoranpenikka. // Se oli hämmäntävää lapselle, joka aavisti olevansa erilainen, muttei voinut käsittää, mistä oli kyse. // Ulkonäkö vain huononsi asemia. // – Aivan kuten isällä, minulla oli korpinmusta tukka ja tummat silmät. Suomalaisten lasten joukossa olin kuin huutomerkki, Raili Heikkilä sanoo. (Pyykkö 2016.)

Kaiken kaikkiaan *Isän tyttö* on siis voimakkaan narratiivinen, mikä on saavutettu hyödyntämällä erilaisia narratiivisuutta lisääviä kerronnan keinoja monipuolisesti ja laajasti. Narratiivinen diskurssi rakentaa aikaa ja tilaa polveilevasti niin, että lukijan mieleen piirtyy pikkutarkkoja, aistikkaita kuvia yksittäisistä hetkistä. Tällaisia ovat etenkin lukuisat täydentävät tapahtumat, jotka siis eivät ole varsinaisen tarinan välittymisen näkökulmasta olennaisia, mutta lisäävät narratiivisuutta. Kerronnan fokalisaatio vaihtelee kertojan ja kertomuksen eri hahmojen välillä. Kertoja-ääni ei varsinaisesti viittaa itseensä hahmona, mutta siitä on kuitenkin luettavissa myönteinen ja anteeksiantava suhtautuminen Railin ajatteluun. Narratiivisuutta lisää myös vapaan epäsuoran kerronnan käyttäminen Railin ja hänen äitinsä oletetuista ajatuksista kerrottaessa. Kerronnan polveilevuutta lisää myös kehystävän narratiivin käyttö. Kertomus sisältää useita eritasoisia konflikteja, ja kertomuksen aikana saavutetaan keskeisiä sulkeumia sekä odotusten että kysymysten tasolla. Kiinnostavaa kerronnassa on myös se, että mukana on todellisiin henkilöihin perustuvien hahmojen lisäksi myös sellaisia entiteettejä, jotka ovat tarinan etenemisen kannalta keskeisissä rooleissa, vaikka ne eivät olekaan tietoisesti toimivia hahmoja.

Salon seudun sanomien Viikonvaihte-liitteessä 18.12.2016 ilmestynyt *Lajinsa viimeinen* (Siekinen 2016) puolestaan kertoo Strömman viimeisen luotsivanhimman, Zeo Bergforsin työurasta. Juttu on jonkin verran edellä esiteltyä lyhyempi: pääjutun leipätekstin pituus on vajaat 8 000 merkkiä, minkä lisäksi jutussa on vajaan 4 000 merkin mittainen kainalojuttu ja kaksi faktalaatikkaa. Sekä pääjuttu että kainalojuttu ovat selkeästi narratiivisuutta tavoitellen kirjoitettuja kertomuksia. Kainalojuttu kertoo Salon seudun luotsauksen historiasta. Tarkastelen pääjuttua ja kainalojuttua toisistaan erillisinä kertomuksina, sillä niiden narratiiviset diskurssit poikkeavat toisistaan.

Pääjuttu, joka kertoo siis jo eläköityneen Zeo Bergforsin työurasta, alkaa kuvauksella kohtauksesta, jossa Bergfors kiipeää luotsattavaan laivaan. Kohtaus on kuvitteellinen, se ikään kuin koaa yhteen kaikki ne lukuisat kerrat, kun Bergfors on kiivennyt laivaan. Kuvitteellinen kohtaus siis edustaa useita samankaltaisia tapahtumia:

Virkapuku ylle, valkoinen koppelakki päähän, mukaan salkku, jossa on aina merikartta. Valmiina kiipeämään salkku olan yli remmillä kiinnitettynä köysitikkaita myöten alukseen kuin alukseen, joka tarvitsee opastusta rannikon mutkaisilla, kapeilla ja karikkoisilla väylillä. // Sel-laista oli kemiönsaarelaisen **Zeo Bergforsin** työ luotsina 30 vuoden ajan. Nykyisin 86-vuotias Bergfors oli vuosia sitten Strömman luotsiaseman viimeinen luotsivanhin. // – Laivaan kiipeäminen oli hankalinta yli kahdeksan metrin korkeudessa, kun tikkaat rupesivat heilumaan. Vasta viimeisinä työvuosina virka-asu vaihtui kelluttavaan pukuun, sanoo Bergfors. // Koskaan hän ei pudonnut tikkailta mereen. (Siekkinen 2016.)

Kaksi ensimmäistä virkettä on fokalisoitu vielä lukijalle tuntemattoman protagonistin kautta ja lauseen tekijää ilmoittamatta tavalla, joka kutsuu lukijaa kuvittelemaan itsensä luotsin kenkiin. Aloitus luo odotuksen, että kertomus tulee kuvailemaan luotsin ammattia helposti lähestyttävällä, arkisella ja immersiiivisellä tavalla. Juttu ei lupaa kertoa vain sitä, mitä Zeo Bergforsin työura piti sisällään, vaan myös sen, millaista työtä oli tehdä. Ensimmäisten virkkeiden jälkeen fokalisaatio vaihtuu ja kertoja asettuu Bergforsin ulkopuolelle. Tällaisena fokalisaatio jatkuu läpi koko pääjutun.

Aloituksen jälkeen kertomus siirtyy tarinan alkuun, ja jatkuu sen jälkeen kronologisesti. Bergforsin kerrotaan olleen vasta 12-vuotias, kun hän aloitti työskentelyn laivoissa. Bergfors on läpi pääjutun paljon äänessä suorien sitaattien kautta, ja myös sitaattien välillä kertojaääni tuntuu välittävän Bergforsin kertomusta. Kertoja ei viittaa itseensä eikä narratiivinen diskurssi myöskään sillä sellaisia huomiota herättäviä kerronnallisia valintoja, jotka suuntaisivat lukijan huomion siihen, että kertomuksen puikoissa on kuitenkin lopulta joku muu kuin Bergfors itse. Jutussa kerrotaan kyllä toisinaan yksityiskohtaisestikin tapahtumista, mutta ne ovat tyyliltään kuitenkin enemmän tapahtumakulun raportointia kuin korostetun narratiivista, aistikasta kuvailua. Esimerkiksi seuraava kohtaus kuvataan varsin vähäeleisesti, vaikka kyseessä on tapahtuma, joka on varmasti ainakin tapahtumahetkellään herättänyt tunteita:

Bergforsin ensimmäiseen syksyyn ajoittuu ainoa kerta, kun hänen luotsaamansa laiva ajoi karille. Täydessä puulastissa ollut alus oli matkalla Bromarvin lahdelta Hankoon, ja tuulta oli myrskylukemien verran eli 9 boforia. Hangon väylän mutkissa tuuli pääsi puhaltamaan suoraan laivan kylkeen, ja se ajautui sivusuunnassa kivellet. Vettä ei päässyt sisälle asti, mutta laiva piti viedä korjattavaksi telakalle. // – Oli vähän kokemattomuutta siihen aikaan, Bergfors toteaa. (Siekinen 2016.)

Tilallisesti merkittävimpiä paikkoja pääjutun kertomuksen tarinamaailmassa ovat ”meri”, Strömman kanava, lukuisat laivat sekä luotsitupa. Ajallinen ulottuvuus ulottuu siitä, kun Bergfors 12-vuotiaana työskenteli ensimmäistä kertaa merellä, siihen, kun hän haastattelutilanteessa kertoo eläkepäivillään aloittamastaan maalausharrastuksesta taulujensa keskellä. Kuten sanottu, kertomus etenee aloitusta lukuun ottamatta kronologisesti, ja haastattelutilanteeseen sijoittuva maalausten esittely sijoittuu aivan kertomuksen loppuun, pääjutun viimeiseen lauseeseen.

Kertomuksen ajalliseen ulottuvuuteen liittyy myös sen jakaminen ”entisaikaan” ja nykyaikaan. Jutussa ei juurikaan viitata siihen, millaista luotsin työ on tänä päivänä, tai mitkä asiat luotsin ammatissa ovat pysyneet samana sitten Bergforsin uran. Nykyaika on jutussa mukana aikana ja tilana, josta käsin Bergfors muistelee työuraansa. Se välittyy myös jutun kuvituksesta: ensimmäisellä sivulla 86-vuotiaalla Bergforsilla on päässään luotsin virka-asuun kuulunut valkoinen koppalakki. Nykyaika/entisaika-asetelman voisi nähdä myös kertomuksen kantavana konfliktina, sillä juttu kertoo asioista, jotka ovat sittemmin kadonneet. Tämä näkyy nostalgisena kerrontana esimerkiksi luotsituvasta kerrottaessa:

Luotsit odottivat laivoja Strömman vanhan kanavan itäpuolella sijaitsevassa luotsituvassa. Kun laiva lähestyi kanavaa, luotsit saivat tiedon puhelimesta. Joskus seuraava soitto kertoi laivan viivästyvän tunteja, ja taas seuraava puhelu siirsi laivan tuloa vuorokaudella. Bergforsin uran pisin odottelujakso kesti viikon. // – Aika ei käynyt pitkäksi, sillä luin kirjoja. Laiva ei odota luotsia, vaan luotsi odottaa laivaa, Bergfors kiteyttää. (...) 1960-luvun lopulla päättyi myös päivystys luotsituvassa, ja luotsit saivat odottaa puhelimen soimista kotonaan. (Siekinen 2016.)

Ei ehkä ole täysin uskottavaa, etteikö aika luotsituvassa koskaan olisi tuntunut pitkältä kirjoista huolimatta, mutta nostalgisessa muistelussa vain positiiviset kokemukset ovat muistamisen arvoisia. Nostalgiaa on luettavissa myös kohdasta, jossa kerrotaan Strömman luotsiaseman sulkeamisesta ja rinnastetaan se Bergforsin viimeiseen luotsaukseen: ”Paluumatkalla hän oli jo eläkeläinen”.

Vaikka Bergfors kertookin, ettei hän jäänyt haikailemaan töiden perään, välittyy kerronnasta kuitenkin myös tietynlainen haikeus ja nostalgia. Huomionarvoista on, että haikeus välittyy kohdista, joissa Bergfors ei ole itse suoran siteerauksen kautta äänessä. Haikeuden korostaminen lienee siis ainakin osaltaan kerronnan keino, jonka tavoitteena on korostaa entisaika/nykyaika -asetelmaa. Asetelma korostuu myös siinä, että työn negatiivisista puolista kerrotaan neutraaliin tai jopa huvittuneeseen sävyyn sen sijaan, että tilanteiden epämiellyttävyyttä korostettaisiin. Tästä esimerkiksi sopii jo edellä lainattu kohta ensimmäisestä ja ainoasta kerrasta, kun Bergforsin luotsaama laiva ajautui karille. Toinen esimerkki liittyy siihen, kuinka luotsin ammattia ei kaikkialla arvostettu. Arvostuksen puutetta ei kuitenkaan suuremmin arvostella, se vain mainitaan ikään kuin huvittavana tosiseikkana:

Hierarkiassakin oli eroja: joissain aluksissa luotsi antoi ohjeet ruorimiehelle, joissain perämiehelle, joka kertoi ne edelleen. Viimeinen sana ja vastuu oli kuitenkin aina aluksen päälliköllä. // – Jos saksalaisen aluksen päällikkö tai perämies oli sotalaivalla palvellut upseeri, ruorimiehen piti näyttää tälle kämmenensä, että ne ovat varmasti puhtaat ennen ruoriin tarttumista, Bergfors muistelee. // Venäläisissä laivoissa luotsia ei saanut edes puhutella. // – Hytin seinän takana istui politrukki kuuntelemassa. Kerran yhdessä laivassa minulle tuli juttelemaan virolainen konemies. Hän oli juuri kysymässä, onko Suomeen tullut pakolaisia, kun politrukki ryntäsi keskeyttämään keskustelun ja komensi miehen alas. (Siekkinen 2016.)

Myös jutun otsikko, ”Lajinsa viimeinen”, korostaa nykyajan ja entisajan välistä konfliktia etenkin, koska se luo mielikuvan jostakin sellaisesta, jota ei enää ole. Otsikon voisi ensi kuulemalta ajatella viittaavan luotsivanhimman ammattiin, vaikka ammatti on edelleen olemassa. Bergfors oli ainoastaan lakkautetun Strömman luotsiaseman viimeinen luotsivanhin. Tämän tiedon valossa otsikosta välittyykin ehkä ajatus, ettei ammattikunta ole enää entisensä. Ei sellainen, jollainen se oli niin sanotusti vanhoina hyvinä aikoina, kun Bergfors työskenteli luotsina.

Koska pääjutun tarina on tarina yhden henkilön työurasta, on siitä käytännössä mahdotonta yksiselitteisesti erotella olennaisia ja täydentäviä tapahtumia. Oikeastaan ainoa täysin olennainen tapahtuma on se, että Bergforsista tuli ammatiltaan luotsi, sillä muuten kyseessä ei olisi luotsin tarina. Tulkitsen olennaisiksi tapahtumiksi myös sellaiset tapahtumat Bergforsin uran aikana, joilla oli ratkaiseva merkitys sille, mitä hän kulloinkin teki työssään. Tällöin olennaiset tapahtumat etenisivät seuraavasti: Bergfors pääsi ensi kertaa merelle töihin 12-vuotiaana > ennen opiskelemaan pääsyä hän tarvitsi merenkulun kokemusta, jota hän hankki muun muassa Afrikan

rannikolla ja Välimerellä > Bergfors opiskeli merenkulkua Maarianhaminassa > hän kuuli serkkinsa kautta avoimesta luotsin paikasta Strömmassa > hän pääsi luotsiksi > Strömman luotsien työt alkoivat vähentyä 60-luvulla sahateollisuuden hiipumisen myötä, ja päivystys luotsituvassa päättyi > vuonna 1972 valmistunut Rungonsalmen silta sulki suurten laivojen reitin Kemiönsaaren pohjoispuolella > Bergfors toimi tällöin luotsivanhimpana > Strömman luotsiasema suljettiin vuonna 1985 ja Bergfors jäi eläkkeelle.

Täydentäviä tapahtumia ovat näin ollen kaikki muut kuvaukset yksittäisistä tapauksista ja luotsin tehtävistä Bergforsin uran varrelta. Nämä täydentävät tapahtumat ovat kuitenkin siinä mielessä hyvinkin merkittäviä, että ilman niitä kertomus ei koskaan saavuttaisi sulkeumaa sille jo leipätekstin ensimmäisten virkkeiden nostattamalle odotukselle, että kertomus tulee kuvailemaan luotsin työtä helposti lähestyttävästi ja arkisesti. Täydentäviä tapahtumia ovat niin ikään pääjutun leipätekstin lopussa kerrotut tapahtumat Bergforsin eläkepäivistä. Ne tuovat sulkeuman kysymykseen siitä, mitä Bergfors on tehnyt eläkkeelle jäätyään ja missä hän on nyt. Kuten muissakin journalistisissa teksteissä, täydentävistä tapahtumista kertominen lisää myös jutun narratiivisuutta.

Juttukokonaisuuteen sisältyy myös kainalojuttu otsikolla *Kun keisarinna Kemiön kanavassa luotsia odotti*. Sen kuvituksena on vanha valokuvapostikortti Strömman kanavasta. Kehystävänä narratiivina kainalojutussa kerrotaan Salon seudun luotsauksen historiasta, ja siitä kerrottaessa kerrota on kertojan kautta fokalisoitua, varsin neutraalia asiantilojen raportointia, esimerkiksi:

Nykyisen Salon alueella sijaitsi kolmaskin luotsiasema, jota utuuskirja ei tunne. Vuonna 1858 perustettu Hästholman luotsiasema sijaitsi alun perin Halikon Vartsalassa. Luotsit pitivät kuitenkin sijaintia huonona, joten asema muutti 1891 Luotsisaareen lähelle sekä Vartsalan sahaa että Kokkilan satamaa. Nimenä säilyi Hästholma. (Siekkinen 2016.)

Kainalojuttu sisältää kuitenkin kolme sisäistettyä narratiivia, jotka ovat myös kerronnaltaan kehystävää narratiivia narratiivisempia. Niistä ensimmäinen on heti kainalojutun alussa ja se eroaa koko muusta kainalojutun leipätekstistä siinä, että fokalisaatio tapahtuukin kertojan sijaan Venäjän keisarinnan kautta:

Keisarinna Dagmar oli ihmeissään. Kemiön kanavan, nykyisen Strömman, silta pysyi suljettuna, vaikka sen eteläpuolella odottivat kolme Venäjän keisarin alusta – ja tietysti itse keisari, **Aleksanteri III.** // Laivojen pillit huusivat, mutta siltavahtina toiminut vanhempi luotsi **Isak Eriksson Lindberg** ei antanut periksi. // Lopulta selvisi, että Lindberg ei uskonut laivojen selviävän ehjänä matkasta myötävirtaan. Hänen ehdotuksestaan korkea-arvoinen seurue siirtyi aluksista pienimpään, ja keisariperheen kesälomamatka Sauvon kautta kohti Turkua saattoi jatkua. // Syy luotsin varovaisuuteenkin selvisi Dagmarille. Luotsi oli aiemmin laskenut läpi ranskalaisen prikin, joka ajoi karille. Luotsi maksoi korvauksia palkasta edelleen. Tarinan kuultuaan Dagmar antoi Lindbergille 400 markkaa, summan, jonka luotsi oli vielä velkaa. Näin vuoden 1884 tapahtumista kertovat **Jorma** ja Päivi **Tuomi-Nikula** kirjassaan *Keisarit kesälomalla Suomessa*. (Siekinen 2016.)

Aloituksessa kuvailtu tapahtuma on toki itsessäänkin mielenkiintoinen, mutta sitä on myös korostettu narratiivisuutta lisäävällä kerronnalla. Kaikkietävä kertojaääni kuvailee puolentoista vuosisadan takaisia tapahtumia keisarinnan kuvitellusta näkökulmasta. Aloitus on jo itsessään varsin toimiva itsenäinen kertomus. Siinä on herkullinen konflikti, kun luotsi ei päästä keisarin alusta kulkemaan kanavasta. Kysymysten tasolla se tarjoaa sulkeuman, kun syy luotsin uhmakkaalta vaikuttaneelle toiminnalle selviää. Samalla konflikti laukeaa ja odotusten tasolla tarjoillaan odotettu sulkeuma, kun keisariperhe pääsee lopulta kanavasta läpi. Yllättävämpi sulkeuma on vielä se, että keisarinna maksaa pois luotsin mieltä painaneen velan. Keisarinna onkin kertomuksen hyväntekijä, joka auttaa kertomuksen protagonistia.

Toinen sisäistetty narratiivi on lyhyempi eikä toimisi samalla tavalla itsenäisenä kertomuksena, mutta se tuo mieleen mallitarinan veljesten välisestä kilvoittelusta. Sulkeuma jää kuitenkin saamatta, sillä veljesten kilvoittelun tulosta ei kerrota:

Strömman luotsit asuivat kanavan Perniön puoleisella rannalla sijaitsevassa luotsituvassa. Talo on nykyisin yksityisomistuksessa ja kesäasuntona. Vastapäätä sijaitsevassa pienessä talossa asui puolestaan siltavahti, jonka tehtävänä oli keskeyttää kanavan ylittävän sillan liikenne ja rullata silta pois laivaliikenteen tieltä. // – Luotsi ja siltavahti olivat yhteen aikaan veljekset. He kilpailivat, kumman talo oli hienommassa kunnossa, Ekbon kertoo. (Siekinen 2016.)

Kolmas sisäistetty narratiivi on mielenkiintoinen, koska siinä on mukana entiteetti, joka ei ole hahmo. Tuo entiteetti on omenapuiden suku, joka sitoo historian ja nykyhetken toisiinsa. Omenapuut edustavat jatkuvuutta ja sitä, että jonkinlaisia jälkiä nostalgisista vanhoista hyvistä ajoista on vielä jäljellä:

Hästholmassa toimi luotsina muun muassa **Johan Achrén**, joka istutti saareen omenapuita. Achrénin pojan Veikon oli tarkoitus jatkaa luotsin ammattia, mutta suunnitelmat muuttuivat, kun Hästholman asema lakkautettiin vuonna 1933. **Veikko Achrén** osti tyhjäksi jääneen luotsituvan ja siirrätti sen suvun tilalle samaan saareen. // Luotsisaaren omenapuut levisivät sittemmin pitkin Halikkoa ja Saloa. Veikko Achrénin veli Väinö perusti Luotsisaaren taimitarhan. Veljeltään osti taimia myös Veikko Achrén, joka perusti viereiseen Angelansaareen omenatarhan. // Veikko Achrénin poika Jaakko perusti mantereen puolelle oman omenatarhan ja mehustamon, jota johtaa nykyisin tytär **Paula Achrén**. Myös osa Veikko Achrénin puista on nyt Paulan hoidossa. (Siekkinen 2016.)

Sekä *Isän tyttö* (Pyykkö 2016) että *Lajinsa viimeinen* (Siekkinen 2016) ovat siis läpikotaisen narratiivisia tekstejä, joskin toisinaan tapahtumia sidotaan yhteen raportoivalla kerronnalla. Yleistettävää informaatiota ne välittävät lähinnä sitomalla tarinoiden tapahtumat laajempaan historialliseen kontekstiinsa. Tällaista informaatiota esitetään kuitenkin sen verran vähän, että mikäli lukija lähtisi lukemaan näitä kyseisiä juttuja pelkästään oppiakseen uutta, laaja-alaisempaa tietoa historiasta, jäisi juttujen sisältö todennäköisesti pettymykseksi. Tämän narratiivisuuden juttuja luetaankin ensisijaisesti siksi, että ollaan kiinnostuneita tarinasta. Narratiivisuus tarkoittaakin juuri kaikkea sitä, mikä saa tekstin tuntumaan lukijasta nimenomaan kertomukselta eli kerrotulta tarinalta (Abbott 2008, 25). Ei siis ole ihme, että narratiivisuutta on lisätty erityisen monipuolisin keinoin juuri niissä teksteissä, jotka rakentuvat käytännössä kokonaan tarinoiden varaan.

4.2 Narratiivi siellä, uutinen täällä

Tässä alaluvussa analysoitavana on Sunnuntaisuomalaisessa 15.5.2016 ilmestynyt juttu *Rakas varas* (Määttänen 2016). Juttu edustaa omaa narratiiviteyppiään, sillä siihen kuuluu kaksi selvästi toisistaan erottuvaa osiota: voimakkaan narratiivinen pääjuttu sekä täysin uutiskielisesti kirjoitettu kainalojuttu. Pääjutun leipätekstin pituus on noin 11 000 merkkiä, kainalojutun 2 000 merkkiä. Lisäksi kokonaisuus sisältää lyhyen faktalaatikon. Juttu kattaa kolme sivua, joista ensimmäisellä tosin ei vielä ole leipätekstiä. Kuvituksena on käytetty kuvia post-it-lapuista, joilla on esimerkiksi käsin kirjoitettuja pätkiä itse jutusta. Jutun aiheena on muistisairaiden taloudellinen hyväksikäyttö ja pääjuttu kertoo pseudonyymillä Kaarina esiintyvän, Alzheimerin tautia sairastavan iäkään naisen tarinan. Varakkaan naisen elämää lyötyyty pseudonyymillä Veikko esiintyvä työtön mies, joka menee Kaarinan kanssa naimisiin ja kavaltaa tämän omaisuutta. Juttu on kirjoitettu Kaarinan kuoleman jälkeen.

Pääjuttu on rakennettu varsin narratiiviseksi. Narratiivisuutta ei ole rakennettu yhtä monipuolis-
sin keinoin kuin *Isän tyttö* -jutussa (Pyykkö 2016), mutta keinoja on käytetty monipuolisemmin
kuin *Lajinsa viimeinen* -jutussa (Siekkinen 2016). Uutisellisten elementtien erottaminen erillisiksi
kainalojutuksi ja faktalaatikoksi lisää *Rakas varas* -jutun (Määttänen 2016) pääjuttuosuuden nar-
ratiivisuutta. Pääjuttu pystyy tällöin keskittymään tarinalliseen esimerkkitapaukseen, Kaarinan
tarinaan. Kertomus alkaa tarinan alusta, Kaarinan sairastumisesta:

Ajatus alkoi erkaantua nykyhetkestä vähitellen. Kaupassa töissä ollut **Kaarina** lähti selvittä-
mään vastausta asiakkaan kysymykseen eikä koskaan palannut tämän luo. Vaihtorahoja hän
saattoi antaa enemmän kuin minkä asiakas oli maksanut. // Kaarinaa pelotti ja ahdisti. Oli
2000-luvun alku, eikä Kaarina ollut vielä edes kuuttakymmentä. // Lääkärissä selvisi, että syy
oli Alzheimerin tauti. Aivoja rappeuttava, etenevä muistisairaus, jota ei voida parantaa. Harva
sairastuu siihen vielä Kaarinan iässä. // Kaarina menetti kyvyn toisensa jälkeen. Töihin hän ei
enää pystynyt. Elämä itäsuomalaisessa pikkukaupungissa soljui kuitenkin jotenkuten, kun
aviomies huolehti asioista. Lapsia pariskunnalla ei ollut. (Määttänen 2016.)

Aloitukset rakentaa sekä aikaa että tilaa varsin nopeasti vaihtuvalla rytmillä. Ensimmäisen oloaan Kaarinan
työpaikalla kaupassa, sitten lääkärin vastaanotolla, ja lopuksi kotona itäsuomalaisessa pikkukau-
pungissa. Ajallisesti loikataan ensimmäisistä työpaikalla ilmenevistä ongelmista aikaan, jolloin
työkyky on jo menetetty, eikä arki suju ilman apua. Kertoja on kaikkietävä, mikä näkyy Kaarinan
tunteiden kuvaamisena ("Kaarinaa pelotti ja ahdisti"). Fokalisaatio pysyy kuitenkin tuota yksit-
täistä lausetta lukuun ottamatta koko aloituksen ajan kertojassa, jonka ääni kuuluu tapahtumien
ulkopuolelta.

Kerronta jatkuu pääpiirteissään hyvin samanlaisena läpi pääjutun tekstin. Ajallisesti ja tilallisesti
liikutaan nopeasti ja suhteellisen tasaiseen tahtiin. Välillä kuitenkin pysähdytään virkkeen tai pa-
rin ajaksi yksittäiseen kohtaukseen, ja narratiivisuutta lisätään välillä yksityiskohtaisellakin kuvai-
lulla. Seuraavaan lyhyehköön lainaukseen tällaisia erillisiä kohtauksia mahtuu jo seitsemän:

Kuistilla oli jäätynyttä ruokaa, ja jääkaapissa perunat ja porkkanat kasvoivat hyllyjen yli. Piimä-
purkin päiväys oli monta kuukautta vanha. // Kaarina oli levoton, kulki usein rauhattomana
edestakaisin ja puki välillä kolme paitaa päällekkäin. Kaupassa hän pakkasi muidenkin tava-
roita kassiinsa, talviuimareiden saunalla puki päälleen muiden ihmisten vaatteita. // Muistila-
put kotona lisääntyivät, mutta niistä ei ollut apua: hukassa olivat ajat, paikat ja tavarat. Yksi-
nolo ahdisti Kaarinaa, ja toisinaan hän uhkaili itsemurhalla, jos ei saanut ketään läheistä luok-
seen. // Autolla Kaarina ajeli välillä väärää kaistaa ja pysäköi liikenneympyrään, keskelle tietä

tai suojatielle. Usein autokin oli kateissa. // Keväällä, kun oli pitkään valoisaa, Kaarina soitti itkien veljensä vaimolle, jota kutsui siskokseen. Hän ei tiennyt, milloin käydä nukkumaan, kun aina oli päivä. Veljen vaimo lupasi soittaa joka ilta noin kello 21:n aikaan. Niin hän tekikin, kunnes apua ei enää tarvittu. (Määttänen 2016.)

Vaikka fokalisaatio pääasiassa tapahtuukin kertojan kautta, vaihtuu se hetkittäin. Esimerkiksi kohdassa, jossa kuvataan Kaarinan ja Veikon ensitapaamista, tapahtumat nähdään Kaarinan näkökulmasta ja hänen ajatuksiaan ja tuntemuksiaan referoidaan:

Kesällä Kaarina tapasi talviuimareiden saunalla **Veikon**. Veikko oli Kaarinaa monta vuotta nuorempi, lyhyt mies, joka kulki nuhjuisissa vaatteissa ja oli melkein mielistelevän ystävällinen kaikille. Hän tuli suoraan Kaarinan luokse ja lyöttäytyi seuraan, oli mukava ja hyvin kiinnostunut Kaarinan asioista. // Kaarinaa miehen huomio kutkutti. Vaikka muisti ei usein saanut kiinni tästä eikä menneestä, Kaarina ymmärsi, että mies oli kiinnostunut hänestä. Kuka sitten olikin, tuntematon mies toiselta paikkakunnalta. (Määttänen 2016.)

Hetkeksi fokalisaatio vaihtuu myös Kaarinan läheisten näkökulmaksi, joskaan tätä ei ole henkilöity yhdeksikään tietyksi henkilöksi, vaan läheiset yhdessä toimivat entiteettinä:

Läheisten ajatukset miesystävästä olivat kahtalaiset. Toisaalta he olivat tyytyväisiä, ettei Kaarinan tarvinnut olla yksin. Jos Veikko eläisikin hieman Kaarinan siivellä, se ei häittäisi, kunhan vain Kaarinalla olisi hyvä olla. Toisaalta tapahtumien nopeus yllätti ja huolestutti: mitä Veikko näki naisessa, joka tarvitsi koko ajan huolenpitoa kuin pieni lapsi? (Määttänen 2016.)

Kertaalleen fokalisaatio tapahtuu ikään kuin Veikon näkökulmasta, mutta kuitenkin niin, että kuvataan Veikon vilpillistä esitystä, ei hänen todellisia (oletettuja) ajatuksiaan:

Maistraatti oli pyytänyt Veikkoa toimittamaan lääkärinlausunnon Kaarinan terveydentilasta siltä ajalta, kun uusi testamentti laadittiin, ja selvittämään, kenen hallussa Kaarinan ja hänen aiemman aviomiehensä testamentti oli. // Veikkokaan ei enää muistanut. Hän ei ollut varma, oliko lääkärinlausunto olemassa tai oliko testamentin laatimisen yhteydessä edes keskusteltu aiemmasta testamentista. Maistraatin mukaan hän oli ollut tietoinen vaimonsa aiemmasta testamentista, minkä lisäksi hänen on täytynyt ymmärtää, että testamentin laatijalle olisi pitänyt kertoa edellisestä testamentista. (Määttänen 2016.)

Jutun kerronta poikkeaa tyypillisestä sanomalehtiartikkelista siinä, että koko pääjutussa ei ole käytetty yhtään suoraa sitaattia. Toki juttu on kirjoitettu Kaarinan kuoleman jälkeen, eikä Veikko varmastikaan suostuisi kommentteja antamaan, mutta myöskään Kaarinan läheisiltä tai viranomaisilta ei ole sitaatteja. Niiden puuttuminen on myös jutun narratiivisuutta lisäävä tekijä juuri siksi, että teksti poikkeaa näin tyypillisestä lehtijutusta. Suoran kerronnan sijaan on kuitenkin

käytetty hetkittäin epäsuoraa kerrontaa, kun on referoitu hahmojen ajatuksia tai asioita, joita he ovat jossain vaiheessa sanoneet. Esimerkiksi seuraavat kohdat ovat luonteeltaan sellaisia, että niissä olisi periaatteessa voitu käyttää myös suoria lainauksia samaan tapaan kuin *Isän tyttö* -jutussa (Pyykkö 2016) lainattiin lausahduksia menneisyydestä:

Paska jätkä, totesi Kaarina usein Veikosta läheisilleen. Paska jätkä, joka siivoaa hänen tavaroitaan. (Määttänen 2016.)

Veikko kertoi, että pari on lähdössä Irlantiin ja Espanjaan. Oma koti kultan kallis, sanoi Kaarina ja alkoi itkeä. (Määttänen 2016.)

Tarinan kannalta olennaiset tapahtumat etenevät seuraavasti: Kaarina sairastuu Alzheimerin tautiin > Kaarinan ensimmäinen aviomies menehtyy > Kaarina tapaa talviuimareiden saunalla Veikon > Veikko muuttaa Kaarinan luokse ja alkaa myymään tämän omaisuutta ja käyttämään tämän rahoja > Kaarinan läheiset ja naapurit huolestuvat, Kaarinan veljestä tulee tämän edunvalvoja > maistraatti ei suostu julistamaan Kaarinaa vajaavaltaiseksi, vaikka lääkärin lausunnon mukaan tämä on oikeustoimikelvoton > Veikko haluaa naimisiin Kaarinan kanssa > henkikirjoittaja ei suostu vihkimään paria > käräjäoikeuden laamanni suorittaa kuitenkin vihkimisen > Veikosta tulee Kaarinan edunvalvoja ja hän käyttää Kaarinan varoja oman mielensä mukaan > Kaarina testamenttaa omaisuutensa Veikolle ja tämän lapsille > Veikko alkaa säädellä ja rajoittaa Kaarinan sosiaalisia suhteita eikä anna läheisten olla tähän yhteydessä > Kaarina pelkää Veikkoa > Kaarina joutuu sairaalaan ja menehtyy keuhkoveritulppaan > maistraatti toteaa, että Veikko ei ollut toiminut edunvalvojana päämiehensä edun mukaisesti > Kaarinan veljet vievät asian käräjille ja oikeus kumoaa testamentin, hovioikeus toteaa Veikon perinnöttömäksi > Veikko on velkaa Kaarinan omaisille yli 50 000 euroa oikeuskuluja > Veikkoa syytetään nyt Kaarinan kavalluksesta.

Täydentäviä tapahtumia on jutussa käytetty, kun on haluttu kuvailla tarkemmin sitä, millaista Kaarinan elämä muistisairauden ja/tai Veikon kanssa oli. Tällaisia täydentäviä tapahtumia ovat esimerkiksi jo aiemmin lainatut seitsemän yksityiskohtaisesti kuvailtua kohtausta, jotka alkoivat kuistille jäätyneistä ruoista. Vastaavia täydentäviä tapahtumia on muitakin, esimerkiksi:

Avioliiton solmimisen jälkeen Kaarinan naapuri meni käymään pariskunnan luona kylässä ja ihmetteli, miten Kaarina oli voitu vihkiä, kun tämä oli aivan sekava. Kahvittelun aikana Kaarina muun muassa keräsi muiden kupit itsensä eteen. (Määttänen 2016.)

Kaarina eli usein maailmansa ulkopuolella: huokaili, pyöritteli käsiään ja ihasteli ojanpientareen pikkukiviä kuin pienet lapset. Kaupassa hän kertoi odottavansa ensimmäistä aviomiestään ja ihmetteli, onko hän oikeasti leski. Veikko syötti vaimolleen lähinnä jäätelöä, vaikka tällä oli diabetes. (Määttänen 2016.)

Monta kertaa Kaarina haki itkien turvaa naapureista, kertoi, että Veikko löi ja potki häntä. Kotonan pelotti. Naapurit veivät hänet kahdesti sairaalaan, mutta kukaan ei koskaan soittanut poliisille, sillä naapurit eivät halunneet sekaantua toisten asioihin. Myöhemmin he ovat katuneet sitä kovasti. Jos poliisille olisi soitettu, tämän tarinan loppu olisi todennäköisesti toisenlainen. (Määttänen 2016.)

Viimeisen lainauksen tapahtuman voisi tulkita myös olennaiseksi tapahtumaksi siinä mielessä, että naapurit vaikuttivat toimimattomuudellaan tarinan kulkuun.

Kertomus etenee kaiken kaikkiaan niin olennaisten kuin täydentävienkin tapahtumien osalta muutamaa lyhyttä poikkeusta lukuun ottamatta kronologisesti, eli tapahtumista kerrotaan pääsääntöisesti siinä järjestyksessä, kun ne ovat tapahtuneet tarinassa. Ainakin yksi ennakointi kertomuksessa kuitenkin tehdään siinä mielessä, että kerronta ei vielä tuossa kohtaa ole ehtinyt siihen ajankohtaan, jossa tapahtuma on tapahtunut. Se sijoittuu tekstissä kohtaan, jossa on ensin kerrottu Kaarinan ja Veikon ensitapaamisesta ja sitä seuranneesta kesämökin myymisestä ja Veikon muuttamisesta Kaarinan kotiin:

Myöhemmin Kaarinan läheiset kuulivat, että lähellä asuvat laitapuolen kulkijat olivat ilmeisesti kertoneet Veikolle, että heidän naapurissaan asui varakas, muistisairas leski. (Määttänen 2016.)

Ennakointi tässä kohtaa tarjoaa lukijalle sulkeuman kysymykseen, jonka edeltävä tapahtumaketjun kuvaus on nostattanut: Veikko lähestyi Kaarinaa talviuimareiden saunalla, mutta miten hän osasi lähestyä juuri tätä? Sulkeuma tarjoillaan lukijalle näinkin nopeasti ehkä siksi, että kertomuksen edetessä kysymyksiä ja odotuksia nousee vain lisää. Tavallaan kyseessä on myös taikauma, sillä vaikka Kaarinan läheiset kuulivat asiasta myöhemmin, tapahtui keskustelu Veikon ja laitapuolen kulkijoiden välillä aikaisemmin.

Jutusta löytyy myös selkeämpi takauma. Seuraava lainaus on kohdasta, jossa on juuri kerrottu Kaarinan varallisuudesta sillä hetkellä, kun Veikko tuli hänen elämäänsä:

Kaikki läheiset tiesivät, että Kaarina aikoi jättää korunsa ensimmäiselle sukuun syntyvälle tyttärelle, ja kun veljenpoika saikin tyttären, Kaarinasta tuli tätimummi, jolle pikkuprinsessa oli yksi tärkeimmistä. Aviomiehensä eläessä Kaarina oli tehnyt testamentin veljiensä ja heidän perheidensä eduksi. (Määttänen 2016.)

Takaumassa viitataan ilmeisesti aikaan ennen tämän kyseisen, Kaarinan sairastumisesta alkavan tarinan alkua. Sen avulla todistellaan lukijalle, että vaikka Kaarinaa ei olekaan suoraan päästy juuttamaan, on hän kuitenkin todisteiden valossa selvästi tullut huijatuksi sen sijaan, että olisi oikeasti muuttanut mieltään testamentin suhteen. Samalla piirretään Kaarinasta inhimillisempää, samaistuttavampaa kuvaa, joka ei liity pelkästään hänen sairauteensa. Kaarinan ja hänen veljentyttärensä erityisen läheistä suhdetta on myös korostettu kutsumalla veljentyttöä pikkuprinsessaksi, sillä Kaarinan varallisuutta lueteltaessa Kaarinastakin oli juuri kerrottu, että ”Kaarinaa oli aina kutsuttu prinsessaksi, sillä hän piti kaikesta kauniista ja arvokkaasta”. Pikkuprinsessa lienee siis Kaarinalle kuin oma tytär, tai ainakin lähimpänä sitä. Narratiivisuuden näkökulmasta takauksella on vielä yksi merkitys: se tuottaa odotuksen sulkeumasta. Sulkeuman lukija saakin, joskaan se ei ehkä tyydytä. Myöhemmin jutun loppupuolella nimittäin kerrotaan, ettei veljentytär koskaan saanut perintökoruja.

Konfliktit ovat Rakas varas -jutussa keskeisessä roolissa. Eniten käsitelty konflikti on ilman muuta Kaarinan läheisten ja Veikon välillä, kuten myös Kaarinan ja Veikon välillä silloin, kun kerrotaan Kaarinan pelänneen Veikkoa. Lukija johdatellaan näiden konfliktien pariin mielenkiintoisella vertauksella, jossa Kaarinan jääminen leskeksi rinnastetaan säätilassa tapahtuneeseen muutokseen. Tällainen kahden toisiinsa liittymättömän asian metaforinen rinnastaminen on selvästi tekstin narratiivisuutta lisäävä valinta, jollaisia tulee vastaan yleensä kaunokirjallisuudessa:

Harvinaisen leuto talvi oli juuri kääntynyt pakkaselle helmikuussa 2004, kun Kaarinan mies kuoli. Sen jälkeen Kaarinan kodista ja elämästä tuli sekasotku. (Määttänen 2016.)

Myös Kaarinan ja hänen läheistensä kamppailua Kaarinan muistisairauden kanssa voi tarkastella konfliktina. Pääjutun ensimmäisessä lauseessa ”Ajatus alkoi erkaantua nykyhetkestä vähitellen”

sana ”ajatus” on lauseen agentti, mikä ohjaa lukijaa ajattelemaan Kaarinan mieltä tai muistisairautta erillisenä entiteettinä, joka asettuu Kaarinaa vastaan. Lisäksi jutussa kerrotaan useaan otteeseen konflikteista, joissa viranomaiset toimivat toisiaan vastaan ja osa toimii suorastaan epäeettisesti. Kerrotaan esimerkiksi, että maistraatti ei katsonut Kaarinan tarvitsevan holhousa, vaikka lääkärin lausunnon mukaan tämä oli lääketieteellisin perustein oikeustoimikelvoton. Näin maistraatti teki mahdolliseksi Kaarinan ja Veikon avioitumisen. Henkikirjoittaja ei kuitenkaan suostunut paria vihkimään, mutta käräjäoikeuden laamanni vihki parin, vaikka tiesi lääkärinlausunnosta, rikkoen näin avioliittolakia. Jo tässä vaiheessa konfliktissa on ollut mukana useita tahoja, ja Kaarina on täysin konfliktin osapuolten armoilla. Kaarinan kuoltua konflikti jatkuu, ja osapuolina ovat erimieliset viranomaiset, Kaarinalle oikeutta vaativat läheiset sekä Veikko:

Kaarinan veljet veivät asian käräjille, ja oikeus kumosi pariskunnan keskinäisen testamentin mutta jätti Veikolle perintöoikeuden vaimonsa omaisuuteen. Sittemmin hovioikeus totesi miehen perinnöttömäksi ja katsoi hänen tavoitelleen määrätietoisesti omaa taloudellista etuaan. (Määttänen 2016.)

Avioliiton purkamiseen ei ryhdytty, koska Kaarinan veljiä neuvoneen tuomarin mukaan se ei olisi ollut mahdollista. Myöhemmin selvisi, että avioliitto olisi todennäköisesti saatu purettua samalla kuin testamentti kumottiin. (Määttänen 2016.)

Veikko asuu yhä Kaarinan omakotitalossa. Käräjäoikeuden mukaan hänen pitää muuttaa pois talosta, mutta hovioikeuden mielestä leskellä on oikeus asua talossa. (Määttänen 2016.)

Mikäli kyseessä olisi fiktiivinen kertomus, moni lukija odottaisi kertomuksen päättyvän sulkeumaan, jossa vääryydet lopulta korjataan ja Veikko saa maksaa teoistaan. Koska kyseessä on kuitenkin lehtijuttu, eivät vähemmän tyydyttävät sulkeumat tule yllätyksenä. Sulkeumat esitellään jutun lopussa, kun kerrotaan Kaarinan kuolemaa seuranneista oikeustoimista ja siitä, kuinka Kaarinan omaiset joutuivat ottamaan oikeudenkäyntikuluja varten lainaa, ja kuinka Veikko on nyt heille velkaa ja hänen omaisuutensa on ulosotossa. Juttu loppuu avoimeksi jäävään konfliktiin, koska oikeudenkäynti on jutun julkaisuhetkellä kesken. Veikkoa syytetään siinä kavalluksesta.

Kaiken kaikkiaan narratiivisuutta on pääjutussa rakennettu yhtäältä käyttämällä tavanomaisista sanomalehtijutuista poikkeavaa, sitaatitonta kerrontaa, toisaalta kertomalla toisinaan varsin kuvailevasti useista täydentävistä tapahtumista, jotka tekevät Kaarinasta lukijalle inhimillisemmän ja samaistuttavamman. Kuvailu on visuaalista, eikä siis hyödynnä kovinkaan paljon muita

aistihavaintoja. Fokalisaatio tapahtuu pääasiassa kertojan kautta, mutta vaihtuu muutamassa kohdassa lyhyesti. Ajassa ja tilassa liikutaan nopeassa tahdissa. Kertomus etenee lähes poikkeuksetta kronologisesti eikä sisällä varsinaisia sisäistettyjä narratiiveja, lukuun ottamatta veljentyttärestä kertovaa takaumaa. Konfliktit ovat keskeisessä roolissa, ja Veikko esitetään selkeästi kertomuksen antagonistina. Pääosa sulkeumista tarjoillaan kertomuksen lopussa, eivätkä ne ole erityisen tyydyttäviä. Veikon ja Kaarinan läheisten välille jää myös avoin konflikti, sillä kavallukseen liittyvä oikeudenkäynti on vasta edessä.

Juttukokonaisuuteen sisältyvä uutismaisempi kainalojuttu *Harva hyväksikäyttö päättyy oikeuteen* on kirjoitettu objektiivisuusparadigman mukaisesti käännetyin kolmion mallilla. Ensimmäisenä pyritään vastaamaan kysymykseen siitä, kuinka paljon muistisairaiden taloudellista hyväksikäyttöä tapahtuu ja kuinka usein siitä ilmoitetaan. Vastaus ei kuitenkaan ole erityisen tyydyttävä, sillä määrälliset ilmaukset ovat vähintäänkin epätarkkoja:

Muistisairaiden taloudellisesta hyväksikäytöstä tulee silloin tällöin yhteydenottoja sekä poliisille että Muistiliittoon. Iso osa tapauksista todennäköisesti sovitaan hiljaisuudessa, sillä usein hyväksikäyttäjä on muistisairaana lähipiiristä. // –Julkisuuteen nousevat yleensä kaikkein raa'immat tapaukset, projektikoordinaattori **Mailis Heiskanen** Muistiliitosta sanoo. (Määttänen 2016.)

Kainalojuttu ei rakennu tarinan ympärille eikä kerronnassa ole käytetty sellaisia keinoja, jotka tekisivät tekstistä narratiivisen tuntuista. Kainalojutun tarkoituksena on sijoittaa pääjutun esimerkitapaus laajempaan kontekstiin. Toisesta suunnasta katsottuna pääjutun tarkoituksena on antaa esimerkitapaus laajemmasta ilmiöstä, josta kerrotaan kainalojutussa. Vaikka pääjutun kerronta on voimakkaan narratiivista ja rakentuu tarinan ympärille, on kokonaisuuden tarkoituksena kuitenkin myös välittää yleistettävää, uutismaista informaatiota. Koska narratiivinen osuus on erotettu uutismaisesta osiosta erilliseksi kainalojutuksi, ei kyseessä kuitenkaan ole seuraavassa analyysiluvussa tarkasteltavaan hybridityyppiin kuuluva juttu.

4.3 Hybridityyppi

Tässä alaluvussa käsittelen narratiivityyppiä, jossa samassa tekstissä vuorottelevat voimakkaan narratiiviset osuudet ja uutismaisempaa kerrontaa käyttävät osuudet. Nimitän tätä

narratiivityyppiä hybridityypiksi, joskaan en määrittele sitä aivan samoin kuin Johnston ja Graham (2012, 522–525) hybridin määrittelevät, sillä heidän jaottelussaan hybridijutut rakentuivat pohjimmiltaan käännetyn kolmion mallin mukaisiksi uutisiksi, ja narratiiviset osuudet olivat selvästi vähemmistössä. Tässä tutkimuksessa katson lehtijutun hybridiksi, mikäli se hyödyntää narratiivisia tekstiosuuksia lukijan sitouttamisessa tekstiin, mutta välittää kuitenkin narratiivisen kerroksen ohella ja lomassa päätehtävänään uutisellista informaatiota uutismaisella kerronnalla. Tämän tutkimuksen aineistossa tällaisia juttuja ovat Sunnuntaisuomalaisessa 17.4.2016 ilmestynyt artikkeli *Pohjolan Poika* (Huuhtanen 2016) ja Helsingin Sanomien verkkolehdestä 5.10.2016 ilmestynyt ja viimeisen kerran 9.11.2016 päivitetty *Mistä Trumpin suosio johtuu? Kirjeenvaihtajan reportaaseissa esitellään kahdeksan syytä* (Pelli 2016).

Pohjolan Poika (Huuhtanen 2016) kertoo 27-vuotiaan suomalaisen Aron Onditin kotimaassaan ihonvärinsä vuoksi kohtaamasta rasismista. Juttu kattaa kolme sivua, joista ensimmäisellä on vain iso henkilökuva ja kuvateksti. Leipätekstin pituus on noin 12 000 merkkiä, minkä lisäksi jutussa on lyhyt faktalaatikko. Rasismia käsitellään jutussa vuoroin Onditin kokemusten kautta hyvin narratiivisesti, vuoroin yleisemmällä tasolla vähemmän narratiivisesti ja uutismaisesti. Onditin tarinan voisi nähdä kehystävänä narratiivina näille yleisemmän tason kuvauksille. Eniten palstatilaa ovat saaneet Onditin kokemukset, ja niistä kerrotaan ikään kuin kohtauksittain. Juttu alkaa yhdellä tällaisella kohtauksella, joskin protagonistin on vielä tässä vaiheessa jätetty tunteettomaksi samaan tapaan kuin *Lajinsa viimeinen* -jutun (Siekinen 2016) aloituksessa:

Televisio löytyy Helsingin NetAnttilasta. Mies päättää ensimmäistä kertaa pitkään aikaan ostaa itselleen jotain. // 55-tuumainen laite on raskas. Mies pysähtyy liikennevaloihin ja laskee laatikon rautatieaseman kiveykselle. Hiki valuu. Täytyisi käydä enemmän salilla, mies miettii. // Viisi nuorukaista huomaa televisiota kantavan miehen. He alkavat hännätä. Mamu sitä, mamu tätä. Viedään mamun telkkari. Miehet nauravat. Muutama tulee aivan iholle, vieraat sormet kurottautuvat kohti pahviin käärittyä televisiota. Mies pyytää jättämään hänet rauhaan. Tunteeton pariskunta tulee väliin, ja joukko siirtyy kauemmas. Lopulta nuoret lähtevät pois. // Lasipalatsin edessä nainen liittyy miehen seuraan ja sanoo, että näin suomalaisena häntä hävettää moinen käytös. Mies nyökkää, hymyilee hämmentyneenä ja kiittää. Jättää mainitsematta, että hän on itsekin suomalainen. (Huuhtanen 2016.)

Aloitukset on fokaloitu vahvasti vielä nimeämättömän protagonistin vinkkelistä, ja myös hänen ajatuksiaan referoidaan. Aloitusten voisi nähdä juttua kehystävänä narratiivina, sillä siihen palataan vielä kertomuksen lopussa. Tuolloin selviää, että kohtaaminen on tapahtunut lähellä nykyhetkeä,

toisin kuin muut kertomuksessa kuvatut kohtaukset Onditin elämästä. Aloitus ei kuitenkaan ole aivan yhtä selvästi tulkittavissa kehystäväksi kertomukseksi kuin esimerkiksi *Isän tyttö* -jutun (Pyykkö 2016) nykyaikaan sijoittuva osuus, sillä kehystävästä kertomuksesta ei siirrytä minkään erityisen sillan kautta sisäistettyyn kertomukseen. Kyse on ennemminkin siitä, että kertomus on aloitettu ja se lopetetaan kohtaukseen, johon tarina loppuu. Tarkoituksena on yllättää lukija lopuksi tiedolla siitä, että kuvattu kohtaaminen on tapahtunut niin vastikään.

Aloituksessa ovat läsnä jo monet tulossa olevan kertomuksen keskeisimmät elementit. Siinä esitellään jutun kaksi keskeistä konfliktia: Yhtäältä Onditi kohtaa nuorisoporukan kautta selkeää, avointa rasismia. Toisaalta kohtaaminen häntä auttamaan tulleen pariskunnan taholta tuo esiin piilevämpää rasismia ja vääristymän käsityksissä suomalaisuudesta. Kuten *Rakas varas* -jutussa (Määttänen 2016), myös *Pohjolan poika* -jutussa (Huuhtanen 2016) protagonistilla on vääräyttyä. Ero on kuitenkin siinä, ettei vääräytymisen takana ole yksittäistä antagonistia, vaan vaikeammin paikannettava, yhteiskunnallinen ongelma.

Onditin kokemuksista kerrottaessa fokalisaatio vaihtelee kertojan ja Onditin välillä. Voimakkaimmin Onditin elämästä kertovia kohtauksia on fokalisoitu kertojan kautta silloin, kun kaksi ehtoa täyttyvät: ensinnäkin näissä kohtauksissa kuvataan tiivistetysti pidemmällä aikavälillä tapahtuneita asioita, toiseksi näiden kokemusten lomassa kerrotaan myös niihin suoraan liittymättömästä laajemmasta yhteiskunnallisesta kontekstista. Esimerkiksi Onditin syntymästä kerrottaessa mainitaan historiallisena kontekstina, että saman vuoden alussa presidentti Mauno Koivisto oli varoittanut tulevasta lamasta. Lamaan palataan vielä myöhemmin ja sillä osaltaan selitetään Onditin kokemaa rasismia:

Onditia kiusaavat erityisesti pilottitakkeihin pukeutuneet nuoret. 1990-luvun laman syvenyessä hän saa tuntea nahoissaan sanonnan ”ennen mua pelotti, nyt mulla on pilotti”. // Skini-liikkeen ajoista muistetaan esimerkiksi vuosi 1997, kun skinit ja maahanmuuttajat ottivat yhteen jalkapallokentällä Kontulassa. Ylen Silminnäkijä-ohjelman mukaan osanottajia oli paikalla lähes sata. (Huuhtanen 2016.)

Sen sijaan silloin, kun Onditin elämästä kerrotaan ajassa ja tilassa nopeasti liikkuen, mutta kuitenkin niin, että koko ajan pysytään Onditin elämässä ja kokemuksissa, on fokalisaatio lähempänä Onditia. Tapahtumien raportoinnin sijaan nyt kuvaillaan jo hieman enemmän sitä, kuinka

Onditi nämä tapahtumat koki. Esimerkiksi seuraavassa kohtauksessa ehditään käsitellä useammassa eri oppilaitoksessa opiskelu ja vieraila vielä takauman kautta Onditin lapsuudessa. Samalla kerrotaan hänen arkisista tekemisistään ja haaveistaan:

Yläasteen päätyttyä Onditi etsi itseään muun muassa lukiossa ja kauppaopistossa. Suurimman osan ajasta hän kuitenkin keskittyi aivan muihin asioihin kuin opiskeluun. Hän skeittasi ja poltti tupakkaa. Joi Two dogs -kaljaa, kirjoitti riimejä ja alkoi haaveilla rapartistin urasta. Hän eli siellä täällä, ympäri Suomea. // Vuonna 2006 Onditi lähti Joensuun lähelle Outokumpuun opiskelemaan 3D-graafikoksi. Pelit ovat kiinnostaneet häntä aina. Ensimmäiset pelaamiseen liittyvät muistot sijoittuvat lapsuuteen, Vantaalla asuneen isän luo. Onditi istui isän sylissä, ja he pelasivat Commodore 64:lla Giana Sistersiä. (Huuhtanen 2016.)

Kaikkein selkeimmin Onditin kautta fokalisoitua kerronta on kuitenkin silloin, kun kerrotaan pidemmälti yksittäisistä kohtauksista. Yksittäiseen hetkeen (lähes) pysähtyminen venyttää ajallista ulottuvuutta ja lisää näin kerronnan narratiivisuutta. Onditin ajatuksia tuossa hetkessä kuvataan välillä epäsuoran, välillä vapaan epäsuoran kerronnan keinoin. Jo edellä lainattu aloitus on yksi esimerkki tällaisesta kerronnasta. Esimerkiksi seuraavassa kohtauksessa Onditin ajatuksia ja tunteuksia kuvataan ensin epäsuoran kerronnan kautta, kun kerrotaan voitokkaasta kotimatkastasta. Vapaata epäsuoraa kerrontaa taas käytetään lausahduksissa ”Kerrankin hän uskalsi sanoa vastaan kiusaajilleen” ja ”Seiskaluokkalainen on kielinyt”:

Onditi ajaa pyörällä bussipysäkin ohi. ”Vitun neekeri”, joku huutaa. Onditi pysähtyy. Hän tunnistaa huutelijan seiskaluokkalaiseksi pojaksi ja käy kysymässä, mitä tämä oikein sanoi. Pelästynyt poika vastaa, että ei mitään. Onditi lähtee kotiin ja tuntee itsensä voitokkaaksi. Kerrankin hän uskalsi sanoa vastaan kiusaajilleen. // Seuraavana päivänä puolustautuminen kostautuu. Sillä välin kun Onditi on viemässä reppuaan yläkerran ruotsin luokan eteen, portaikko täyttyy kymmenistä pilottitakkisista yhdeksäsluokkalaisista. Seiskaluokkalainen on kielinyt. // Joukon puhemies alkaa kuulustella Onditia. Onditi hätäntyy ja hyökkää. Hän lyö mahaan ja kasvoihin. (Huuhtanen 2016.)

Toinen valaiseva esimerkki tällaisesta vahvasti Onditin kautta fokalisoidusta kerronnasta on seuraava Teboilin kassalle sijoittuva kohta, jossa lukija ohjataan näkemään tilanne Onditin silmin, kun tämä katsoo kassatyöntekijää:

Teboilin kassatyöntekijällä on kysyvä ilme. Tarkoitatko kah-vi-a, hän tavaa ja osoittaa kuppia. Onditi on juuri tilannut pohjalaisittain ”kahavia”, mutta kassa sekoittaa hänen murteensa heikkoon kielitaitoon. (Huuhtanen 2016.)

Pari poikkeusta edellä esitettyyn jaotteluun kuitenkin löytyy. Tekstissä on yksi kohta, joka kyllä pysähtyy pidemmäksi aikaa yksittäiseen hetkeen, mutta fokalisaatio on rakennettu näkökulmasta, joka asettaa lukijan karpäseksi kattoon:

Espoolaisen kodin katossa roikkuu valkoinen Ikean Melody-kattovalaisin. Keittonurkkauksessa pussaillaan. Onditin tyttöystävä kysyy, ottaako hän jauhelihan pakkasesta sulamaan. // Sunnuntai on kääntymässä iltaan. Rakennustyömaalla työskentelevällä Onditilla on aamulla aikainen herätys, ja tyttöystävä katsoo juna-aikatauluja. Hänen pitää lähteä viimeistään aamulla Seinäjoelle. Suomalaista perusarkea. (Huuhtanen 2016.)

Tavoitteena lienee korostaa mielikuvaa siitä, että nyt havainnoidaan puolueettomasti esimerkkiä siitä, mitä suomalainen arki todellisuudessa on. Seuraavaksi nimittäin aletaan käsitellä yleisemmällä tasolla sitä, miten suomalaiset määrittelevät suomalaisuutta.

Toinen poikkeus edellä esitetuille kerrontatyypeille on kohta, josta löytyy koko jutun ainoa suora sitaatti henkilöltä. Fokalisaatio on rakennettu Onditin kautta, mutta kohdassa ei kerrota yksittäisestä tapahtumasta tai kokemuksesta, vaan siitä, miltä Onditista yleisemmällä tasolla tuntuu:

Musta. Ruskea. Neekeri. Onditista tuntuu, että kenialaiselta isältä peritty ihonväri on ainoa asia, joka häntä määrittää. // – Se kuplii aina pinnan alla. Muistan, kun lapsena riitelin parhaan kaverini kanssa ja hän kutsui minua vihapäissään neekeriksi. Se tuntui jollain tavalla epätodelliselta. Ajattelevatko kaikki minusta niin? (Huuhtanen 2016.)

Kuten *Rakas varas* -juttukokonaisuuden (Määttänen 2016) pääjutussakin, sitaatittomuus lisää *Pohjolan pojan* (Huuhtanen 2016) narratiivisuutta, sillä valinta on henkilöhaastatteluun perustavalle journalistiselle tekstille epätyypillinen. Yksittäisen sitaatin käyttäminen on tyyli-poikkeama, joka toimii tehokeinona. Sen tehokkuutta kuitenkin rajoittaa se, että poikkeuma tehdään journalistiselle kerronnalle epätyypillisemmästä tyylistä tyyppillisempään.

Juttu sisältää Onditin elämän ja kokemusten kuvailun lisäksi yleisemmän tason faktatietoa rasismista, ja pääasiassa tällaiset kohdat on erotettu erillisiksi kappaleiksi Onditin kokemuksista. Nämä osiot muistuttavat enemmän perinteisen uutistekstin kerrontaa. Kertojaääni on toisinaan

kantaaottava ja esittää väitteitä, jotka eivät tunnu itsestään selviltä ja herättävät siksi kysymyksen siitä, kenen väite on kyseessä. Yleistykset ovat myös huomattavia:

Ihonväri on yksi merkittävimmistä ihmisiä erottavista tekijöistä. Jostain syystä se tuntuu kuitenkin olevan aina väärä. Toisaalla ihoa vaalennetaan kaikin keinoin: ihoa valkaisevat tuotteet ovat erityisen suosittuja Aasiassa. Suomessa taas vaaleaihoiset yrittävät imeä itseensä väriä aurinkoisina kesäpäivinä. (Huuhtanen 2016.)

Kun Suomen väestörakenne on muuttunut ja yhteiskunta monikulttuuristunut, ei valkoisuutta voi enää pitää suomalaisuudelle ominaisena. Kansalaisten omakuva on kuitenkin edelleen piintyneen valkoinen, eikä sitä haluta horjuttaa. Tämä näkyi esimerkiksi vuonna 2012, kun Yle esitti elokuvan *Suomen Marsalkka*, jossa **Mannerheimina** esiintyi tummaihoisen mies. Se oli joidenkin suomalaisten mielestä suoranainen loukkaus. (Huuhtanen 2016.)

Välillä yleisen tason kerronta on neutraalimpaa eikä kertojaääni vedä huomiota itseensä. Yhdestä tällaisesta kohdasta löytyy jutun toinen suora lainaus, mutta se ei ole hahmolta, vaan oppikirjasta. Tässä kohtaa tyylipoikkeaman funktio lienee informaation esittäminen tehokkaasti, ei niinkään tyylillinen leikittely:

Ihmisrotujen eriarvoisuus korostui myös kouluopetuksessa. Vuoden 1952 oppikirjassa *Maa ja sen asukkaat* kuvaillaan Etelä-Afrikassa asuvien luonnetta muun muassa seuraavasti: ”Kun neekerien on vaikea tottua työhön, on Aasiasta saatu muitakin ’värillisiä’ työvoimaksi. Neeke-rit, jotka usein ovat saapuneet kaivoksille kaukaa omista oloistaan, saattavat olla helposti kyl- lästyviä.” (Huuhtanen 2016.)

Tämän vanhasta oppikirjasta otetun suoran lainauksen jälkeen siirrytään kertomaan siitä, että vastaaviin stereotypioihin perustuvat luokittelut hävisivät oppikirjoista vasta 1970-luvulla, ja näin ollen suomalaisista lähes kaksi miljoonaa on opiskellut rotuoppeihin perustuvia käsityksiä kou- lussa, mikä näkyy edelleen suomalaisten käsityksissä kansoista ja kulttuureista. Yhtäältä infor- maatio rotuopista ja historiasta taustoittaa Onditin tarinaa, toisaalta Onditin kokemukset toimi- vat käytännön esimerkkinä esittelystä laajemmasta ilmiöstä.

Pohjolan poika -kertomuksen tapahtumat ovat malliesimerkki siitä, kuinka merkittäviä täydentä- vät tapahtumat voivat olla kertomuksen merkitysten ja vaikuttavuuden näkökulmasta. Olennai- set tapahtumat muodostavat ikään kuin kehyksen Onditin elämästä: Onditi syntyy Helsingissä vuonna 1988 > muutaman vuoden kuluttua perhe muuttaa Sieviin Kiiskilän kylään > Onditin ol- lessa kahdeksanvuotias perhe muuttaa Sievin kirkonkylälle > Onditia kiusataan alkuun koulussa

ihonvärin vuoksi > lapset tottuvat kuitenkin erilaisuuteen, vanhemmat sen sijaan eivät > yläasteen kynnyksellä perhe muuttaa Ylivieskaan, Onditia kohdellaan siellä vihamielisesti > Onditi alkaa vältellä kouluun menoa kiusaamisen suoksi > perhe muuttaa takaisin Sieviin > yläasteen jälkeen Onditi asuu ja opiskelee siellä täällä > hän asuu nykyisin pääkaupunkiseudulla, jossa hän on kohdannut vähemmän rasismia kuin muualla.

Kaikki ne kohtaukset, joissa kuvataan tarkemmin tilanteita, joissa Onditi on kohdannut rasismia, ovat täydentäviä tapahtumia. Niistä yksittäisen voisi jättää pois muuttamatta kertomuksen luonnetta kovinkaan paljoa, mutta mikäli useampia niistä jättäisi pois, ei kertomus kertoisi kovinkaan paljoa rasismista. Kertomus menettäisi merkityksensä ja tarkoituksensa. Kertomuksen lopussa esitettävästä odotusten tason sulkeumasta häviäisi myös lukijan yllättävä osuus eli tieto siitä, että aloituksessa kuvattu kohtaaminen tapahtui vastikään:

Nyt Onditi on asunut seitsemän vuotta pääkaupunkiseudulla. Vaikka pilottitakit ovat tehneet paluun niin muotiblogeihin kuin katuja partioivien Odinin sotureiden ylle, Onditi on saanut olla rauhassa. // Kunnes tulee vuosi 2015. Rautatieasema ja NetAnttilasta ostettu televisio. (Huuh-tanen 2016.)

Sulkeuma on kahtalainen: yhtäältä lukija saa tyydyttävän sulkeuman kuullessaan, että protagonistin kohtaamat vääryydet ovat ainakin pääasiassa jääneet taakse. Toisaalta lukijaa kuitenkin muistutetaan myös siitä, etteivät ongelmat ole mihinkään kadonneet, vaan ne saattavat koska tahansa nostaa päätään, varoittamatta ja sielläkin, missä sitä ei odottaisi.

Kaiken kaikkiaan *Pohjolan poika* on Onditin elämästä kertovilta osuuksiltaan vahvasti narratiivinen juttu, jossa ajallinen tihentyminen ja venyminen sekä fokalisaation vaihtelu tukevat toisiaan, synnyttäen kohtauksittain etenevän kertomuksen. Aloituksessa protagonistista jää alkuun tuntemattomaksi, mikä niin ikään lisää narratiivisuutta ja tuo lukijan mieleen kaunokirjallisen tekstin. Aloituksessa kuvattuun kohtaukseen palataan vielä viimeiseksi kertomuksen lopussa, mikä tehostaa kohtauksen merkitystä. Täydentävät tapahtumat ovat keskeisessä roolissa jutun merkitysten muodostamisessa, samoin konfliktit. Toisaalta Onditin kokemuksiin perustuvan narratiivin lomassa on esitetty myös yleisemmän tason informaatiota vähemmän narratiivisessa muodossa.

Juttua ei lueta pelkästään Onditin tarinan vuoksi, vaan sillä on uutismaisempi aihe, rasismi ja sen historia Suomessa. Juttu on siis hybridi, jonka kaksi puolta tukevat toisiaan.

Helsingin Sanomien verkkolehdestä ilmestynyt *Mistä Trumpin suosio johtuu?* (Pelli 2016) taas on tämän tutkimuksen lehtijuttuaineistosta selvästi uutisellisin. Juttu poikkeaa rakenteeltaan muista analysoitavista lehtijutuista: Kyseessä on hypertekstuaalinen kokoelmajuttu, jossa käydään läpi kahdeksan teeman kautta mahdollisia syitä Donald Trumpin suosiolle tämän vaalikampanjoinnin aikana. Teemat ovat peräisin Helsingin Sanomien kirjeenvaihtaja Laura Saarikosken sekä pieneltä osin toimittaja Saska Saarikosken artikkeleista, ja jokaiseen teemaan on linkitetty näitä aikaisemmin julkaistuja juttuja. Analyysin kohteena on kuitenkin vain tämä kokoomajuttu. Tekstillä on pituutta noin 13 000 merkkiä.

Mistä Trumpin suosio johtuu? on tässä tutkimuksessa analysoitavista artikkeleista selkeästi vähiten narratiivinen. Siinä on kuitenkin myös narratiivisia piirteitä siinä määrin, että se on luokiteltavissa hybridiksi. Jutun narratiivisin osuus on sen alku, osuus ennen ensimmäiseen numeroituun teemaan siirtymistä. Aivan ensimmäiseksi esitellään jutun kantava konflikti ja esitetään suoraan se kysymys, johon ollaan etsimässä sulkeumaa:

Yhdysvaltojen presidenttikisa on saanut suuren osan suomalaisista hämmennyksen valtaan. Miten on mahdollista, että ääntenlaskennan edetessä voitossa on kiinni tosi-tv:stä tuttu mies, jonka suusta voi tulla ulos melkein mitä vain? (Pelli 2016.)

Seuraavaksi esitellään jutun protagonistin ja tehtävä, jota protagonistin lähtee suorittamaan. Kuten *Isän tyttö* -jutussakin (Pyykkö 2016), myös tässä jutussa hyödynnetään tuttua mallitarinaa arvotusta ratkaisevasta salapoliisista, joka ei jätä kiveäkään kääntämättä:

HS:n Yhdysvaltain-kirjeenvaihtaja **Laura Saarikoski** on etsinyt vastausta **Donald Trumpin** arvoitukseen koko pitkän vaalikamppailun ajan. Matka on vienyt Meksikon rajaseudulta Keski-lännen preerialle ja Queensin esikaupunkiin, jossa Trump vietti lapsuutensa. (Pelli 2016.)

Seuraavaksi varmistetaan vielä, että lukija on ymmärtänyt jutun näkökulman oikein. Sulkeuma, jota etsitään, ei ole se, joka lukijalle ehkä ensimmäiseksi tulee mieleen: kyseessä ei ole joukkohulluus, vaan Trumpin kannattajilla on omat todelliset syynsä tämän äänestämiseksi. Toisaalta

jutun kertoja ottaa aiheeseen kantaa kyseenalaistamalla sen, voiko Trump lunastaa lupauksiaan. Sitä ei kuitenkaan olla tämän jutun aikana pohtimassa. Aloituksen lopuksi kertoja ohjeistaa lukijaa jutun lukemisessa ja viittaa myös tavallaan itseensä, asemoiden itsensä jutun kirjoittaneen toimittajan sijasta Helsingin Sanomiksi käyttämällä monikon ensimmäistä persoonaa:

Kokosimme kahdeksan syytä Trumpin suosioon. Jokaiseen syyhyn liittyy ainakin yksi laajempi HS:n sivuilla julkaistu juttu, jonka pääsee lukemaan klikkaamalla linkkiä. (Pelli 2016.)

Aloituksen jälkeen siirrytään numeroituihin teemoihin. Näissä osioissa narratiivisuus on aloitusta vähäisempää. Salapoliisi-mallitarinaan ei enää jatkossa viitata kovinkaan tunnistettavasti. Fokaliisaatio tapahtuu lähes poikkeuksetta kertojan kautta, ja kerronta vaikuttaa neutraalilta ja uutismaiselta tosiasioden raportoinnilta. Varsin usein käytetty, huomiota herättävä tehokeino on digeettinen ilmoitus. Niitä on kahdenlaisia. Toisissa esitetään arvio, jolle ei kuitenkaan anneta perusteluja. Samalla yhdysvaltalaiset esitetään yhtenäisenä, samanmielisenä massana:

Mikään lähihistorian tapahtuma ei ole vaikuttanut yhdysvaltalaisen turvallisuudentunteeseen yhtä voimakkaasti kuin syyskuun 11:n terrori-iskut vuonna 2001. (Pelli 2016.)

Presidentiksi nousee todennäköisesti se ehdokas, joka onnistuu vakuuttamaan äänestäjät paremmin siitä, että juuri hän on heidän turvallisuutensa paras tae. (Pelli 2016.)

Toisissa ilmoituksissa viitataan sellaisiin yleisiin lausahduksiin, jotka ovat jo muodostuneet sen verran kliseisiksi, ettei niitä koeta tarpeelliseksi kyseenalaistaa:

Yhdysvallat on aina tunnettu eri puolilta maailmaa tulleiden ihmisten sulatusuunina. (Pelli 2016.)

Toiset meistä kaipaavat vahvaa johtajaa hanakammin kuin toiset. (Pelli 2016.)

Edellä lainatuista esimerkeistä viimeinen on paitsi digeettinen ilmoitus, myös tyyli-poikkeama siinä mielessä, että kertoja puhuttelee lukijaa suoraan, joskaan ei yksikön toisessa vaan monikon ensimmäisessä persoonassa, viitaten tarkemmin määrittelemättömään ”meihin”, johon kuuluvat sekä kertoja että lukija. Tekstissä on muitakin tyyli-poikkeamia, joiden kerrontaan heijastuu sen jutun kerronta, johon kyseisessä teemassa viitataan. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa nuoreen Donald Trumpiin viitataan yllättäen miltei hellittelevästi pelkällä etunimellä:

Trumpilla on ilmiöstä myös omakohtaista kokemusta. Hän kasvoi New Yorkin Queensissä. Kun Donald oli pieni poika, alueella asui lähes pelkästään eurooppalaistaustaisia. Nyt Queensin asukkaista valkoisia on alle puolet. (Pelli 2016.)

Osioon on linkitetty Laura Saarikosken kuvailevaan tyyliin kirjoitettu reportaasi Trumpin lapsuuden kotiseudulta. Myös seuraavassa lainauksessa tyylipoikkeaman selittää osioon linkitetty artikkeli, josta ovat peräisin sekä ilmaukset ”aina happy hour” että ”eläkeläisten paratiisi”:

Saarikoski tutustui golfia pelaaviin eläkeläisäänestäjiin Floridassa, joka on yksi vaalin ratkaisevista vaa’ankieliosavaltioista. Eläkeläisten paratiisissa oli aina happy hour, mutta myös paljon ahdistusta ja pelkoa. // ”Clinton on sosialisti, joka avaa rajat pakolaisille. Hänelle mustien henki on tärkeämpi kuin poliisien henki”, totesi kirjeenvaihtajallemme **Dean Liotta**, 68. (Pelli 2016.)

Jutun viimeisessä teemaosiossa on kohta, jossa fokalisaatio vaihtuu kertojasta Saska Saarikosken kautta tapahtuvaksi:

Saarikoski on itse hallissa, jossa Trump väittää olevan parhaillaan 28 000 ihmistä. Halliin mahtuu 14 000 ihmistä, ja Saarikoski näkee omin silmin, että siellä on paljon tyhjää. (Pelli 2016.)

Saska Saarikosken artikkelissa, johon kohdassa viitataan, kerronta on minä-muotoista. Myös tässä kohtaa tyylipoikkeama selittyy siis linkitetyn artikkelin narratiivisella diskurssilla. Yhdessä hypertekstuaalisuuden kanssa tyylipoikkeamat tuovat kerrontaan vaihtelevuutta ja siten lisäävät myös narratiivisuutta.

Mistä Trumpin suosio johtuu? on tässä tutkimuksessa analysoitavista lehtijutuista ainoa, joka ei ole selkeästi kertomus, vaikka se hyödyntääkin joitakin narratiivisia työkaluja etenkin jutun aloituksessa. Jutussa on selkeä konflikti ja näin ollen odotus sulkeumasta, mutta se, saavutetaanko sulkeuma, jätetään pitkälti lukijan päätettäväksi. Jutulla ei ole kovinkaan selkeää tarinaa tai tapahtumakulkua, ja lisäksi lukijalla on mahdollisuus edetä kertomuksessa hyvin monella tavalla, sillä hypertekstuaalisuus mahdollistaa siirtymisen jutusta toiseen oman mielenkiinnon mukaan. Toisaalta narratiivisuuden rooli on tällaisessa hybridijutussa mielenkiintoinen juuri siksi, ettei välitettävänä ole lainkaan varsinaista tarinaa, joka vaatisi kertomista, vaan kerronnallisten keinojen käyttö on vain ja ainoastaan lukijaa muuten uutiselliseen tekstiin sitouttava työkalu.

5 Lukukokemukset

Haastatteluaineiston analyysin tavoitteena on selvittää, millainen kokemus mukaansatempaavaksi koetun lehtijutun lukeminen on ollut, sekä millaiset lehtijutun sisäiset narratiiviset tekijät ja toisaalta lehtijutun ulkoiset, lukijan kokemusmaailmaan liittyvät tekijät ovat vaikuttaneet mukaansatempaavaan lukukokemukseen. Lukukokemuksissa korostui etenkin tiedonetsintä, mikä ei ole yllättävää, kun kyseessä ovat nimenomaan journalististen tekstien lukukokemukset. Tarkastelenkin lukukokemuksia analyysin ensimmäisessä vaiheessa siitä näkökulmasta, kuinka lukijat etsivät lehtijutuista tietoa, ja kuinka tekstien narratiivisuus vaikuttaa tähän tiedonetsintään. Näkökulma yhdistää narratiivista analyysia ja kokemuksen tutkimusta siten, että tarkastelussa on se, kuinka lehtijutut ja niiden narratiiviset ominaisuudet edesauttavat yksilöiden maailmasuhteen muodostumista tiedon näkökulmasta. Tieto ei ole tästä näkökulmasta pelkästään informaatiota, vaan siihen liitetään merkityksiä. Näitä merkityksiä tarkastelemalla päästään kiinni kokemukseen.

Analyysin toisessa ja kolmannessa osuudessa tarkastelen vielä laajemmin sitä, miten lehtijuttujen narratiiviset ominaisuudet ovat vaikuttaneet lukukokemuksiin ja etenkin siihen, millaisia merkityksiä ja tunteita lukukokemuksiin yleisesti on liittynyt. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen narratiivisista ominaisuuksista kerrontaan liittyviä piirteitä. Samalla tarkastelen myös sitä, kuinka nämä piirteet vaikuttavat lukijoiden arvioihin tekstin luotettavuudesta, eli millaisen faktuaalisen statuksen lukijat valitsemilleen lehtijutuille antavat. Neljännessä analyysiluvussa tarkastelen lukukokemuksia vielä fenomenologis-hermeneuttisen ihmiskäsityksen mukaisesti siitä näkökulmasta, kuinka lukijoiden henkilökohtainen eletty elämä eli aiemmat kokemukset ovat vaikuttaneet lukukokemuksiin. Yhdessä nämä neljä analyysiosuutta muodostavat kattavan kuvan siitä, kuinka lukijat käytännössä liittävät merkityksiä journalistiseen narratiiviin ja sitoutuvat siihen.

5.1 Lukeminen tiedonetsintänä

Ensimmäisenä tarkastelen haastatteluaineistoa tiedon etsimisen näkökulmasta. Lukukokemukskertomuksista on eroteltavissa kaksi toisistaan erillistä, joskin ajoittain limittyvää tiedon

etsimisen muotoa. Nimitän näitä muotoja **informaation** ja **ymmärryksen** etsimiseksi. Informaatiota etsiessään lukija tavoittelee ainoastaan uuden tiedon löytämistä, kun taas ymmärrystä etsiessään lukija kaipaa myös syvällisempää suhdetta löytämäänsä tietoon. Tiedon ei myöskään tarvitse ymmärryksen etsimisen tapauksessa olla objektiivista tai yleistettävää, vaan tärkeämpää on tunne siitä, että tieto auttaa yksilöä maailmasuhteen luomisessa esimerkiksi auttamalla lukijaa samaistumaan ja hyväksymään erilaisuutta. Nimenomaan ymmärryksen lisääminen liittyy lukukokemuskertomuksissa lehtijuttuaineiston narratiivisiin elementteihin, kun taas informaation lisääminen liittyy vähemmän narratiivisiin, uutismaisiin tekstiosuuksiin. Havainto on linjassa Silja Juopperin (2018, 69–71) analyysin kanssa, sillä hän havaitsi, että nimenomaan kaunokirjallisten tekstien lukijat kokevat lukemisen auttavan heitä ymmärtämään yhtäältä ympäröivää maailmaa, toisaalta itseään. Samoin lehtijuttujen kohdalla kaunokirjallista journalismia lähestyvä narratiivityyppi koetaan erityisen merkittävänä juuri ymmärryksen näkökulmasta. Lisäksi havainto on linjassa sen useissa tutkimuksissa ja teoreettisissa pohdinnoissa toistuvan ajatuksen kanssa, että narratiivisuus tekee tiedosta ihmismielelle ymmärrettävämpää (Hartsock 2007, 272–273; Heikkinen 2018, 170, 176–177; Herman 2003, 303; Lehtimäki 2009, 32–34).

Neljä viidestä haastateltavasta valitsi luettavakseen lehtijutun, joka rakentuu pitkälti yhden ihmisen elämäntarinan ympärille. Myös viides Donald Trumpin suosion syistä kertova juttu (Pelli 2016) nostaa esille yksittäisten äänestäjien kokemuksia, joskin lyhyesti. Ei siis liene yllättävää, että ymmärryksen etsiminen nousee haastatteluaineistossa esille etenkin siten, että lukijat kokevat ymmärtävänsä jutun lukemisen kautta heille vieraita kokemusmaailmoja. *Isän tyttö* -jutun (Pyykkö 2016) valinnut haastateltava (H1) itsekin arvelee, että juuri narratiivisuus lisäsää ymmärrystä:

Haastateltava (jatkossa H): (...) mun mielestä aina kun on tavallaan tommonen vähän niinku elävään elämään sijoitettu ja tarinamuotoon kirjoitettu juttu niin se on tiettenki, siihen pääsee jotenkin ite niin syvälle mukaan ja pystyy eläytymään sitten siihen, siihen toisen ihmisen tilanteeseen hyvin. (H1, 3.)

Hän kertoo eläytymisen ja ymmärryksen lisääntymisen liittyvän yhtäältä Railin, toisaalta Railin äidin kokemusmaailmaan, ja etenkin Railin äidin osalta hän mainitsee myös tarinan sijoittumisen historialliseen kontekstiin (H1, 3). Kysyttäessä siitä, mitä hän jutun lukemisesta sai, kertoo hän

jutun olevan yksi uusi tarina ”omaan tietovarastoon, että minkälaisia kohtaloita on ollu” (H1, 8). Lukija siis kokee tarinoiden lisäävän tietoa maailmasta, vaikka ne eivät olisikaan yleistettäviä.

Myös *Lajinsa viimeinen* -jutun (Siekinen 2016) valinnut haastateltava (H3, 5) mainitsee, että häntä kiehtoo jutussa juuri se, että päähenkilön tarina on kaukana omasta kokemusmaailmasta, sillä hän ei tunne ketään, jolla olisi ollut vastaavan kaltainen ura. Ehkä voimakkaimmin vieraan kokemusmaailman ymmärtäminen nousee kuitenkin esille *Pohjolan poika* -jutun (Huuhtanen 2016) valinneen haastateltavan (H4) lukukokemuskertomuksessa. Hänen kertomastaan välittyy paitsi toisen kokemusmaailman ymmärtäminen, myös oman kokemusmaailman arvioiminen suhteessa siihen. Esimerkiksi:

H: (...) ja sitte myöskin niinku että mä siinä niinku huom- niinku huomaa tiedostavansa että ite kuuluu siihe ryhmään joka hyötyy tota ni tavallaan rasismista koska on sillä puolella joka on etuoikeutettu ja että jonka oletetaan olevan suomalainen ja ja kiltti [naurahdus] ja jotenki sel-lane että ehkä jos niinku pimeellä kadulla mää tuun vastaan versus sitte tän jutun päähenkilö niin sitte voi olla aika eri suhtautuminen. (H4, 9.)

Hän kertoo lukukokemuskertomuksessaan muun muassa siitä, että Onditin kokemusmaailma on hänelle hyvin vieras yhtäältä siksi, että hän itse on vaaleaihoinen, ja toisaalta siksi, että hän on nainen, ja näin ollen sukupuoleen liittyvä stereotypia kiltteydestä on ehkäissyt ongelmia koulussa ja opiskelussa. Oman ja Onditin kokemusmaailmojen vertailu aiheuttaa epämukavuutta, jota haastateltava ei suoraan mainitse, mutta asiasta puhuessaan hän naurahtelee vaivaantuneesti (H4, 3, 9). Hän kertoo, että yhtäältä Onditin kokemuksista lukeminen aiheutti surua ja ahdistusta kokemusten epäoikeudenmukaisuuden vuoksi, mutta toisaalta vieraasta kokemusmaailmasta oli myös mielenkiintoista lukea. Hän kuvailee tätä mielenkiintoa ”tunnetason mielenkiinnoksi” (H4, 3). Tulkitsen, että tunnetason mielenkiinto viittaa juuri tekstiin sitoutumisen prosessiin ja siihen, että tunteilla on vahva rooli tässä sitoutumisen prosessissa. Tässä tapauksessa tunteet ja ymmärrys liittyvät toisiinsa.

Mistä Trumpin suosio johtuu? -jutun (Pelli 2016) valinneen haastateltavan (H5, 16–17) lukukokemuskertomuksessa toisenlaisten kokemusmaailmojen ymmärtäminen liittyy Trumpin äänestajiin:

H: (...) semmosta niinkun ymmärrystä kyl mä koen että niinkun, et kun tossakin on paljon avattu noit niinkun syitä että niinkun, et ne on hyvin loppujenlopuks inhimillisiä ne tekijät vaikka et mikä näiden ihmisten niinkun vaikka äänestyspäättökseen vaikuttaa (...) ehkä mä oon niin empaattinen ihminen et se herättää mussa niinkun myötätuntoo vaikka mä en oo heidän kanssa samaa mieltä (...) mun mielestä se on tosi tärkeetä et niitäkin tuodaan esiin et helppo olis tuomita vaan ihan suoraan et en voi ymmärtää enkä käsittää (...) (H5, 16–17.)

Viimeinen lausahdus osoittaa haastateltavan lukeneen tekstiä juuri niin kuin jutun aloituksen narratiiviset keinot sitä ohjasivat lukemaan, eli etsimään Trumpin suosion selitykseksi sellaisia syitä, jotka ovat inhimillisesti ymmärrettäviä. Kysyttäessä, kuinka tärkeänä hän pitää sitä, että juttu lisää ymmärrystä, hän kertoo sen olevan todella tärkeää (H5, 17). Hän nostaa ymmärrystä lisänneestä kohdasta esimerkiksi kohtausten, josta oli kerrottu jutussa melko narratiivisesti, vaikkakin lyhyesti:

H: (...) et joku ihminen löytää niinkun [naurahtaen:] jonkin siirtolaisen omasta olohuoneestaan niin totta kai se vaikuttaa [naurahtaen:] sen ihmisen kokemukseen siitä vaikka hän ei olis mikään niinku äärinationalisti, niin et hän on kokenut uhkaa omas kodissaan (...) (H5, 17.)

Pienikin narratiivi voi siis lisätä ymmärrystä ja jäädä mieleen, vaikka pääosa luettavasta jutusta ei olisikaan erityisen narratiivista tekstiä. Tässä tapauksessa yksittäisen ihmisen kokemusmaailman tulkitaan edustavan laajempaa ilmiötä. Tällainen yksittäisen kokemusmaailman yleistäminen on ylipäättään yksi niistä tavoista, joilla haastateltavat kokevat saaneensa jutuista myös laaja-alaisempaa ymmärrystä maailmasta ja sen ilmiöistä.

Isän tyttö -jutun (Pyykkö 2016) valinnut haastateltava (H1, 2) viittaa tällaiseen tulkintaan esimerkiksi kertoessaan, että juttu sai hänet pohtimaan sitä, kuinka paljon Suomessakin on sellaisia lapsia, joiden isä on syystä tai toisesta ulkomailla eikä lapsi ole tästä syystä isäänsä koskaan tavannut. Toiseksi hän näkee Railin ja hänen äitinsä tarinan edustavan myös muita Lapin sodan aikaisia kohtaloita ja muistuttavan siitä, että edelleen on elossa ihmisiä, joihin tuon ajan traagiset tapahtumat vaikuttavat (H1, 2–3). Yleistäminen tapahtuu siis kahteen suuntaan, ja näin tarina lisäsää ymmärrystä mahdollisesti keskenään hyvin erilaistenkin kohtaloiden osalta. Myös *Lajinsa viimeinen* -jutun (Siekkinen 2016) valinnut haastateltava (H3, 1) kertoo, että häntä kiinnosti jutussa etenkin se, millaista luotsin työ ylipäättään on ollut siihen aikaan, kun jutun päähenkilö on ollut työelämässä. Hän viittasi lyhyesti myös siihen, että jutun kautta saa ikään kuin pienen näkökulman kautta tietoa hieman laajemmasta historiallisesta kontekstista (H3, 7).

Myös *Rakas varas* -jutun (Määttänen 2016) valinnut haastateltava (H2) yleistää yksittäisen tarinan esimerkiksi laajemmasta ilmiöstä, joskin kyseisen jutun kohdalla tällainen tulkinta on jo selkeästi rakennettu jutun narratiiviin ja sen voi nähdä jopa koko artikkelin tärkeimpänä funktiona. Ongelman identifioimisen lisäksi haastateltava mainitsee, että juttu herätti pohtimaan sitä, mitä ongelmalle voisi tehdä:

H: No tuota ihan se se minkätakia tää kiinnosti niin on tän ongelman todennäkönen lisääntyminen yleisyys dementikkoja on paljon ja alzheimerintautisia, koko ajan tulee lisää me eletään vanhemmaksi ja näitä ongelmia varmasti tulee, elikkä niinku semmonenkin ajatus tuli että yhteiskunnan pitäis paremmin valmistautua tähän ja jo lainsäädännöllä turvata näitten vanhempien dementoituvien ihmisten elämä ja heidän omaisuutensa myös, et tuota semmonen ajatus tuli mieleen että tulis tää viranomaistoiminta kun vähän ihmetytti niin sitä toivoisin että tämä asia otettais huomioon ja varmaan sitä tehdäänkin kaiken aikaa et tuota, mut kuitenkin niin se oli yks semmonen ajatus mikä täs synty että, tarttis tehdä jotain. (H2, 9.)

Sinänsä kyse ei ole haastateltavalle uudesta tiedosta, vaan hän kertoo itsekin lääkärin ammatissaan kohdanneensa hieman vastaavia tapauksia ja kirjoittaneensa itsekin lääkärinlausuntoja, joiden perusteella viranomaiset tekevät näitä päätöksiä (H2, 7–8). Silti tarinan lukeminen tuntui merkittävältä ja herätti ajatuksia ja tunteita, etenkin ihmetystä. Narratiivisesti kerrottu tarina voisi lisätä ymmärrystä myös silloin, kun sen välittämä informaatio ei ole uutta. Jokainen uusi tarina vaikuttaa siihen suhteeseen, jonka yksilö muodostaa informaatioon ja aikaisempaan tietämykseen asiasta.

Haastateltavat kokevat saavansa lehtijuttujen lukemisesta tietoa myös muutoin kuin erilaisten kokemusmaailmoiden ymmärtämisen kautta. Esimerkiksi *Pohjolan poika* -jutun valinnut haastateltava (H4, 4, 9) kertoo pitäneensä siitä, että jutussa esitetään yleisemmän tason uutismaista informaatiota narratiivin ohessa:

H: Ja mun mielestä ehkä tää jut- täl- tää juttutyyppejä on myös ehkä mulle sellanen et mä pidän tällasista jutuista missä niinku sellanen öö henkilökuva tai semmonen inhimillinen jonkun ihmisen elämän kuvaus kulkee rinnan ja sitte tulee myös tietoa välissä ja tavallaan laajemmin siitä ilmiöstä, niin ni, mä huomaan ehkä et mä muutenki luen tän tyylisiä juttuja. (H4, 4.)

Juuri voimakkaan narratiivinen kehystävä narratiivi Onditin kokemuksista siis auttaa sitomaan yleisemmän tason faktatietoa ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi ja tuomaan kaukaiseltakin tuntuvia asioita lähemmäs lukijaa. Yleisemmän tason informaatio ei jää irralliseksi informaatioksi,

vaan se esitetään Onditin ja muiden elämään vaikuttavina taustatekijöinä. Näin ollen suhteen muodostaminen tuohon informaatioon helpottuu. Haastateltava muodostaa informaatioon suhdetta myös sijoittamalla sitä oman elämänsä narratiiviin:

H: (...) sitte toisaalta myös se, mäen nyt muista niitä lukuja mut että miten moni ihminen on käynyt koulun peruskoulunsa sillä lailla että siellä on ollu öö rotuoppi esillä tai siis sillee ni se tuntuu hurjalta, ja ja vaikka mä oon ite syntyny 92 ni siinä oli et seitkytluvulla vielä niinku niihin aikoihin se ylettää, niin ni sitte mun poikaystävä on syntyny kaheksankytluvulla niin sit se esimerkiks että siitä ei oo ku no reilut kymmenen vuotta [vaivaantunut naurahdus] ni sitte tavallaan että sitä ennen jo on ollu ni se tuntuu ihan käsittämättömältä. Vaikka tietenki nii kyllä hän siinä kestää ku [naurahtaa:] ihminen syntyy ni et menee peruskouluun mut kuitenkin. (H4, 5–6.)

Myös *Rakas varas* -jutun (Määttänen 2016) valinnut haastateltava (H2, 4) mainitsee narratiiviselta tuntuvan tarinan johdattelevan lukemaan myös yleisemmän tason informaatiota välittäviä osuuksia ja arvelee, että ilman tarinallisuutta aiheeseen liittyvä juttu saattaisi jäädä ainakin osalta lukematta. *Mistä Trumpin suosio johtuu?* -jutun (Pelli 2016) lukeneen haastateltavan (H5) lukukokemus poikkeaa siinä mielessä muiden haastateltavien kokemuksista, että ymmärryksen lisääminen liittyy myös sellaisiin asioihin, joista ei tekstissä kerrota mitenkään erityisen narratiivisesti. Sen sijaan, että haastateltava olisi luonut syvällisempää suhdetta saamaansa tietoon lehti-jutun tarjoaman narratiivin kautta, se tapahtuu lukijan oman elämän narratiivin kautta. Haastateltava siis liittää informaation omaan elettyyn elämään ja arkeensa:

H: (...) ihan silleen et haluu ite oppii siitä enemmän ja toisaalta ne on niin paljon niinkun suomessakin ainakin omien perheen ja ystävien kans keskusteluissa niin niin on kyl kiva kartuttaa semmosta omaa tietoa täst asiasta ja myös ymmärrystä, koska moni asia tuntuu itelle ihan käsittämättömältä niin et koen et nää voi myös lisätä sitä ymmärrystä niiden niiden takana (...). (H4, 10.)

Hän kertoo myös, että kiinnostukseen aihetta kohtaan vaikuttaa se, että hän on ollut jo nuori aikuinen lukiessaan aiheesta aikanaan ensimmäisiä kertoja, ja näin ollen hän on seurannut aihetta mielenkiinnolla alusta asti (H5, 12–13). Lisäksi hän kertoo, että Yhdysvaltojen politiikka kiinnostaa, koska sen vaikutukset näkyvät myös Suomessa (H5, 13), ja häntä myös kiinnostaa vertailla Helsingin Sanomien entisen ja nykyisen kirjeenvaihtajan työskentelyä (H5, 12). Lukija muodostaa siis suhdetta tietoon joko lehtijutun narratiivin kautta tai oman elämänsä narratiivin kautta. Silloin, kun kyseessä on narratiivisesti kirjoitettu juttu, lukija muodostaa suhdetta tietoon yleensä

näillä molemmilla tavoilla, ja näin ollen ymmärrys voi olla laaja-alaisempaa kuin ei-narratiivisesti kirjoitettua juttua lukiessa. Ymmärrys koetaan myös sen verran merkittäväksi asiaksi lehtijuttujen lukukokemuksissa, että sen rooli lukijoiden sitouttamisessa on merkittävä.

5.2 Konfliktit, odotukset ja sulkeumat

Aloitan lehtijuttujen narratiivisten ominaisuuksien vaikutusten analysoimisen kiinnittämällä huomiota muihin kuin kerrontaan liittyviin narratiivisiin ominaisuuksiin. Erityisesti konfliktit, odotukset ja sulkeumat vaikuttavat siihen, millaisia ajatuksia ja erityisesti tunteita lukukokemuksiin liittyy. Tunteet ovatkin tarkastelussa erityisen merkittäviä, sillä ne ovat analyysin perusteella yksi keskeinen lukijoita tekstiin sitouttava tekijä. *Isän tyttö* -jutun (Pyykkö 2016) valinnut haastateltava (H1) tekee itsekin tämän tulkinnan omaa lukukokemustaan arvioidessaan:

H: (...) koska sithän se on hyvin kirjoitettu juttu jos, jos se myös herättää niitä, niitä tunteita kun sitten voi, kyllähän tällasestakin aiheesta ois voinu tietysti kirjottaa semmosen hyvin kylmänviileen jutun mutta mun mielestä tässä oli just onnistuttu siinä et se oli tutu niin paljo sitä tavallaan sitä Railin omaa, omaa kertomaa siihen mukaan niin, mun mielestä se on aina kyl yks onnistuneen jutun merkki et se myös niinkun herättää minussa jotain tuntemuksia et onko se sitten iloa tai, tai tota niinkun tässä nyt ehkä vähän semmost surumielisyyttä tai jopa sitä tulee tosi vihaseks [naurahdus] tai muuta niin, niin se on mun mielestä aina silloin onnistunu jos se herättää jotain itsessä. (H1, 10–11.)

Haastateltava kertoo myös, että kertomuksen lukeminen sai hänet tuntemaan surua. Hän kuitenkin tuo heti esille myös sen, että kertomuksen sulkeuma oli ainakin jossain määrin tyydyttävä ja sai aikaan positiivisia tunteita, kun Raili löytää lopulta isänsä, vaikkakaan ei koskaan elossa. Lisäksi hänelle jäi jutusta mieleen erityisesti yhtäältä Railin sinnikkyys etsiä isäänsä, ja toisaalta se, että sinnikkyys palkittiin, kun Raili sai vahvistuksen sille, ettei isä ollut valinnut hänen hylkäämistään, vaan oli menehtynyt. (H1, 1–2.) Sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä ovat siis yhtäältä edes jossain määrin tyydyttävään sulkeumaan päätyminen, toisaalta myös se, että salapoliisi-mallitarina päättyy mallitarinalle tyypillisesti, eli arvoitus ratkeaa.

Hyvin samantapainen kokemus oli myös *Pohjolan poika* -jutun (Huuhtanen 2016) valinneella haastateltavalla (H4). Hänkin kokee, että tarina saavuttaa lopulta jokseenkin onnellisen

päätöksen, vaikka sulkeuma ei olekaan täysin tyydyttävä. Lukemisen aikana hän kertoo tunteensa surua ja ahdistusta (H4, 3). Sulkeumaa hän kuvailee kuitenkin seuraavasti:

H: Ja toisaalta täs oli semmonen kuitenkin musta ihan silleen toiveikas sävy että se kuitenkin niinku asuu niinku Espoossa jossa niinku ainaki tässä ei niinku suoraan kuvata et hänellä ois ongelmatonta ja tälleen siellä mutta just tää loppu niinku että (...) se on niinku saanu olla aika vapaa jotenki siis siitä, tai tästä viimeisestä kappaleesta mulla tulee sellanen niinku vaikutelma et hän on saanu olla aika vapaa sellasesta niinku jatkuvasta rasismista kunnes sit se Ne-Anttila ja telkkari. Mut että, että seki oli jotenki hyvä että tai että koki sellasta niinku toiveikkuutta ja optimismia vaikka sitte myös kyllä raivostuttaa semmonen että eri maantieteellisesti eri paikoissa on niin erilaista olla, olla vähemmistön edustaja. (H4, 4.)

Myöhemmin hän kertoo vielä, että sulkeuma sai tuntemaan huojennusta ja että vaikka aivan viimeisenä jutussa tuodaankin esille negatiivinen kokemus, jäi hänelle kuitenkin sellainen vaikutelma, että loppujen lopuksi Onditille kävi lopulta melko hyvin (H4, 5). Hän myös kertoo pitäneensä siitä, että jutussa on draaman kaari ja näin ollen lukijalle tarjoillaan jonkinlainen loppuratkaisu, vaikka hän toisaalta tiedostaakin sen ”vain” narratiivisesti rakennetuksi:

H: (...) jos vaikka keskustelee jonkun ihmisen kanssa niin sithän aina kuulee sen tarinasta vaan pätkän mut sitte ku täl lukee tälläsen jutun ni sitte useinhan ne muotoillaankin niin et siin on semmonen kaari et se alkaa ja loppuu ja sitte [sanoo nauran:] tavallaan tulee semmonen niinku tyydyttävä olo että tässä oli niinku et vähä niinku sai nähä sen loppuratkasun vaikka eihän me tietä hänen elämän loppuratkasua tai tai se on ollu 2017 ku tää on tehty että missä hän nyt viipottaa, mut että että ehkä se on jotenkin sellanen narratiivi [sanoo nauran:] on niin sellanen ihmismielelle rakas. (H4, 5.)

Rakas varas -juttu (Määttänen 2016) eroaa edellä käsitellyistä siinä, että juttu loppuu avoimeksi jäävään konfliktiin. Tämä on selkeästi vaikuttanut myös jutun valinnan haastateltavan (H2) lukukokemukseen ja etenkin tunteisiin, joita juttu herätti. Hän kertoo jutun lukemisen aikana tunteensa ihmetystä ja jopa vihaa (H2, 1). Hän kertoo ihmetyksen jääneen myös päällimmäiseksi tunteeksi lukemisen jälkeen (H2, 2). Positiivisia tunteita hän ei mainitse. Sulkeuman puuttuminen ohjaa ajattelua siten, että lukijalle jää tunne siitä, että sulkeuma täytyisi vielä saavuttaa, tai kuten kyseinen haastateltava asian ilmaisi: ”tarttis tehdä jotain” (H2, 9).

Lajinsa viimeinen -jutun (Siekinen 2016) Bergforsin työurasta kertova osuus ei sisältänyt kovinkaan merkittävää konfliktia, jolle lukija jäisi kaipaamaan sulkeumaa. Kuten jutun narratiivisten ominaisuuksien analyysissä ilmeni, jutun herättämät odotukset liittyvät etupäässä siihen, että

lukija toivoo saavansa tietoa siitä, millaista on ollut työskennellä luotsina Bergforsin työuran aikaan. Jutun valinnut haastateltava (H3, 1–2) kokee, etteivät nämä odotukset kuitenkaan täysin täyttyneet, mikä sai tylsistymään ja olisi jossain tilanteessa voinut saada jättämään jutun lukemisen kesken. Hän kertoo huomanneensa, etteivät odotukset tule jutun aikana täysin täyttymään kohdassa, jossa kerrotaan Bergforsin työuran loppupuolesta ja sen jälkeen eläköitymisestä (H3, 2). Näin ollen lukijan sitouttamisessa ei välttämättä riitä, että sulkeumat tarjoillaan tekstissä jossain kohtaa, vaan odotusten täyttymistä pitäisi tapahtua tekstin aikana tiheään tahtiin. Tunteiden näkökulmasta haastateltava kertoo, ettei hän pidä itseään kovinkaan tunteellisena lukijana (H3, 7). Hän kuitenkin kertoo lukukokemuksesta tavalla, joka viittaa esteettisen illuusion merkitykseen:

H: (...) menee semmosena niinku pienenä tarinana et vähän niinku et lukis niinku just lyhyen kirjan vaan että, harvemmin kirjojakaan, luen niinku enemmän omaks huvikseni kuin niinku tietääkseni uusia asioita. (H3, 7.)

Mistä Trumpin suosio johtuu -jutussa (Pelli 2016) esitellään heti alkuun kysymys, johon jutun on tarkoitus vastata, sekä ne tunteet, joita aiheen oletetaan lukijassa herättävän. Keskeistä on hämmennys ja ihmettely. Jutun valinnut haastateltava (H5) luki juttua tältä osin juuri niin kuin oli tarkoitettukin, joskin hämmästelyä lisäsi vielä sekin, miten asiat ovat muuttuneet tai jääneet muuttumatta jutun julkaisun jälkeen:

H: Ää no kyl varmaan nyt niinkun tässä tilanteessa kun mä tiesin et mä niinku haluan lukea sen tätä haastattelua varten ja tiesin että sä tuut kysymään kysymyksiä niin kyl myös niinku pureduin niihin fiiliksiin ja just niinku mietin, ja niinkun kyllä ne piti niinkun otteessaan, ja ääm ja sit toisaalta niinku sanoin niin ne oli myös yks syy minkä takia valitsin tän jutun oli just se että halus nähdä et onks asiat muuttunu ja näin, niin myös semmonen mielenkiinto ja se hämmästely niin se kyl piti niinkun otteessaan tossa (...) (H5, 16.)

Kaikista haastatteluista välittyy siis tavalla tai toisella se, että narratiiviset ominaisuudet vaikuttavat lukukokemuksessa nousseisiin tunteisiin, ja nuo tunteet sitouttavat lukijaa tekstiin. Lukukokemuksia määrittää melko vahvasti se, saavutetaanko jutun aikana tyydyttävä sulkeuma odotusten ja kysymysten tasoilla. *Isän tyttö* (Pyykkö 2016) ja *Pohjolan poika* (Huuhtanen 2016) ovat vahvasti narratiivisia juttuja, joiden tarinat rakentuvat huomattavien konfliktien varaan, ja nämä konfliktit päättyvät osittain tyydyttäviin sulkeumiin. Näin ollen lukijoille jää päällimmäiseksi positiivisia tunteita lukemisen päätyttyä. Myös *Rakas varas* (Määttänen 2016) on voimakkaan

narratiivinen ja rakentuu merkittävän konfliktin ympärille, mutta konflikti jää jutun päätteeksi avoimeksi. Lukijalle tästä jää negatiivinen tunne, mikä ohjaa pohtimaan sitä, kuinka ongelmia voisi ratkaista. Sulkeuman jättäminen pois tekstistä voi siis olla tehokas keino lisätä tekstin merkitystä ja vaikutusta. Tekstin on kuitenkin vastattava niihin kysymyksiin, joihin se lupaa vastata: *Lajinsa viimeinen* (Siekinen 2016) ei näitä sulkeumia lukijan mielestä täysin saavuttanut, mikä haittasi tekstiin sitoutumista. *Mistä Trumpin suosio johtuu?* -juttu (Pelli 2016) sen sijaan vastasi paremmin esittämiinsä kysymyksiin ja odotuksiin.

5.3 Kerronta ja arvio luotettavuudesta

Odotusten, konfliktien ja sulkeumien lisäksi kerrontaan liittyvät narratiiviset ominaisuudet vaikuttavat merkittävästi siihen, millaiseksi lukukokemus muodostuu. Kerronnalla on analyysin perusteella myös suuri vaikutus siihen, miten luotettavana haastateltavat juttuja pitävät, eli millaisen faktuaalisen statuksen he tekstille antavat. Toisaalta haastateltavat nostavat esille myös muita kuin kerrontaan liittyviä kriteerejä luotettavuudelle. Kerronnalla on vaikutusta lukukokemukseen paitsi luotettavuuden, myös esimerkiksi esteettisen illuusion syntyminen näkökulmasta. Esimerkiksi *Isän tyttö* -jutun (Pyykkö 2016) valinnut haastateltava (H1) kuvailee tekstiä seuraavasti:

H: (...) se oli mun mielestä kiva et tää oli tää nainen [Raili] saanu itse tässä myös silleen niinku et tuntu et tää nainen oli paljon äänessä tässä, tässä jutussa että, mun mielestä silleen kivaa, kivaa kieltä ja helppo, helppolukusta ja ja tota ää semmosta et siihen pääsi hyvin siihen tarinaan mukaan. (H1, 3.)

Railin äänellä haastateltava tuskin viittaa pelkästään suoriin sitaatteihin, sillä jutussa on välillä pitkiäkin osuuksia, joissa suoria sitaatteja Raililta ei ole käytetty. Enemmän vaikutusta lienee jutun fokalisaatiolla ja sillä, että kertoja on myötämielinen Railin ajatuksia kohtaan. Haastateltava kokee saaneensa jutusta hyvän kuvan myös Railin isästä, toisaalta tiedostaen myös sen, että todellinen Franz Bohak ja Railin kuvitelma isästä ovat erillisiä entiteettejä:

H: (...) vaikka tää isähän nyt oli näistä se kaikista ehkä kaukaisin koska tämä nainenhan ei ollut itse isäänsä koskaan tavannut niin silti mun mielestä siitä isästäkin sai kumminkin semmosen tällaisen jutun perusteella hyvän kuvan et millanen hän on sitte ollu, tai ainakin että millanen hän

on sitten ollut tän tyttären kuvitelmissa ja näin edelleen niin mun mielestä kyllä hyvin, hyvin sai kuvan. (H1, 4.)

Haastateltava kuvailee kerrontaa myös mukaansatempaavaksi ja kertoo uppoutuneensa tarinaan (H1, 4). Jossain vaiheessa lukemista esteettinen illuusio hieman särkyi, mahdollisesti jonkin kerronnassa tapahtuneen muutoksen seurauksena, kun haastateltava havahtui yllättäen näkemään jutun kertojan erillisenä entiteettinä (H1, 5). Kerronnan etäisyyden ei sinänsä pitäisi vaikuttaa esteettiseen illuusioon, mutta siinä yllättäen tapahtuva muutos saattaa havahduttaa siihen huomioon, ettei jutun päähenkilö olekaan yhtä vahvasti vaikuttamassa kerrontaan kuin lukija siihen asti on mieltänyt. Mikäli tämä koetaan pettymyksenä, voi esteettinen illuusio kärsiä.

Sama haastateltava kertoo narratiivisen tekstin luotettavuudesta ja uskottavuudesta tavalla, joka vertautuu Lassila-Merisalon (2009, 76–78) huomioon siitä, että kaunokirjallisen, pääosin mimeettiseen kerrontaan perustuvan journalistisen tekstin lukija antaa enemmän totuusarvoa juuri mimeettiselle kerronnalle kuin digeettiselle kerronnalle. Haastateltava (H1, 6) katsoo, että narratiivisuus lisää kyseisen tekstin totuusarvoa ja syventää ymmärrystä, mutta toisaalta edellytyksenä uskottavuudelle on myös, että narratiivi sopii yhteen lukijan aiemman tietämyksen kanssa.

Myös *Pohjolan poika* -jutun (Huuhtanen 2016) valinnut haastateltava (H4, 9) kertoo, että Onditin tarina on uskottava osaltaan siksi, ettei vastaavien kokemusten olemassaolo tullut uutena tietona. Kerrontaa hän kuvailee soljuvaksi, eikä hän kuulemma kiinnittänyt siihen lukiessaan juuri huomiota. Hän ei vaadi kertojalta objektiivisuutta, vaan kertoo ajattelevansa yhä enenevässä määrin, ettei objektiivisia kertojia ole olemassa. Hän kertoo pitävänsä juttua yleisesti ottaen sekä erittäin luotettavana että erittäin informatiivisena. (H4, 7–8.) *Lajinsa viimeinen* -jutun (Siekkinen 2016) valinnut haastateltava (H3, 4) ei myöskään kiinnittänyt kerrontaan erityisesti huomiota. Hän pitää narratiivista kerrontaa ja kertojan myönteistä suhtautumista Bergforsin juttutyypin sopivana (H3, 4–5). Hän ei kuitenkaan näe Bergforsin tarinaa yleistettävänä kuvauksena luotsin ammatista (H3, 6). Tarinan yleistettävyyttä voikin olla vaikea arvioida, mikäli lukijalla ei ole aiheesta riittävästi aikaisempaa tietoa, eikä tietoa myöskään tarjota narratiivin ohessa. Kertomuksen tehtäväksi jää tällöin pääasiassa viihdyttäminen, ja lukijan tekstille antaman faktuaalisen statuksen merkitys jää vähäiseksi.

Rakas varas -jutun (Määttänen 2016) valinnut haastateltava (H2, 3) nostaa kerronnasta esiin sen narratiivisuuden ja mainitsee, että kyseessä on ”varoittava tarina”. Varoittavaa kertomusta voisi-kin pitää mallitarinana, jonka päälle jutun narratiivi rakentuu. Haastateltavan lukukokemukseen vaikuttikin merkittävästi se, että kertomuksen varoitus tuntui omakohtaiselta:

H: No tietysti tää jo seittemääkymppiä lähestyvä ikä, ja tuot ja on ajatuksena ollu että pitä-
nä edunvalvonta-asiat niinkun tehdä hyvissä ajoin nyt kun ollaan plus tietysti perinnönjako
ynnä muut asiat et pitä hoitaa niin kauan kun ollaan vaimon kanssa tolkussa vielä niin tota
ei tarvi sitten poikien riidellä [naurahtaen:] sit kun meiltä tolkku lähtee jommalta kummalta
tai henki niin se sen takia se oli puhutteleva (...) (H2, 7.)

Haastateltava ei tee eroa kertojan ja kirjoittajan välille. Kerrontaa ja kertojan asemoitumista hän pitää neutraalina, jopa viileänä, mutta kuitenkin sellaisena, että loppupeleissä kertojan asenne tapahtumia kohtaan välittyy tekstistä. Se, että jutun kirjoittanut toimittaja on hänelle jo aiempien lukukokemusten kautta tuttu, lisää hänestä tekstin uskottavuutta. (H2, 4–5.) Luotettavuuden arviointiin vaikuttaa myös jutun sopiminen yhteen aikaisemman tiedon kanssa sekä se, että juttu on ilmestynyt lehdessä/liitteessä, johon haastateltava yleisesti luottaa instituutiona (H2, 6).

Mistä Trumpin suosio johtuu? -jutun (Pelli 2016) kerronta poikkeaa monin tavoin muiden aineiston juttujen kerronnasta. Jutun valinnut haastateltava (H5, 3) kertoo kiinnittäneensä huomiota siihen, että jutun kappaleet ovat melko lyhyitä, mikä on sanomalehtien verkkosivuilla julkaistavissa jutuissa yleistä. Hypertekstuaalisuuden haastateltava kokee tekstiä rikastavana ominaisuutena, ja teemojen numerointia hän pitää hyvänä rakenteena (H5, 3). Vaikka juttu on tähän tutkimukseen valituista jutuista vähiten narratiivinen, kiinnitti haastateltava kuitenkin kerronnan narratiivisuu-teen huomiota. Kokemukseen vaikutti silmiinpistävästi se, että aihetta on jutussa lähestytty ikään kuin kahden kertojatason kautta, sillä juttu perustuu aikaisemmin ilmestyneiden juttujen referoinnille:

H: (...) Mutta tota niinkun ehkä se just et hän [kertoja/kirjoittaja] on vähän ylimääräinen tai sil-
lee, ois ehkä voinu niinku Laura Saarikoski itse kirjottaa tän jutun tavallaan niistä mitä hän on
tehny, että just niinku vähän sanoin et se tuntuu vähän ylimääräiselt nyt tää yks tähän tai ta-
vallaan hän jää aika sinne taakse koska kuitenkin kaikki mitä täs kerrotaan on näiden Saari-
koskien joko heidän niinku juttuja tai heidän näkemyksiä (...) (H5, 9.)

Lassila-Merisalonen (2009, 76–78) tulkin mukaan sellaisissa perinteisissä lehtijutuissa, joissa käytetään etupäässä digeettistä kerrontaa, juuri kerron digeettisyys lisää tekstin totuusarvoa. Tämän tutkimuksen lehtijutuista juuri *Mistä Trumpin suosio johtuu?* (Pelli 2016) sisältää eniten digeettistä kerrontaa ja on vähiten narratiivinen. Jutun valinnut haastateltava (H5, 3–5) pitääkin juuri mahdollisimman neutraalia kerrontaa luotettavuutta lisäävänä tekijänä ja vaatii tällaista otetta etenkin juuri Helsingin Sanomilta. Jutun tyyli- ja muotoilut kiinnittivät haastateltavan huomion vähemmän neutraaleina osuuksina, esimerkiksi:

H: (...) Niin tässä sitten kun kerrotaan siitä aiemmasta jutusta tästä reportaasista öö Floridasta niin sitten sanotaan että tai mun piti lukee tää monta kertaa tää niinkun kappale ää Floridassa eläkeläisten paratiisissa oli aina happy hour mutta myös paljon ahdistusta ja pelkoa. Niin sitten mun piti lukee se niinku et aa niin tällä viitataan siihen vanhaan juttuun mutta että tommonen niinkun niin et happy hour ei se ota niinkun kantaa mihinkään mutta sillä oletetaan että se lukija tietää aika paljon (...) Niin sit ainakin ite kiinnitin tollaseen huomiota et, mielenkiintoinen valinta tai jotenki tälle. (H5, 5.)

Haastateltava tuo esille, että luotettavuuden arvioinnissa vaikutusta on myös sillä, onko äänessä sellainen henkilö, jolla on kyseisessä jutussa lukijan arvion mukaan oikeus puhua. Tämä vaikuttaa myös siihen, millaisia tunteita lukukokemus herättää:

H: (...) ite ehkä sitten ärsyynnyin siitä että sitten piti vielä tuoda tää niinkun Saska siihen loppuun vaikka niinkun Laurakin oli tehnyt vähän samantyyppisiä artikkeleita niin tavallaan et musta se oli vähän tarpeeton nosto siihen loppuun että jos kerran puhutaan tän Lauran tekemistä artikkeleista niin sitten niitä olis varmasti riittänyt siihen loppuun asti. Mutta se on ehkä mun [nauraen:] henkilökohtainen antipatia Saska Saarikoskea kohtaan [nauraa]. (H5, 8.)

Kerronta vaikuttaa siis lukukokemukseen esimerkiksi kertojan, fokalisaation ja kerronnan etäisyyden kautta, ja se vaikuttaa sekä esteettisen illuusion syntymiseen että säilymiseen. Luotettavuuteen kerronta vaikuttaa etenkin niin, että vähemmän narratiiviselta tekstiltä vaaditaan enemmän neutraalisuutta, kun taas narratiivisempaan kerrontaan nojaavassa tekstissä subjektiivisuus ei ole ongelma ja saattaa jopa parantaa lukijan tekstille antamaa faktuaalista statusta. Edellytyksenä tälle on kuitenkin se, että lukijalla on riittävästi tietoa kontekstista, johon tarina sijoittuu, ja että tarina sopii yhteen tuon aiemman tietämyksen kanssa.

5.4 Eletty elämä ja lukukokemus

Siihen, millainen lukukokemus minkä tahansa lehtijutun lukeminen on, vaikuttaa lehtijuttuun liittyvien sisäisten tekijöiden lisäksi aina myös se, että lukija lukee tekstiä aina omasta minästään käsin. Lukijat liittävät lukukokemukset osaksi yleisempää, oman elämänsä narratiivia. Tarkastellen analyysin lopuksi vielä lyhyesti sitä, kuinka haastatellut lukijat nostavat lukukokemuksista kertoessaan esille aikaisempia kokemuksiaan, jotka heille tulivat mieleen juttuja lukiessa tai siitä kertoessa. Se, kuinka lukijat luovat merkityssuhteita lehtijutun sekä omien aikaisempien kokemustensa ja oman minänsä välille, vaikuttaa lukukokemuksen merkityksellisyyteen juuri kyseiselle lukijalle, ja toimii näin vahvana sitouttavana tekijänä.

Rakas varas -jutun (Määttänen 2016) valinnut haastateltava (H2, 7–8) esimerkiksi kertoo, että jo jutun muistilappukuvitus yhdistettynä jutun aiheeseen toivat mieleen yksityiskohtaisen mielikuvan omasta kokemuksesta, ja tämä oli yksi niistä tekijöistä, jotka saivat hänet valitsemaan juuri kyseisen lehtijutun. Hän kuvailee miellelyhtymää seuraavasti:

H: No esimerkiksi se että tuota mie oon oon tota nyt eläkkeellä mutta toiminu lääkärinä ja mul on sukulainen, kaukanen sukulainen tuli vastaanotolle ja häne häneltä tippu näitä muistilappuja käsilaukusta ja ja tuota todettiin että jaha nyt ollaan jo aika pitkällä jo ja, hän oli vakavasti sairastunu ja eikä myös elänykkää pitkään sen jälkeen et ihan tän Alzheimerin taudin takia niin semmonen vaikka nyt meidän suvussa ei tää yleistä ole mutta se oli niinkun semmonen tausta jo sieltä (...) (H2, 7–8.)

Pohjolan poika -jutun (Huuhtanen 2016) valinnut haastateltava (H4) kertoo yksityiskohtaisesti kahdestakin omasta kokemuksesta, joiden hän uskoo vaikuttaneen lukukokemukseen. Ensimmäinen näistä liittyy tilanteeseen, jossa hän meinasi itse sortua hieman samankaltaiseen stereotyyppiseen ajatteluun, josta jutussa kerrotaan:

H: (...) mä ajattelin yhtä mun niinkun kaveria kun mä luin tätä koska kun mä oon tavannu hänet eka kertaa, hän on mun kaverin kaveri, ja tota niin hän on adoptoitu muualta mut hän tota ni on [Suomalaiselta paikkakunnalta] ja puhuu sitä murretta tavallaan et hän on vähän samankaltanen tapaus että, mut sit kuitenkin niinkun erilainen ihonväri ja niinku näyttää erilaiselta, niin mä muistan aina kun mä niinku tapa- näin mun kaverin öö yliopistoruokalassa ja sit se toinen tyyppi oli siinä just tää [nimi] niin ni sitte sitte niinku ku ku mä näin hänet ekaa kertaa niin sitte niinku ensimmäisenä meinas rueta puhuu englantia hänelle, mut sitte se mun kaveri ehätti ensin ja jotenki se varmaan ties sen että siinä on sellanen riski, ja tota ni sit sit

murtaen vastas sieltä ja esitteli ittensä ja näin että, et ehkä jotenki myös sellanen linkki tässä oli jotenki omas mielessä ja niinku lukiessa. (H4, 2.)

Mielleyhtymä aikaisempaan kokemukseen liittyy tapahtumien samankaltaisuuden lisäksi todennäköisesti myös siihen, että haastateltava ylipäättään tekstiä lukiessaan pohti myös omaa miinänsä ja kokemusmaailmaansa suhteessa jutussa kerrottuun. Haastateltava kertoo lukukokemuskertomuksessaan myös toisesta kokemastaan tapahtumasta, jota hän pohti lukemisen aikana. Hän pysähtyi kysymään eksyneeltä vaikuttaneelta ulkomaalaistaustaiselta vaikuttaneelta mieheltä, tarvitsiko tämä apua, ja päätyi majoittamaan tämän kotiinsa. (H4, 13) Kaikki sujui hyvin, mutta haastateltava kertoo myös pohtineensa, millaisissa tilanteissa uskaltaisi tarjota apuaan ja millaisissa ei, ja mitkä tekijät tähän vaikuttavat:

H: (...) kavereitten kaa juteltiin möhemmin sit siinä niinku heillä oli niinku kotona et miten tossa tilanteessa niinku tavallaan kannattas toimia että jotenki, et oisko se ollu eri, hän oli esimerkiksi tosi sellanen pieni ja hintelä niin sit et oisko se ollu eri jos se ois ollu joku ihan hullu skrode sellanen vahvempi ja totta kai tässä vaikuttaa myös niinku sukupuoliasetelmat ja näin että, ja myös se realiteetti et yleensä vaan miehet on vahvempia kun naiset tavallaan et sit jos niinku oikeesti huonosti kävis mut että, että sit siinäki tilanteessa se oli niinku oikeesti tyyppi joka tartti niinku apu apua sillä oli pattitilanne, eikä niinku silleen sen ihmeellisempää. (H4, 13–14.)

Narratiivisesti kerrotun tarinan luomat mielleyhtymät aikaisempiin kokemuksiin edistävät siis syvällisempää ymmärrystä aiheesta ja kannustavat pohtimaan aihetta. Myös *Mistä Trumpin suosio johtuu?* -jutun (Pelli 2016) valinnut haastateltava (H5, 15) mainitsee, joskin ohimennen, ajatteleensa omia muistojaan, kun jutussa mainittiin WTC-iskut, ja tätä kautta tulleet pohtineeksi sitä, kuinka pitkään vastaavanlaiset kokemukset vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen.

Haastateltavista kaksi mainitsee myös, että jokin jutussa mainittu paikka tai paikkakunta on heille tuttu (H3, 1; H4, 1, 9). *Lajinsa viimeinen* -jutun (Pelli 2016) valinnut haastateltava (H3, 1) jopa kertoo, että paikan tuttuus oli yksi merkittävimmistä tekijöistä, jotka saivat hänet tarttumaan juuri kyseiseen juttuun:

H: (...) ku mä oon jonkun verran tuolla Kemiönsaarella muutenki liikkunu ja en niinku tästä oo hirveesti tienny, ni se niinku tossa otsikossa et se on kemiönsaarelainen niin heti niinku herrätti huo- mielenkiinnon se (...) (H3, 1.)

Narratiivisen kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta tällaisen paikallisuuden merkitystä voi hahmottaa yhtäältä sitä kautta, että lehtijutun narratiivi on näin helpompi sijoittaa osaksi oman elämän narratiivia, ja toisaalta sitä kautta, että todellisen paikan tuttuus auttaa rakentamaan lehtijutun narratiivin tarinamaailmaa. Molemmat näistä puolista ovat myös lukijaa tekstiin sitouttavia tekijöitä.

6 Narratiivisuus sitouttaa ja lisää ymmärrystä – myös journalismissa

Analyysin tuloksista voi tehdä sen johtopäätöksen, että journalististen tekstien narratiivisuudella on huomattava merkitys siihen, kuinka lukijat tekstiin sitoutuvat ja kuinka mielekkääksi he lukemisen kokevat. Kyse ei suinkaan ole siitä, että lukijat hakisivat journalistiselta tekstiltä vain kevyttä viihdettä, vaan narratiivisuus on myös tiedon omaksumista ja ymmärtämistä lisäävä ominaisuus. Huomionarvoista on jo se, että viidestä haastateltavasta neljä valitsi luettavakseen sellaisen lehtijutun, joka on huomattavasti perinteistä uutista narratiivisempi, ja tuo narratiivisuus koettiin positiivisena ja sitouttavana ominaisuutena. Myös viides haastateltava, joka valitsi luettavakseen vähemmän narratiivisen jutun, kiinnitti huomiota tekstin narratiivisuuteen ja kuvaili tekstin kirjoitustyyliä kerronnalliseksi.

Narratiivisuuden lisäämiseksi yksi hyvin toimiva keino on kertomuksen ajallisella ulottuvuudella leikittely. Yksikään haastateltava ei tuonut esille, että tekstin seuraaminen olisi ollut hankalaa tai epämukavaa, vaikka ajallista leikittelyä olisi ollut paljonkin. Ajallinen leikittely tapahtui lehtijutuissa kahdella eri tavalla. Ensinnäkin kertomuksessa saatettiin käyttää erilaista aikarakennetta kuin missä kerrotut tapahtumat ovat tapahtuneet. Jutuissa käytettiin esimerkiksi takaumia sekä eri aikatasoille sijoittuvia kehystäviä narratiiveja. Toiseksi narratiivisuutta oli lisätty ajallisen ulottuvuuden venymisellä ja tihentymisellä, kun tapahtumaketjuja kuvattiin välillä hyvinkin nopeasti, välillä yksittäiseen hetkeen pidemmäksi aikaa pysähtyen. Näissä pysähtyneissä kohtauksissa saatettiin myös käyttää eri aisteihin perustuvia kuvailuja, jotka maalasivat paitsi ajallista, myös tilallista ulottuvuutta. Kaikki nämä narratiivisuutta lisänneet keinot edesauttoivat lukijoiden sitoutumista kyseisiin teksteihin.

Haastateltavat pitivät miellyttävänä myös sitä, että kun kerrottiin yksityishenkilöiden kokemuksista ja ajatuksista, niistä kerrottiin tavalla, joka toi yksityishenkilöt lähelle lukijaa. Erilaisten kokemusmaailmojen ymmärtäminen koettiin tärkeäksi. Lehtijutuissa oli käytetty tämän aikaansaamiseksi erilaisia keinoja, kuten fokalisaation vaihtelua kertojan ja eri hahmojen välillä, kertojan myötämielistä suhtautumista hahmoja kohtaan, vapaan epäsuoran kerronnan hetkittäistä hyödyntämistä sekä sellaisten täydentävien tapahtumien sisällyttämistä juttuun, jotka inhimillistivät

hahmoja. Nämä kaikki ovat keinoja, jotka ovat tyypillisiä esimerkiksi kaunokirjallisille narratiiville, mutta varsin epätyypillisiä perinteisille koviille uutisjutuille. On kuitenkin huomioitava, että nämä keinot koettiin myönteisiksi nimenomaan yksityishenkilöiden henkilökohtaisista kokemuksista kerrottaessa. Kaiken tyyppisiin journalistisiin teksteihin tämän tyyppiset kerronnalliset keinot eivät tietenkään sovi, eivätkä lukijatkaan niitä todennäköisesti kokisi myönteisinä kaikissa yhteyksissä.

Erityisen narratiivisissa kohtauksissa oli toisinaan käytetty myös kuvitteellisia kohtauksia, joita oli kuvailtu tarkasti. Saatettiin kuvailla esimerkiksi juttua varten haastatellun henkilön muistoja tai eräänlaisia tyyppikohtauksia, jollaisia hahmot oletettavasti ovat kokeneet. Hahmojen lisäksi jutuissa saattoi esiintyä myös muita entiteettejä. Lukukokemuskertomuksissa kuvitellut kohtaukset tai ei-hahmo-entiteetit eivät nousseet erikseen esille, mutta koska nekin lisäävät tekstiin narratiivisuutta, on niilläkin merkitystä tekstiin sitoutumisessa. Narratiivisuutta oli toisinaan lisätty myös tyylipoikkeamien avulla, mikä on haastatteluaineiston perusteella riskaabeli työkalu, sillä ainakin yksi haastateltava koki valitsemansa jutun tyylipoikkeamat häiritsevinä. Yhdessä jutussa oli käytetty myös hypertekstuaalisuutta eli juttuun oli linkitetty muita narratiiveja, minkä haastateltava koki positiivisena. Omakohtaisuus, tutut paikat sekä lukiessa syntyvät mielleyhtymät aikaisempiin kokemuksiin näyttävät myös olevan merkittäviä lukijoita tekstiin sitouttavia tekijöitä, ja ne myös kannustavat kriittiseen pohdintaan ja edistävät syvällisempää ymmärrystä. Tällaisten mielleyhtymien tietoinen hyödyntäminen tekstiä tuottaessa on toki vaikeampaa, joskin lukijakunnan tunteminen voi tässä osaltaan auttaa.

Konflikteilla ja niiden sulkeumilla on odotetusti suuri merkitys sille, millainen kokemus jutun lukeminen on. Ne ovat erityisen merkittäviä lukukokemuksessa heräävien tunteiden näkökulmasta. Konfliktit herättävät periaatteessa negatiivisia, mutta kuitenkin sitoutumiseen ja mukana-satempaavuuteen myönteisesti vaikuttavia tunteita, kuten surua, vihaa ja hämmästyä. Mikäli näitä tunteita herättävät konfliktit päättyvät edes osittain tyydyttäviin sulkeumiin, jää lukijoiden mieleen kuitenkin päällimmäiseksi positiivisia tunteita. Avoimeksi jäävä konflikti puolestaan jättää negatiiviset tunteet päällimmäisiksi, mikä suuntaa lukijan ajattelua siten, että se kannustaa pohtimaan konfliktin aiheuttaneille ongelmille ratkaisuja. Näin avoimeksi jäävä konflikti voi tehdä lehtijutusta erityisen vaikuttavan.

Huomionarvoista on sekin, että mikäli jutun tarinaan ei sisällynyt konflikteja tai niitä ei haluttu korostaa, oli jonkinlainen konflikti tai ainakin vastakkainasettelu kuitenkin rakennettu juttuun. Lehtijutut hyödynsivät enemmän tai vähemmän tietoisesti myös tuttuja mallitarinoita, jotka edistivät lukijoiden sitoutumista. Lukukokemuksiin liittyy muitakin odotuksia kuin odotuksia keskeisten konfliktien sulkeumista. Lukijat odottavat saavansa lukemisen aikana vastauksia keskeisiin kysymyksiin, ja näiden odotusten täyttyminen on merkittävässä roolissa sitoutumisprosessissa. Jos odotukset eivät täyty, haittaa tämä sitoutumista huomattavasti. Lehtijutuissa lukijoiden odotuksia oli usein jo juttujen alkupuolella suunnattu esittämällä ne kysymykset, joihin jutun on tarakoitus vastata.

Lehtijuttujen luotettavuuden arvioinnissa ne haastateltavat, jotka olivat valinneet luettavakseen erityisen narratiivisia juttuja, pitivät näissä jutuissa käytettyä kerronnan tyyliä luotettavuutta lisäävänä tekijänä. Uutismaisimman jutun valinnut haastateltava puolestaan piti luotettavana mahdollisimman objektiiviselta ja neutraalilta kuulostavaa kerrontaa. Kaikki haastateltavat pitivät lukemiaan tekstejä luotettavina, mikä on toki oletettavaakin, koska muutoin he tuskin olisivat kyseisiä tekstejä valinneet: luottamus tekstiin on siis ilman muuta sitouttava tekijä. Luotettavuuden arvioimiseen vaikuttaa ehkä jopa kerrontaa enemmän luottamus toimittajia ja sanomalehteä kohtaan. Lisäksi siihen, että yksityishenkilöiden tarinat tuntuvat luotettavilta ja uskottavilta, vaikuttaa erityisesti narratiivin sopiminen yhteen lukijan aiemman tietämyksen kanssa. Sellainen kertomus, joka poikkeaa yleisestä diskurssista tai liittyy vähän tunnettuun aiheeseen, vaatisikin tuekseen enemmän todisteita saadakseen lukijalta hyvän faktuaalisen statuksen.

Ymmärryksen lisääminen on haastateltavien lukukokemuskertomuksissa keskeisessä roolissa. Lehtijuttujen koetaan ja toivotaan lisäävän ymmärrystä vieraita kokemusmaailmoja sekä ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä kohtaan. Tekstin narratiivisuus lisää kokemusta ymmärryksestä monin tavoin. Yksittäisten ihmisten henkilökohtaisista kokemuksista lukeminen on mielekästä yhtäältä juuri siksi, että tällaisten kertomusten lukeminen lisää ymmärrystä. Ymmärrystä lisäävän tiedon ei ole pakko olla yleistettävää, joskin lukijat yleensä kaipaavat jutuilta myös yleisempää informatiivisuutta. Joka tapauksessa narratiivit ja ymmärrys liittyvät selkeästi toisiinsa, ja ymmärryksen lisääminen osaltaan perustelee narratiivien käyttöä journalismissa. Journalismin, narratiivien ja ymmärtämisen suhdetta olisikin mielekästä tutkia enemmänkin, esimerkiksi

vertailemalla narratiivista ja perinteistä, kovaa journalismia tiedon ja ymmärtämisen näkökulmasta. Tämän tutkimuksen perusteella on kuitenkin selvää, että narratiivisuutta on mahdollista hyödyntää toimivasti, kun tavoitteena on tuottaa syvällistä ymmärrystä ja pohdintaa herättävä journalistinen teksti.

Kirjallisuuslähteet

Abbott, H. Porter 2008: *The Cambridge Introduction to Narrative*. Toinen laitos. Cambridge: Cambridge University Press.

Brummett, Barry 2019: Theories, Methods, Techniques. Teoksessa: *Techniques of Close Reading*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. E-aineisto, luotu 18.5.2021. Sivut e-aineistossa 1–18, vastaa painetussa 25–44. URL: <https://www-doi-org.ezproxy.uef.fi:2443/10.4135/9781071802595>.

Eronen, Risto 1991a: *Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajana: Metodikokeilua ja -kriittiköä : Helsingin Sanomien eduskuntavaaliuutisten 1987 tarkastelua*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Eronen, Risto 1991b: Narratologian rajat : Kohti tekstin aukkoisuuden ongelmaa. *Tiedotustutkimus* 14.2 : 53–63.

Freeman, Mark 1997: Why Narrative? Hermeneutics, Historical Understanding, and the Significance of Stories. Teoksessa: *Journal of Narrative and life History*. 7.1–4, sivut 169–176.

Frus, Phyllis 1994: *The Politics and Poetics of Journalistic Narrative: The Timely and the Timeless*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hartsock, John C. 2007: "It Was a Dark and Stormy Night" : Newspaper Reporters Rediscover the Art of Narrative Literary Journalism and Their Own Epistemological Heritage. *Prose Studies* 29.2: sivut 257–284.

Heikkinen, Hannu 2018: Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, sivut 170–187.

Herman, David 2003: Regrounding Narratology : The Study of Narratively Organized Systems for Thinking. Teoksessa: Toim. Kindt, Tom & Müller, Hans-Harald: *What Is Narratology: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Walter de Gruyter, sivut 303–332.

Jannidis, Fotis 2003: Narratology and the Narrative. Teoksessa: Toim. Kindt, Tom & Müller, Hans-Harald: *What Is Narratology: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Walter de Gruyter, sivut 35–54.

Johnston, Jane & Graham, Caroline 2012: The New, Old Journalism : Narrative Writing in Contemporary Newspapers. *Journalism Studies* 13.4: sivut 517–533.

JSN 2013: Journalistin ohjeet. *Julkisen sanan neuvosto*. URL: https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/. Viitattu 5.5.2021.

Juopperi, Silja 2018: Lukemisen merkitys ja muutos lukukokemuskertomuksissa. *Kasvatus & Aika : Kasvatuksen Historiallis-yhteiskunnallinen Julkaisu* 12.2: sivut 62–76.

Kramer, Mark 2000: Narrative Journalism Comes of Age : Some find it hard to accept. Others embrace it. *Nieman Reports; Cambridge* Vol. 54, Iss. 3: sivut 5–8.

Kunelius, Risto 1993: Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. *Tiedotustutkimus* 16.2: sivut 33–45.

Kunelius, Risto 1996: *The News, Textually Speaking: Writings On News Journalism and Journalism Research*. Tampere: University of Tampere.

Kärki, Anita 2004: *Sivusta seuraten : Sanomalehti lukijoiden kertomuksissa*. Jyväskylä: Minerva.

Laine, Timo 2018: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Valli, Raine & Aaltola, Juhani: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle*

tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus 2018, sivut 29–50.

Lassila-Merisalo, Maria 2009: *Faktan ja fiktion rajamailla : Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Lehtimäki, Markku 2009: Fiktiivisen kertomuksen analyysi ja tulkinta : Klassisen ja jälkiklassisen narratologian arviointia. Teoksessa: Toim. Hägg, Samuli; Lehtimäki, Markku & Steinby, Liisa: *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2009, sivut 28–49.

Media Audit Finland 2021: Suomalaisten vahva enemmistö lukee sanomalehtiä päivittäin ja aikakauslehtiä kuukausittain. *Media Audit Finland Oy:n verkkojulkaisu* 9.2.2021. URL: <https://mediaauditfinland.fi/2021/02/09/suomalaisten-vahva-enemmisto-lukee-sanomalehtia-paivittain-ja-aikakauslehtia-kuukausittain>. Viitattu 5.5.2021.

Pietilä, Veikko 1995: *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista: Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisuja, sarja A 86/1995.

Prince, Gerald 1982: *Narratology: The Form and Functioning of Narrative*. Berliini: Mouton.

Reunanen, Esa 1994: Poliitiikkaa uutisessa ja vähän ulkopuolellakin : Analyysivälineitä tekstin agenttien suhteiden erittelemiseksi. *Tiedotustutkimus* 17.4 : sivut 43–59.

Reunanen, Esa 2003: *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna : Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ridell, Seija 1994: *Kaikki tiet vievät genreen: Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen raja-
maastossa*. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisuja, sarja A 82/1994.

Squire, Corienne 2013: From Experience-Centred to Socioculturally-Oriented Approaches to Narrative. Teoksessa: *Doing Narrative Research*. 2. painos. Los Angeles: SAGE, sivut 47–71.

Shaw, Donna 2006: Remaking the Front Page : As They Struggle to Stem the Circulation Decline, Newspapers Are Taking New Approaches to What They Put on Page One. *American Journalism Review*, vol. 28, no. 3, sivut 24–.

Tökkäri, Virpi 2018: Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa: Toim. Toikkanen, Jarkko & Virtanen, Ira A.: *Kokemuksen tutkimus VI: Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, sivut 64–84.

Weldon, Michele 2008: *Everyman News : The Changing American Front Page*. Columbia: University of Missouri Press.

Liiteluettelo

Liite 1: Aineistoluettelo (sivu 1)

Liite 2: GDPR-tietosuojaseloste (sivut 2–6)

Liite 1: Aineistoluettelo

Sanomalehtijuttuaineisto:

Huuhtanen, Niina 2016: *Pohjolan poika*. Sunnuntaisuomalainen 17.4.2016.

Määttänen, Laura 2016: *Rakas varas*. Sunnuntaisuomalainen 15.5.2016.

Pelli, Petja 2016: *Mistä Trumpin suosio johtuu? Kirjeenvaihtajan reportaaseissa esitellään kahdeksan syytä*. Helsingin Sanomat (verkkolehti) 5.10.2016, päivitetty 9.11.2016.

Pyykkö, Risto 2016: *Isän tyttö*. Lapin Kansa 12.11.2016.

Siekkinen, Kirsi 2016: *Lajinsa viimeinen*. Lapin Kansa 17.4.2016.

Haastatteluaineisto:

H1: Isän tyttö. Tutkimushaastattelu, ei säilytetä.

H2: Rakas varas. Tutkimushaastattelu, ei säilytetä.

H3: Lajinsa viimeinen. Tutkimushaastattelu, ei säilytetä.

H4: Pohjolan poika. Tutkimushaastattelu, ei säilytetä.

H5: Mistä Trumpin suosio johtuu? Tutkimushaastattelu, ei säilytetä.

Liite 2: GDPR-tietosuojaseloste

1 / 4

**TIETEELLISEN
TUTKIMUKSEN
TIETOSUOJASELOSTE**
Laatimispvm: 15.1.2021

Tietosuojaseloste sisältää ne tiedot, jotka tulee kertoa tutkittaville käsiteltäessä henkilötietoja tieteellisessä tutkimuksessa. Informointivelvoitteesta säädetään EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 2016/679) artikloissa 12 – 14. Henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, joiden perusteella henkilö voidaan tunnistaa suoraan tai välillisesti esimerkiksi yhdistämällä yksittäinen tieto johonkin toiseen tietoon, joka mahdollistaa tunnistamisen.

Tietosuojaselosteen avulla voidaan huolehtia rekisterinpitäjän osoitusvelvollisuudesta. Osoitusvelvollisuus on keskeinen periaate tietosuoja-asetuksessa ja tarkoittaa, että rekisterinpitäjän on pystyttävä osoittamaan noudattavansa tietosuojalainsäädäntöä. Tietosuojaseloste voi toimia myös pohjana tutkittaville annettavan informaation laatimiseen.

1. Tutkimuksen nimi

”Narratiivi on niin sellainen ihmismielelle rakas” : Journalismin kertomukset lukijoiden kokemuksi- na. Pro gradu -tutkielma.

2. Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Petra Mustonen

3. Tutkimuksen osapuolet ja vastuunjako

Opinnäytetyön tekijä: Petra Mustonen. Opinnäytetyön ohjaus: Johanna Uotinen.

4. Tutkimuksen vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä

Petra Mustonen.

5. Tutkimuksen suorittajat

Petra Mustonen.

6. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Ei ole nimetty.

7. Yhteyshenkilö henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä asioissa

Petra Mustonen

8. Tutkimuksen luonne ja kestoaika

☒ Kertatutkimus

☐ Seurantatutkimus

Tutkimuksen kestoaika (kuinka kauan henkilötietoja käsitellään):
Yksi (1) vuosi.

Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen:

- ☒ Henkilötietoja sisältävä tutkimusaineisto hävitetään
- ☐ Henkilötietoja sisältävä tutkimusaineisto arkistoidaan
 - ☐ ilman tunnistetietoja
 - ☐ tunnistetiedoin

Mihin aineisto arkistoidaan ja miten pitkäksi aikaa:

9. Mikä on henkilötietojen käsittelytarkoitus?

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on tieteellinen tutkimus.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaiset kerronnalliset keinot sitouttavat lukijaa journalistiseen tekstiin ja millainen on tunteita herättävän lehtijutun lukukokemus. Haastatteluaineiston avulla tarkastellaan lehtijuttujen lukukokemuksia.

10. Millä perusteella henkilötietoja käsitellään?

Henkilötietojen käsittely edellyttää aina laista löytyvää käsittelyperustetta. Tässä tutkimuksessa käsittelyperuste on:

- ☒ yleistä etua koskeva tehtävä/rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttö, tarkemmin:
 - ☒ tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi
 - ☐ tutkimusaineistojen ja kulttuuriperintöaineistojen arkistointi
- ☒ rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen
mikä oikeutettu etu on kyseessä: Tutkimuksen vapaus.
- ☒ rekisteröidyn suostumus
- ☐ rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattaminen
säädökset:

Tutkimuksessa käsitellään erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia henkilötietoja tai rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyviä henkilötietoja . Niiden käsittelylle tarvittava erityisperuste on:

- ☐ yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus, tieteellinen tai historiallinen tutkimus, tilastointi
- ☐ rekisteröidyn suostumus
- ☐ tärkeä yleinen etu koskeva syy lainsäädännön nojalla
- ☐ kansanterveyteen liittyvä yleinen etu

11. Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää?

Haastateltavien etu- ja sukunimi, syntymäaika, sukupuoli, sähköpostiosoite, puhelinnumero, ääni.

12. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään?

Henkilötietoja kerätään tutkimukseen seuraavista lähteistä:

- ☒ Suoraan tutkimukseen osallistuvilta
 - ☒ Haastattelu
 - ☐ Videointi
 - ☐ Sähköinen kyselylomake (eLomake tai vastaava)
 - ☐ Postissa lähetettävä kyselylomake
 - ☒ Muu tapa, mikä: Tutkimukseen osallistuvat ottavat yhteyttä tutkijaan sähköpostin välityksellä.
- ☐ Muualta kuin tutkimukseen osallistuvilta, mistä ja mitä tietoja:

☐ Tutkittavalla ei ole velvollisuutta toimittaa tarvittavia henkilötietoja, osallistuminen on vapaaehtoista

13. Tietojen siirto/luovuttaminen tutkimusryhmän ulkopuolelle

Ei siirretä/luovuteta.

14. Tietojen siirto/luovuttaminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Ei siirretä/luovuteta.

15. Automatisoitu päätöksenteko

Ei.

16. Henkilötietojen suojauksen periaatteet

Tutkimuksen osalta on tehty eettinen ennakoarviointi:

- ☐ Kyllä
Puoltavan lausunnon antanut tutkimuseettinen toimikunta:
- ☒ Ei

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot on suojattu seuraavasti:

- ☐ käyttäjätunnuksella ☒ salasanalla ☐ käytön rekisteröinnillä ☐ kulunvalvonnalla (fyysinen tila)
- ☐ muulla tavoin, miten:

Pseudonymisointi ja anonymisointi:

Tieteellisessä tutkimuksessa on tarpeellista säilyttää tutkimusaineistot, jotta tutkimustulokset voidaan verifioida ja jo kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan käyttää jatkotutkimukseen ja uusiin tieteellisiin tutkimuksiin. Tutkimusaineistot anonymisoidaan tai pseudonymisoidaan aina, kun se on mahdollista. Tutkimustulokset julkaistaan siinä muodossa, ettei yksittäinen henkilö ole yleisesti tunnistettavissa. Erityistapauksissa esim., kun haastatellaan kuvataiteilijoita heidän teoksistaan, voi olla perusteltua ilmaista tekijät.

Tässä tutkimuksessa:

- ☐ Aineisto anonymisoidaan aineiston perustamisvaiheessa (kaikki tunnistetiedot poistetaan täydellisesti, jotta paluuta tunnisteelliseen tietoon ei ole eikä aineistoon voida yhdistää uusia tietoja)
- ☐ Suorat tunnistetiedot poistetaan aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja)
- ☒ Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle): Tietoihin pääsee käsiksi vain aineiston kerääjä.

Suojatoimet arkaluonteisten tietojen osalta:

- ☐ Tutkimussuunnitelma
- ☐ Tutkimuksen vastuhenkilö, kuka:
- ☐ Henkilötietoja käsitellään ja luovutetaan vain tutkimustarkoituksiin ja toimitaan siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille
- ☐ Tutkimuksen osalta on tehty tietosuojan vaikutustenarviointi

17. Tutkimukseen osallistuvan oikeudet ja niiden mahdollinen rajoittaminen

Rekisteröidyllä on tietosuojalain mukaan oikeus:

- tarkastaa itseään koskevat tiedot
- pyytää tietojensa oikaisemista
- vaatia tietojensa poistamista (ei koske lakisääteisiä tehtäviä)
- vaatia henkilötietojensa käsittelyn rajoittamista
- vastustaa henkilötietojensa käsittelyä
- pyytää itse toimittamiensa henkilötietojen siirtämistä rekisterinpitäjältä toiselle
- peruuttaa antamansa suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi
- tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli rekisteröity katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä

Rekisteröity voi käyttää oikeuksiaan ottamalla yhteyttä tutkimuksen yhteyshenkilöön tai tietosuojavastaavaan. Lisätietoja rekisteröidyn oikeuksista antavat tutkimukset yhteyshenkilö ja tutkimuksen tietosuojavastaava.

Seuraavista rekisteröidyn EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisista oikeuksista tullaan todennäköisesti poikkeamaan tässä tutkimuksessa (perusteet ja suojatoimet poikkeamiselle alla):

- ☐ Rekisteröidyn oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot.
- ☐ Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen.
- ☐ Rekisteröidyn oikeus tietojensa poistamiseen. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsittelyä.
- ☐ Rekisteröidyn oikeus käsittelyn rajoittamiseen.
- ☐ Rekisteröidyn oikeus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä.
- ☐ Rekisteröityjen informoinnista voidaan poiketa.

Tutkimukseen osallistuvan oikeuksista poikkeaminen on tarpeen ja perusteltua, jos tutkimuksella on yleisen edun mukaiset tarkoitukset ja tutkimukseen osallistuvan oikeudet todennäköisesti estävät tarkoitusten saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti ja tällaiset poikkeukset ovat tarpeen näiden tarkoitusten täyttämiseksi. Seuraavat suojatoimet on toteutettu tässä tutkimuksessa, jotta tutkimukseen osallistuvan oikeuksista voidaan poiketa:

- ☐ Henkilötietojen käsittely perustuu tutkimussuunnitelmaan.
- ☐ Tutkimuksella on vastuuhenkilö tai siitä vastaava ryhmä.
- ☐ Henkilötietoja käytetään ja luovutetaan vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.
- ☐ Tutkimuksessa käsitellään arkaluonteisia tietoja ja siitä on tehty vaikutustenarviointi, joka on toimitettu tietosuojavaltuutetun toimistoon 30 päivää ennen käsittelyn aloittamista.